

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ДНІПРОВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

Н.Л. Шишкова

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ В АУДИТІ Й КОНТРОЛІ

Навчальний посібник

Дніпро
НТУ «ДП»
2025

УДК 657.6: 006.032(075.8)

Ш 55

*Рекомендовано вченою радою НТУ «Дніпровська політехніка»
як навчальний посібник для здобувачів ступеня магістра
спеціальності D1 Облік і оподаткування
(протокол № 3 від 18.12.2025)*

Рецензенти:

М.Г. Белопольський – д-р ек. наук, проф. (Приазовський державний
технічний університет);

Н.Є. Черненко – президент (асоціація «Українські фондові торговці»).

Шишкова Н. Л.

Ш 55 Міжнародні стандарти в аудиті й контролі [Електронний ресурс]:
навч. посіб. / Н. Л. Шишкова ; М-во освіти і науки України, Нац. техн.
ун-т «Дніпровська політехніка». – Дніпро : НТУ «ДП», 2025. – 126 с.

Охарактеризовано положення міжнародних стандартів аудиту і контролю, що формують професійну базу для оцінювання, аналізу та прогнозування фінансової достовірності, прозорості й відповідності діяльності в умовах глобалізованого середовища. Видання містить практичні завдання та кейси, що сприяють формуванню навичок застосування стандартів у реальних умовах та створення професійного судження.

Для здобувачів ступеня магістра спеціальності D1 Облік і оподаткування.

УДК 657.6: 006.032(075.8)

© Н. Л. Шишкова, 2025

© НТУ «Дніпровська політехніка», 2025

ЗМІСТ

Передмова	4
1. Стандарти з аудиту державних фінансів INTOSAI (ISSAI)	7
2. Міжнародні стандарти аудиту (ISA) та їх роль у глобальній фінансовій стабільності	15
3. Внутрішній контроль та управління ризиками: інтегрований підхід (COSO)	25
4. Закон Сарбейнса – Окслі (Sarbanes – Oxley Act, SOX)	35
5. Стандарт забезпечення довіри до інформації та кібербезпеки (COBIT)	46
6. ESG-звітність та аудит	55
7. Аудит відповідності (Compliance Audit) та боротьба з фінансовими злочинами	65
8. Стандарти міжнародного податкового планування BEPS	76
9. Міжнародні стандарти FATF і практика їхнього впровадження	87
10. Вплив технологій (Blockchain, AI, Data Analytics) на методологію, ризики та процеси аудиту й контролю	99
11. Перспективи розвитку міжнародних стандартів як відповідь на сучасні виклики в аудиті й фінансовому контролі	115
Список рекомендованої літератури	122

ПЕРЕДМОВА

Питання підвищення якості, прозорості й безпеки облікової та звітної інформації залишаються надзвичайно актуальними для України, економіка якої гостро потребує залучення як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій. Надійність фінансової інформації є ключовим чинником довіри з боку учасників ринку капіталу, а отже - важливою умовою сталого розвитку. Тому розуміння проблем і дій учасників аудиторського ринку на тлі імплементації європейських законодавчих ініціатив у сфері незалежного фінансового контролю є суттєво важливим для гармонізації аудиторської практики в Україні з міжнародними стандартами.

Недоліки у формуванні, перевірці та використанні достовірної контрольної та облікової інформації можуть завдати значно більшої шкоди, ніж прямі матеріальні або фінансові втрати. Саме тому сучасна аудиторська діяльність в Україні, що перебуває в процесі впровадження стандартів ЄС (зокрема МСА, ISSAI, вимог BEPS, FATF тощо), стає важливою складовою ефективного корпоративного управління.

Систематизація інформаційних, нормативно-правових та методологічних аспектів організації аудиту є необхідною умовою для формування якісних управлінських рішень та забезпечення належного рівня фінансового контролю. У результаті цього аудиторська діяльність виступає не тільки інструментом верифікації, але й важелем стратегічної підтримки довіри до бізнесу та державних інституцій.

Мета дисципліни «Міжнародні стандарти в аудиті й контролі» – набуття теоретичних знань і практичних умінь у проведенні аудиту, а також рівня комунікації, автономності та відповідальності, необхідних для виконання навчальних та професійних завдань у суспільстві.

Засвоєння матеріалу дисципліни відкриває перед здобувачами такі можливості (завдання дисципліни):

Детально ознайомитися з міжнародними стандартами аудиту (ISA), стандартами INTOSAI (ISSAI), а також із суміжними регуляторними документами у сфері аудиту і контролю.

Навчитися коректно інтерпретувати положення міжнародних стандартів аудиту й контролю, включаючи COSO, COBIT, FATF, BEPS, та застосовувати їх під час виконання аудиторських процедур.

Знати особливості аудиту державного сектора, аудиту відповідності й ESG-аудиту, розуміти їх роль у запобіганні фінансовим злочинам і забезпеченні прозорості діяльності.

Навчитися проводити фінансовий аудит підприємств, у тому числі суб'єктів суспільного інтересу, відповідно до законодавства України та міжнародної практики.

Сформувати розуміння вимог Закону Сарбейнса – Окслі (SOX), європейських директив та впливу глобальних ініціатив аудиторську політику в Україні.

Навчитися застосовувати інтегрований підхід до внутрішнього контролю та управління ризиками, згідно з моделлю COSO.

Розвинути навички використання сучасних технологій (Blockchain, AI, Data Analytics) у процесі аудиту й аналізу ризиків.

Спілкуватися професійною мовою з фахових питань, доносити інформацію про аудит до однокласників, викладачів під час семінарів, презентацій, кейс-аналізу та контрольних заходів.

Навчитися керувати власною навчальною діяльністю і часом, досягти рівня автономності, особливо в процесі виконання індивідуальних і дослідницьких завдань.

Бути відповідальним за прийняті рішення (вибір методики, обґрунтування позицій, стиль виконання завдань, оформлення звітів).

Розвинути вміння формувати обґрунтовані професійні судження з урахуванням етичних норм, вимог стандартів та соціальної відповідальності аудиторів.

Опанувавши матеріал дисципліни, здобувачі мають набути таких умінь:

Аналізувати вимоги ключових стандартів INTOSAI (ISSAI), їхнього статуту, загальних принципів аудиту державних фінансів, а також специфіки аудиту ефективності, прозорості використання міжнародної допомоги, боротьби з корупцією та аудиту відбудови задля їхньої адаптації та використання в розробці та вдосконаленні внутрішньофірмових стандартів і форм управлінської та іншої звітності суб'єктів господарювання, зокрема стосовно забезпечення прозорості, підзвітності та ефективного протидіяння корупційним ризикам.

Розробляти й адаптувати внутрішні стандарти, нормативні та звітні документи суб'єктів господарювання шляхом свідомого використання комплексної системи МСА (ISA), включаючи її практичне застосування в Україні та глобальне значення для фінансової стабільності.

Оцінювати ефективність системи контролю суб'єктів господарювання в частині виконання ESG-стандартів, їхньої ролі як пріоритету для бізнесу, регуляторів та інвесторів, а також процедур аудиту соціальної відповідальності й протидії злочинності.

Розробляти для впровадження системи контролю суб'єктів господарювання, які сприяють досягненню стратегічних цілей, управлінню ризиками, довірі до інформації, кібербезпеці та оптимальному використанню ресурсів шляхом інтеграції міжнародних практик управління ІТ-процесами.

Обґрунтовувати інноваційні підходи до інформаційного забезпечення системи контролю використання ресурсного потенціалу суб'єктів господарювання та органів державного сектора.

Пропонувати інноваційні підходи до впровадження та оцінки ефективності системи контролю суб'єктів господарювання з огляду на відповідність вимогам ESG.

Аналізувати положення Міжнародних стандартів аудиту (ISA), їхню структуру (стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості й супутніх послуг), сферу застосування, статус, стан імплементації в Україні та роль у забезпеченні глобальної фінансової стабільності, а також дотриманні принципів професійної етики (згідно з Кодексом етики IESBA).

Використовувати положення міжнародних стандартів аудиту і контролю під час проведення аудиторських і суміжних послуг.

Розробляти внутрішні процедури контролю за вимогами міжнародних стандартів, їх статуту, загальних принципів аудиту державних фінансів, а також спеціалізованих аспектів (аудиту ефективності, прозорості використання міжнародної допомоги, боротьби з корупцією та аудиту відбудови) задля підготовки обґрунтованих висновків і надання консультацій власникам, менеджменту суб'єкта господарювання та іншим користувачам інформації у сферах обліку, аналізу, контролю, аудиту й оподаткування.

Визначати та корегувати дії управлінського персоналу суб'єкта господарювання через підготовку обґрунтованих висновків і надання консультацій власникам, представникам менеджменту суб'єкта господарювання та іншим користувачам інформації у сферах обліку, аналізу, контролю, аудиту й оподаткування через дотримання найкращих глобальних практик.

Формулювати рекомендації та обґрунтовані висновки через надання консультацій власникам, представникам менеджменту суб'єкта господарювання та іншим користувачам інформації у сферах обліку, аналізу, контролю, аудиту й оподаткування стосовно мінімізації податкових ризиків (нейтралізації гібридних схем, обов'язкових правил розкриття, вирішення податкових проблем цифрової економіки), запобігання фінансовим злочинам, дотримання міжнародних вимог до прозорості й побудови ефективних механізмів відповідності (включаючи рекомендації OECD, Basel Committee, практику аудиту систем AML/CFT, оцінку ризиків і контрольних процедур).

1. Стандарти з аудиту державних фінансів INTOSAI (ISSAI)

1.1. INTOSAI – ключовий набір стандартів для державного аудиту. Статут INTOSAI.

1.2. Загальні принципи аудиту державних фінансів.

1.3. Аудит ефективності, прозорість використання міжнародної допомоги, боротьба з корупцією, аудит відбудови.

Очікувані результати навчання у набутті таких умінь:

Аналізувати вимоги ключових стандартів INTOSAI (ISSAI), їхнього статуту, загальних принципів аудиту державних фінансів, а також специфіки аудиту ефективності, прозорості використання міжнародної допомоги, боротьби з корупцією та аудиту відбудови, задля їхньої адаптації та використання під час розробки та вдосконалення внутрішньофірмових стандартів і форм управлінської та іншої звітності суб'єктів господарювання, зокрема стосовно забезпечення прозорості, підзвітності, ефективного протидіяння корупційним ризикам.

Розробляти внутрішні процедури контролю виконання вимог міжнародних стандартів, їхнього статуту, загальних принципів аудиту державних фінансів, а також спеціалізованих аспектів (аудиту ефективності, прозорості використання міжнародної допомоги, боротьби з корупцією та аудиту відбудови) задля підготовки обґрунтованих висновків і надання консультацій власникам, управлінцям суб'єкта господарювання та іншим користувачам інформації у сферах обліку, аналізу, контролю, аудиту й оподаткування.

1.1. INTOSAI – ключовий набір стандартів для державного аудиту. Статут INTOSAI.

INTOSAI (Міжнародна організація вищих органів фінансового контролю)

	Аспект	Інформація
1	Назва (англ.)	International Organization of Supreme Audit Institutions (INTOSAI)
2	Назва	Міжнародна організація вищих органів фінансового контролю
3	Рік заснування	1953
4	Штаб-квартира	Відень, Австрія
5	Кількість членів	Понад 190 країн
6	Тип організації	Некомерційна, незалежна, аполітична організація
7	Членство	Вищі органи аудиту/контролю (ВОА) країн світу

8	Основна мета	Розвиток, вдосконалення та просування державного аудиту як інструменту підвищення підзвітності, прозорості та ефективного управління державними ресурсами
9	Основні завдання	Обмін знаннями і досвідом. Розробка міжнародних стандартів аудиту (ISSAI). Надання методологічної підтримки. Сприяння навчанню та підвищенню кваліфікації.
10	Ключові документи	Лімська декларація. Мексиканська декларація про незалежність. Міжнародні стандарти вищих органів аудиту (ISSAI).
11	Організаційна структура	Конгрес (INCOSAI). Керівна рада. Генеральний секретаріат. Регіональні організації. Робочі групи, комітети, підкомітети.
12	Генеральний секретаріат	Федеральна рахункова палата Австрії
13	Конгрес INTOSAI (INCOSAI)	Відбувається кожні 3 роки, є найвищим органом INTOSAI
14	Регіональні організації	AFROSAI (Африка). ARABOSAI (Арабські країни). ASOSAI (Азія). CAROSAI (Карибський регіон). EUROSAI (Європа). OLACEFS (Латинська Америка)
15	Офіційні мови	Арабська, англійська, французька, іспанська, німецька, португальська
16	Гасло INTOSAI	«Experientia mutua omnibus prodest» («Взаємний обмін досвідом приносить користь усім»)
17	Інструменти впливу	Стандарти (ISSAI, GUID). Звіти й керівні документи. Глобальні форуми Ініціативи з нарощування потенціалу
18	Взаємодія з іншими організаціями	ООН, Світовий банк, OECD, IDI (Ініціатива розвитку INTOSAI), регіональні інтеграційні об'єднання та інші глобальні та національні організації

Рахункова палата України як вищий орган державного зовнішнього фінансового контролю має керуватися принципами INTOSAI, тобто незалежності, об'єктивності, підзвітності, прозорості й доброчесності. Дотримання міжнародних стандартів аудиту (ISSAI) забезпечує уніфікований підхід до планування, проведення державного аудиту та звітування про його результати, що відповідає вимогам належного управління державними ресурсами.

Рахункова палата має провадити свою діяльність на основі стратегічного підходу, орієнтованого на підвищення ефективності, результативності й економності використання публічних фінансів. Забезпечення інституційної, функціональної та фінансової незалежності є ключовим чинником для реалізації мандату Рахункової палати відповідно до основоположних принципів INTOSAI. Крім того, активна участь у міжнародних аудиторських мережах та в партнерстві сприяє обміну передовим досвідом і посиленню інституційної спроможності установи.

1.2. Загальні принципи аудиту державних фінансів

Незалежність – органи державного аудиту мають перебувати поза впливом об’єктів аудиту і зовнішніх структур для забезпечення об’єктивності, неупередженості та професійної автономії в прийнятті рішень.

Професійна етика та доброчесність – аудитори повинні дотримуватися високих етичних стандартів, включаючи чесність, об’єктивність, конфіденційність і професіоналізм, відповідно до Кодексу етики INTOSAI.

Прозорість і підвітність – результати аудиту мають бути відкритими для громадськості, а діяльність органів аудиту – доступною для загалу, що сприяє зміцненню довіри до державних інституцій.

Професійна компетентність – аудитори повинні мати відповідну кваліфікацію, постійно підвищувати рівень професійних знань і володіти сучасними методиками та інструментами аудиту.

Якість аудиту та дотримання стандартів – це відповідність нормативам міжнародних стандартів державного аудиту (ISSAI) з акцентом на законність, ефективність, результативність і економність використання державних ресурсів.

1.3. Аудит ефективності, прозорість використання міжнародної допомоги, боротьба з корупцією, аудит відбудови

Ознайомтеся з ключовими аспектами аудиту ефективності, прозорості допомоги, боротьби з корупцією та аудиту відбудови в контексті норм **INTOSAI (ISSAI)**:

Аспект	Основні стандарти ISSAI	Ключові цілі та принципи	Інструменти	Виклики
1. Аудит ефективності	Серія ISSAI 3000-3999	Оцінка трьох E (на англ.): 1. Економічність (оптимальні ресурси). 2. Ефективність (досягнення цілей). 3. Результативність (вплив)	Аналіз KPI (ключові показники ефективності). Бенчмаркінг. Опитування стейкхолдерів. Економічне моделювання	Оцінювання нефінансових результатів (соціальний вплив). Адаптація методів до надзвичайних умов (війна, катастрофи)
2. Прозорість міжнародної допомоги	ISSAI 5510, ISSAI 5600, ISSAI 20	Контроль цільового використання коштів. Забезпечення відкритості перед донорами та громадськістю. Дотримання умов донорів.	Аудит фінансової звітності (ISSAI 1000+). Аудит відповідності (ISSAI 4000+). Публічні портали відстеження допомоги.	Координація аудиту між країнами-донорами та БОА (вищим органом аудиту) України.

Продовження табл.

3. Боротьба з корупцією	ISSAI 5700, ISSAI 1310, 1320, ISSAI 4000+	Виявлення корупційних схем. Оцінка ефективності антикорупційних заходів. Профілактика через аудит систем контролю	Аналіз аномальних операцій (Data Analytics). Перевірка публічних закупівель. Аудит конфлікту інтересів	Розробка методів проактивного виявлення корупції (AI, машинне навчання). Аудит політично зв'язаних осіб
4. Аудит відбудови	ISSAI 5500, ISSAI 5600, ISSAI 3000+	Оцінка якості проєктів. Запобігання розтратам і корупції. Ефективність використання коштів (у т.ч. допомоги)	Комплексний підхід. Моніторинг на місцях. Аналіз документації тендерів	Аудит у умовах високих ризиків (бойові дії, тимчасово окуповані території). Оцінка стійкості об'єктів відбудови

Завдання на знання і розуміння положень INTOSAI
Дайте коротку відповідь на питання в таблиці

Напрямок	ПИТАННЯ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	Де шукати?	Коротка відповідь	Джерело
1. Статут INTOSAI	Які рішення, передбачені в INTOSAI, вимагають консенсусу, а які приймаються кваліфікованою більшістю?	Розділи Статуту щодо процедури голосування (на сайті INTOSAI)		
2. Лімська декларація	Як конкретно забезпечується незалежність ВОА (Рахункова палата України) в різних країнах (фінансова, організаційна, функціональна)?	Аналіз законодавства України про статус ВОА		
3. Мексиканська декларація	Які конкретні механізми контролю якості повинен мати ВОА згідно з вимогами Декларації?	ISSAI 1400 (контроль якості для ВОА)		
4. Кодекс етики	Як принцип конфіденційності реалізується на практиці під час аудиту державних таємниць?	Внутрішні інструкції ВОА для роботи з конфіденційною інформацією		
5. Вплив аудиту	Як саме результати аудиту (особливо аудиту ефективності) впливають на реальне прийняття рішень та поліпшення роботи органів влади?	Моніторинг упровадження рекомендацій ВОА (звіти про виконання)		
6. Еволюція стандартів	Які зміни вносять у стандарти ISSAI для відповідності сучасним викликам (кібербезпека, зміна клімату, великі дані)?	Робота комітетів INTOSAI		

Завдання на застосування норм INTOSAI

Дайте коротку відповідь на питання в таблиці:

Принцип INTOSAI	Ситуація (завдання)	Що зробити? (запропонуйте ще ДВІ конкретні дії)
1. Незалежність	Представник органу, що контролюється, телефонує вам після робочого дня із проханням «пом'якшити» критичний висновок у звіті, пропонуючи «співпрацю» на майбутнє	1. Чітко відмовити в будь-якому обговоренні зміни висновків поза офіційними каналами. 2. 3.
2. Професійна етика та добросовісність	Під час аналізу документів в електронній системі органу, що контролюється, ви випадково відкрили файл із конфіденційними персональними даними співробітників, що не стосуються предмета аудиту	1. Не переглядати зміст файлу далі та не зберігати, не копіювати інформацію. 2. 3.
3. Прозорість і підзвітність	Журналіст популярного ЗМІ вимагає у вас проміжні робочі записки поточного аудиту великого інфраструктурного проекту, аргументуючи це «правом громадськості на інформацію»	1. Пояснити, що проміжні матеріали не є підтвердженими висновками, тому їхня публікація зараз може призвести до неправильних інтерпретацій даних. 2. 3.
4. Професійна компетентність	Вам, аудитору з фінансового профілю, доручили оцінити ефективність нової медичної програми. Ви розумієте, що вам не вистачає спеціальних знань у сфері охорони здоров'я для глибокої оцінки результатів	1. Чітко повідомити керівника про необхідність залучення експерта з медичної сфери до аудиторської групи. 2. 3.
5. Якість аудиту та дотримання стандартів	За 2 дні до дедлайну подання важливого звіту про аудит відповідності ви виявили можливе серйозне порушення бюджетного законодавства. Для повної перевірки потрібен ще один день. Керівник тисне, щоб звіт був готовий вчасно	1. Провести додаткові аудиторські процедури протягом додаткового дня для збору достатніх і надійних доказів порушення. 2. 3.

Кейс до теми 1 **Аналіз умов прозорого** **використання міжнародної допомоги на** **прикладі проєкту відбудови**

Мета завдання: ознайомитися з основами аудиту ефективності й прозорості у сфері відновлення та міжнародної підтримки проєкту, виявити потенційні ризики зловживань або неефективності.

Інструкція:

Оберіть один приклад проєкту з відбудови в Україні, профінансованого за рахунок міжнародної допомоги (наприклад, будівництво школи, лікарні або відновлення інфраструктури).

Коротко опишіть:

джерело фінансування (донор, програма),
відповідальний орган (місцевий чи державний),
очікувані результати.

Проаналізуйте:

Чи є у відкритому доступі звітність про цей проєкт?

Чи можна оцінити використання коштів (виконання бюджету, строки реалізації)?

Які можливі ризики неефективності або корупції?

Зробіть висновок: чи можна вважати реалізацію проєкту прозорою та ефективною. Що могло б покращити ситуацію?

Обсяг: до 1 сторінки (250–300 слів).

Форма виконання: короткий аналітичний допис.

Тести до теми 1

Серед поданих нижче варіантів оберіть один.

1. Як можна визначити мету стандартів ISSAI, розроблених INTOSAI?

- а) Регулювання податкової системи.
- б) Заміна національного законодавства.
- в) Надання міжнародних стандартів державного аудиту.
- г) Контроль за приватними підприємствами.

2. Що означає аббревіатура ISSAI?

- а) International Standard System for Accounting Integrity.
- б) International Standards of Supreme Audit Institutions.

- в) Internal Standards for State Audit Integration.
- г) Institutional Standards for Sectoral Audit Independence.

3. Яка організація є розробником стандартів ISSAI?

- а) Світовий банк.
- б) Міжнародний валютний фонд.
- в) INTOSAI.
- г) Європейський аудиторський суд.

4. Який з нижченаведених принципів стандартів ISSAI НЕ належить до фундаментальних?

- а) Принцип законності.
- б) Принцип прозорості.
- в) Принцип політичної лояльності.
- г) Принцип незалежності.

5. Який тип аудиту НЕ охоплено нормами стандартів ISSAI?

- а) Аудит відповідності.
- б) Аудит ефективності.
- в) Аудит фінансової звітності.
- г) Аудит приватного бізнесу.

6. Який з наведених принципів є ключовим для забезпечення об'єктивності аудитора згідно з нормами ISSAI?

- а) Ввічливість.
- б) Пунктуальність.
- в) Неупередженість.
- г) Економність.

Список рекомендованої літератури до теми 1

1. Фундаментальні принципи аудиту державного сектора. INTOSAI, 2019.
URL: https://rp.gov.ua/upload-files/IntCooperation/INTOS/SANDART/ISSAI_100_ukr.pdf.
2. INTOSAI Handbook on Good Practices relating to Anti-Corruption. INTOSAI, 2020.
URL: https://www.intosai.org/fileadmin/downloads/downloads/4_good_practice/Corruption/INTOSAI_Handbook_on_Good_Practices_relating_to_Anti-Corruption_EN.pdf.
3. ISSAI 5600: Auditing Emergency Aid. INTOSAI, 2019.
URL: <https://www.issai.org/wp-content/uploads/2019/10/ISSAI-5600-Auditing-Emergency-Aid.pdf>.
4. Методика проведення аудиту відбудови державної інфраструктури. Рахункова палата України, 2023. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/ControlCoordination/MethodologicalWork/Method_recom_recovery_audit.pdf.

Глосарій термінів до теми 1

	Термінологія	Англійський переклад	Пояснення / Контекст ISSAI
1	Вищий орган аудиту (BOA)	Supreme Audit Institution (SAI)	Незалежний державний орган, що здійснює аудит держфінансів (напр., Рахункова палата України)
2	Міжнародні стандарти вищого аудиту (ISSAI)	International Standards of Supreme Audit Institutions	Всеосяжна система стандартів, принципів та рекомендацій INTOSAI для аудиту держсектора
3	Аудит ефективності	Performance Audit	Аудит, що оцінює економічність, ефективність, результативність (три Е на англ)
4	Аудит відповідності	Compliance Audit	Перевірка дотримання норм законів, правил та договірних зобов'язань (ISSAI 4000)
5	Фінансовий аудит	Financial Audit	Аудит фінансової звітності на предмет достовірності й відповідності стандартам
6	Попередні умови ефективного аудиту	Prerequisites for Effective SAI Functioning	Стандарти стосовно незалежності, прозорості, ресурсного забезпечення BOA (ISSAI 10-99)
7	Професійна етика	Professional Ethics	Принципи чесності, об'єктивності, конфіденційності в роботі аудиторів
8	Система контролю якості	Quality Control System	Внутрішні процедури BOA для забезпечення якості аудиту (ISSAI 1400)
9	Аудиторські докази	Audit Evidence	Інформація, що підтверджує висновки аудиторів (звіти, документи, спостереження)
10	Аудиторський ризик	Audit Risk	Ризик того, що аудитор надасть недостовірний висновок (ISSAI 100)
11	Критерії аудиту	Audit Criteria	Стандарти або показники, за якими оцінюється діяльність об'єкта аудиту
12	Аудит відбудови	Reconstruction Audit	Спеціалізований аудит проєктів відновлення інфраструктури (частково ISSAI 5500, 5600)
13	Прозорість допомоги	Aid Transparency	Відкритість у використанні міжнародної фінансової/гуманітарної допомоги
14	Антикорупційний аудит	Anti-Corruption Audit	Аудит, спрямований на виявлення корупційних ризиків
15	Внутрішній контроль	Internal Control	Процеси, упроваджені керівництвом організацій для сприяння досягненню цілей
16	Управління ризиками	Risk Management	Система ідентифікації, аналізу ризиків та реагування (ISSAI 1320)
17	Громадська доступність звітів	Public Reporting	Публікація аудиторських висновків для підзвітності (Лімська декларація)
18	Аудиторська впевненість	Audit Assurance	Рівень гарантії, яку надає аудитор щодо достовірності висновків (ISSAI 300)
19	Значущість (матеріальність)	Materiality	Величина помилки або відхилення, що може вплинути на рішення користувачів
20	Виробничі документи	Audit Working Papers	Записи, що підтверджують виконану роботу, становлять основу висновків (ISSAI 230)

2 Міжнародні стандарти аудиту (ISA) та їх роль у глобальній фінансовій стабільності

- 2.1. Стан імплементації в аудиторській діяльності України
- 2.2. Структура стандартів контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг
- 2.3. Послуги, на які поширюється дія стандартів ISA
- 2.4. Сфера застосування та статус стандартів

Очікувані дисциплінарні результати навчання:

Розробляти та адаптувати внутрішні стандарти, нормативні та звітні документи суб'єктів господарювання через розуміння комплексної системи МСА (ISA), включаючи їх практичне застосування в Україні та глобальне значення для фінансової стабільності

Визначати та корегувати дії управлінського персоналу суб'єкта господарювання через підготовку обґрунтованих висновків та надання консультацій власникам, менеджменту суб'єкта господарювання та іншим користувачам інформації у сферах обліку, аналізу, контролю, аудиту та оподаткування щодо забезпечення відповідності звітності міжнародним вимогам, підвищення якості аудиту, управління ризиками та зміцнення довіри інвесторів через дотримання найкращих глобальних практик

2.1. Стан імплементації в аудиторській діяльності України

З 2017 року ISA офіційно прийняті як національні стандарти аудиту (Закон України «Про аудиторську діяльність»). При цьому юридично аудитори зобов'язані застосовувати ISA для обов'язкових аудитів (публічні компанії, банки, великий бізнес).

Практичні бар'єри:

- дефіцит кваліфікованих фахівців (недостатня кількість аудиторів з глибоким розумінням ISA, особливо в регіонах);
- недосконалість перекладів (українські версії ISA інколи містять неточності, що ускладнює інтерпретацію);
- недосконалість інфраструктури (недостатня розвиненість системи навчання, моніторингу якості та методологічної підтримки);
- вартість імплементації (перехід на ISA вимагає значних інвестицій у ПО, навчання та процеси, що важко для малих аудиторських фірм).

Позитивний вплив на якість аудиту:

- підвищення прозорості та довіри до фінансової звітності;
- уніфікація методів аудиту з європейською практикою.

Негативний вплив на якість аудиту:

- ризик «формального» застосування (іноді аудитори дотримуються ISA лише на папері, зберігаючи старі підходи);
- складність для малого бізнесу (високі вимоги ISA збільшують вартість аудиту для СМП).

Вплив зовнішніх факторів:

- війна обмежила ресурси для підтримки стандартів, зосередженість аудиторів на виживанні клієнтів;
- євроінтеграція сприяє прискоренню імплементації, але вимагає подальших реформ (адаптація до директив ЄС).

Ключові прогалини:

- відсутність ефективного нагляду та достатніх повноважень/ресурсів для контролю якості;
- обмежена практика судової експертизи (судді недостатньо знайомі з ISA, що ускладнює спори щодо якості аудиту);
- недостатня інтеграція з МСФЗ (аудитори інколи не враховують зв'язок стандартів аудиту та обліку).

Стан імплементації Міжнародних стандартів аудиту (ISA) в Україні

	Категорія	Досягнення	Провали/Виклики	Перспективи
1	Правове регулювання	Офіційне затвердження ISA як національних стандартів (з 2017 р.) Гармонізація законодавства з вимогами ЄС	Недосконалість офіційних перекладів стандартів Відсутність механізмів санкцій за порушення	Повна адаптація законодавства до директиви ЄС про аудит Створення національного органу з нагляду
2	Практика застосування	Запровадження ISA у великих аудиторських фірмах та для публічних компаній Підвищення прозорості звітності	Формальне виконання ISA (особливо в регіонах) Нестача кваліфікованих фахівців Високі витрати на впровадження для малих фірм	Розвиток навчальних програм з ISA у навчальних закладах Створення консультативних центрів для аудиторів
3	Якість аудиту	Уніфікація методології з міжнародною практикою Зростання довіри інвесторів	Слабкий контроль якості з боку регулятора Недостатнє розуміння зв'язку ISA з МСФЗ	Впровадження незалежного моніторингу якості аудиту (на кшталт у США)
4	Інфраструктура	Розвиток професійних спільнот (ФПАУ) Доступ до міжнародних методологічних матеріалів	Відсутність єдиної бази кейсів та тлумачень ISA. Обмежений доступ до ПО для аудиту	Державно-приватне партнерство для фінансування ІТ-інструментів
5	Зовнішні чинники	•Підтримка імплементації з боку ЄС (технічна допомога). Активізація реформ через війну	Війна: скорочення ресурсів, фокус на виживанні бізнесу. Відсутність судової практики з оцінки якості аудиту	Інтеграція з Європейською організацією аудиторського нагляду (ESMA) Участь у міжнародних дослідженнях з аудиту
6	СМП	–	Низька доступність: Високі витрати на аудит за ISA для малого бізнесу Відсутність спрощених процедур	Розробка спрощеної версії ISA для малих підприємств Державні субсидії на аудит для СМП

Отже, Україна досягла значного прогресу у юридичній імплементації ISA, що є ключовим кроком до євроінтеграції. Проте практичне впровадження залишається неповним через системні проблеми: нестачу експертів, фінансові обмеження аудиторських фірм та слабку інституційну підтримку.

Для повноцінної реалізації стандартів необхідно:

- інвестувати в освіту (спеціалізовані курси з ISA, підвищення кваліфікації викладачів);
- створити ефективний нагляд (посилення ролі регулятора, механізми незалежного контролю якості);
- адаптувати ISA до реалій СМП (спрощені процедури для малого бізнесу);

- активізувати діалог з ЄС для отримання технічної допомоги та гармонізації практики.

Без цих кроків імплементація ISA залишатиметься формальною, а не інструментом реального підвищення якості аудиту.

2.2. Структура стандартів контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг

Категорія стандартів	Скорочення	Зміст / Суть	Приклади / Номери стандартів
1. Стандарти контролю якості	ISQM / ISQC	Встановлюють вимоги до системи контролю якості аудиторських фірм	ISQM 1, ISQM 2 (раніше ISQC 1)
2. Міжнародні стандарти аудиту	ISA	Регулюють порядок проведення аудиту фінансової звітності	ISA 200–799
3. Міжнародні стандарти оглядових завдань	ISRE	Стосуються завдань з огляду (менш глибокі, ніж аудит, але з наданням обмеженої впевненості)	ISRE 2400, ISRE 2410
4. Міжнародні стандарти для завдань з надання впевненості	ISAE	Стосуються завдань, які не є аудитом чи оглядом, але передбачають надання впевненості	ISAE 3000, ISAE 3402
5. Міжнародні стандарти супутніх послуг	ISRS	Визначають вимоги до завдань, що не включають надання впевненості, наприклад, складання звітів	ISRS 4400 (узгоджені процедури), ISRS 4410 (складання)
6. Етичні та концептуальні основи (рамки)	IESBA Code / МФЗОб	Містять принципи етики, фундаментальні обов'язки аудитора, а також концепції забезпечення якості	Кодекс етики IESBA (Міжн. етичні стандарти)

ISQM (International Standard on Quality Management) - нове покоління стандартів контролю якості, що замінило ISQC.

ISA (International Standards on Auditing) - основні стандарти, які регламентують проведення аудиту.

ISRE (Review Engagements) - охоплюють огляд фінансової звітності, де ступінь впевненості нижчий, ніж при аудиті.

ISAE (Assurance Engagements) - включають, наприклад, перевірку нефінансової інформації (ESG, KPI тощо).

ISRS (Related Services) - включають завдання, як-от узгоджені процедури або підготовка звітності без надання впевненості.

IESBA Code - Кодекс етики для професійних бухгалтерів (розроблений Міжнародною радою з етичних стандартів бухгалтерів).

2.3. Послуги, на які поширюється дія стандартів ISA

Основна сфера застосування ISA: аудит фінансової звітності (АФЗ).

Мета: Отримання *розумної впевненості* (high level of assurance) у тому, що фінансова звітність в цілому не містить *суттєвих неправдивих уявлень* (material misstatements), викликаних шахрайством або помилкою.

Результат: *висновок аудитора* (auditor's opinion) – беззастережне, із застереженням, відмова або негативне висновок.

Ключові характеристики послуг АФЗ, що регулюються ISA:

Предмет: *історична фінансова інформація* (historical financial information).

Об'єкт аудиту: *фінансова звітність в цілому* (financial statements as a whole), складена відповідно до прийнятої концептуальної основи фінансової звітності (МСФЗ, національні стандарти).

Рівень впевненості: *високий* (розумна впевненість) – але *не абсолютна гарантія*.

Форма: стандартизований *висновок аудитора*, що містить вираз думки.

Специфічні види аудиту ФЗ, що регулюються ISA (з урахуванням особливостей):

1) Аудит консолідованої (групової) фінансової звітності:

ISA 600 (Спеціальні аспекти аудиту групової фінансової звітності – робота аудиторів компонентів).

Зосереджується на обов'язках головного аудитора, взаємодії з аудиторами компонентів, консолідаційних процесах.

2) Аудит фінансової звітності спеціального призначення (Special Purpose Financial Statements):

ISA 800 (Особливі міркування – Аудит фінансової звітності, підготовленої відповідно до концептуальної основи спеціального призначення).

Звітність, складена не відповідно до загальноприйнятих стандартів (напр., для податкових цілей, за контрактом).

Висновок аудитора чітко вказує призначення та основу складання звітності.

3) Аудит одного фінансового показника, елемента звітності або конкретної статті (Single Financial Statement / Specific Element):

ISA 805 (Особливі міркування – Аудит окремої фінансової звітності та окремих елементів, статей або рядків фінансової звітності).

Наприклад, аудит виручки, дебіторської заборгованості, балансу окремо.

Висновок стосується тільки цього конкретного об'єкта.

Послуги, на які ISA НЕ поширюються:

Огляд фінансової звітності (Review Engagements):

Регулюється *ISRE 2400* (Міжнародний стандарт огляду 2400).

Мета: надання *обмеженої впевненості* (limited assurance).

Процедури: значно менші, ніж при аудиті (напр., аналітичні процедури, запитання).

Результат: висновок у форматі «не виявлено обставин, що призвели б нас до думки...».

Інші завдання з надання впевненості (Assurance Engagements), крім аудиту та огляду ФЗ:

Регулюються *ISAE 3000 (Revised)* та іншими специфічними ISAE.

Наприклад:

Перевірка звітності про викиди парникових газів (ISAE 3410).

Перевірка звітів про контроль на об'єкті обслуговування (ISAE 3402, ISAE 3420).
Перевірка не фінансової інформації (ESG, KPI, дотримання вимог).

Супутні послуги (Related Services):

Регулюються *ISRS 4400* та іншими ISRS (Міжнародні стандарти супутніх послуг).

Наприклад:

Складання фінансової інформації (Compilation Engagements - ISRS 4410).

Виконання узгоджених процедур (Agreed-Upon Procedures - ISRS 4400).

Складання прогнозової фінансової інформації (Compilation of Prospective Financial Information - ISRS 4410).

Не передбачають надання впевненості.

Консультаційні послуги (Consulting Services):

Надання порад, консультацій, навчання.

Не регулюються професійними стандартами аудиту/надання впевненості.

Стандарти контролю якості (напр., ISQC 1):

Відносяться до **системи якості самої аудиторської фірми**, а не до виконання конкретного завдання для клієнта.

ISA (напр., ISA 220) визначають, як *застосовувати* стандарти контролю якості до конкретного завдання АФЗ.

Ключовий стандарт, що визначає сферу застосування:

ISA 200 «Основні цілі незалежного аудитора та проведення аудиту відповідно до Міжнародних стандартів аудиту»:

Чітко визначає, що ISA застосовуються до **аудиту фінансової звітності**.

Описує цілі аудитора та ключові поняття (розумна впевненість, суттєвість, аудиторський ризик, професійне судження, докази).

НЕ входять до сфери ISA:

Огляд ФЗ (ISRE 2400)

Інше надання впевненості (ISAE 3000, 3410, 3402...)

Супутні послуги (ISRS 4400, 4410...)

Консультації

Стандарти контролю якості фірми (ISQC 1)

Завдання на знання/розуміння

Заповніть таблицю нижче, опрацьовуючи інформацію зі стандартів (оберіть 10 - ті, які були для Вас новими та зацікавили):

№	№ стандарту та назва	Мета стандарту	Ключові положення/ вимоги	Роль у забезпеченні фінансової стабільності
1				
...				
10				

Завдання на застосування ISA

Дайте коротку відповідь на питання в таблиці:

	Стандарт ISA	Ситуація (завдання)	Що зробити? (Запропонуйте ДВІ конкретні дії)
1	ISA 315 (Оцінка ризиків)	Ви виявили, що клієнт впроваджує нову складну IT-систему для обліку доходів. Ризик суттєвих спотворень вважається високим.	1. Знайдіть у ISA 315 визначення «Характеру» процедур контролю. Запропонуйте 2 конкретні процедури контролю (не лише моніторинг!), які клієнт <i>повинен</i> мати для такого ризику. 2. Знайдіть у ISA 315 вимоги щодо розуміння «середовища контролю». Які 2 питання ви <i>обов'язково</i> задасте менеджменту про вплив нової IT-системи на середовище контролю?
2	ISA 500 (Аудиторські докази)	Під час аудиту запасів ви отримали електронну вибірку даних від клієнта, але не можете перевірити її повноту та точність самостійно. Клієнт відмовляє у доступі до вихідних систем.	1. Знайдіть у ISA 500 вимоги щодо надійності інформації, підготовленої клієнтом. Які 2 критерії використовуються для оцінки надійності? 2. Знайдіть у ISA 500 альтернативні процедури. Які 2 конкретні альтернативні процедури ви виконаєте, якщо не можете перевірити дані самостійно, і чи достатньо це для отримання <i>достатньої та належної</i> доказової бази?
3	ISA 700 (Формування висновку)	Ви завершили аудит фінансової звітності ТОВ «Глобус», складеної за П(С)БО. Звітність достовірна, але є невизначеність щодо судового позову, який розкрито в примітках.	1. Знайдіть у ISA 700 вимоги до висловлення беззастережної думки. Чи можна дати беззастережну думку в цій ситуації? Обґрунтуйте відповідь посиланням на пункти. 2. Знайдіть у ISA 700 вимоги до розділу «Основна думка». Яку точну фразу (згідно стандарту) ви повинні використати в основній думці свого висновку для ТОВ «Глобус»?
4	ISA 240 (Шахрайство)	Аудиторська команда виявила розбіжності між первинними документами на продаж та даними в системі. Є підозра в навмисному заниженні виручки менеджером.	1. Знайдіть у ISA обов'язки аудитора щодо професійного скептицизму. Які 2 конкретні дії ви маєте вжити <i>негайно</i> після виявлення підозри? 2. Знайдіть у ISA 240 вимоги щодо спілкування. Кому саме <i>всередині</i> аудиторської фірми ви <i>обов'язково</i> повинні повідомити про цю підозру?
5	ISA 580 (Запити на підтвердження)	Керівництво клієнта відмовилося надати письмові заяви (representation letter), посилаючись на те, що вся інформація вже надана.	1. Знайдіть у ISA 580 вимоги щодо необхідності та змісту заяв. Чи можна видати висновок аудитора без отримання заяв? Обґрунтуйте відповідь посиланням на пункти. 2. Знайдіть у ISA 580 наслідки відмови. Які 2 конкретні дії аудитор <i>повинен</i> вжити у випадку такої відмови?
	ISA 260 (Комунікація з тими, хто має функції управління)	Ви виявили значну недолік у системі внутрішнього контролю клієнта, але керівник аудиторської групи каже: «Це несуттєво, не будемо турбувати Раду Директорів».	1. Знайдіть у ISA 260 визначення «тих, хто має функції управління» та вимоги щодо комунікації знахідок аудиту. Кому саме ви <i>повинні</i> комунікувати знахідки? 2. Знайдіть у ISA 260 вимоги щодо комунікації знахідок, що стосуються СВК. Чи потребує ця недолік обов'язкової комунікації? Обґрунтуйте відповідь посиланням на критерії в стандарті.

Кейс до теми 2

Аудит будівництва школи після руйнування (на основі ISA)

Будівельна компанія «Відбудова» отримала 5 млн грн державного фінансування на відновлення школи у прифронтовому селі. Виконав роботи за 4,8 млн грн. Аудитор має перевірити достовірність звіту про використання коштів.

Завдання (кроки з використанням ISA):

1. Оцінка ризиків (ISA 315):
Визначте 2 ризики фальсифікації документів (наприклад, заниження цін матеріалів). Чому військовий стан є фактором ризику?
2. Перевірка документів (ISA 500):
Які первинні документи потрібно запросити?
Як переконатися, що будматеріали дійсно використовувались на об'єкті?
3. Виявлення конфлікту інтересів (ISA 240):
Директор «Відбудови» – син голови сільради, який підписав акт приймання робіт. Чи це порушення? Які дії аудитора?
4. Аналіз фінансової стабільності (ISA 570):
Чи може затримка наступного траншу фонду відбудови вплинути на завершення робіт?

Тести до теми 2

1. Що таке Міжнародні стандарти аудиту (ISA)?

- а) Місцеві податкові правила.
- б) Сукупність стандартів для проведення аудиту фінансової звітності.
- в) Форма внутрішнього звіту.
- г) Модель оцінки ризиків.

2. Яке основне завдання аудиту?

- а) Аналіз ринку.
- б) Перевірка достовірності фінансової звітності.
- в) Встановлення податкових ставок.
- г) Складання бюджету.

3. Що означає фінансова стабільність?

- а) Відсутність податків.
- б) Стійке функціонування фінансової системи без серйозних збоїв.
- в) Прибутковість компанії.
- г) Ліквідація боргів.

4. Яка роль аудиторського висновку?

- а) Управління персоналом.
- б) Висловлення думки щодо достовірності звітності.
- в) Підготовка бюджету.
- г) Контроль за ринками.

5. Що гарантує незалежність аудитора?

- а) Підпис контракту з клієнтом.
- б) Надання фінансових консультацій.

- в) Відсутність впливу клієнта на аудитора.
- г) Робота на одного клієнта.

6. Яке значення мають докази аудиту?

- а) Замінюють висновок.
- б) Створюють бюджет.
- в) Підтверджують правильність фінансової інформації.
- г) Використовуються лише в суді.

7. Що таке ІФАС?

- а) Митна служба.
- б) Податкова інспекція.
- в) Міжнародна організація, що встановлює стандарти для бухгалтерів і аудиторів.
- г) Асоціація банків.

8. Що таке ризик суттєвого викривлення?

- а) Політична нестабільність.
- б) Ризик шахрайства.
- в) Ймовірність значної помилки у фінансовій звітності.
- г) Втручання в аудит.

9. Для чого створено внутрішній контроль?

- а) Для контролю співробітників.
- б) Для забезпечення достовірності та точності фінансової інформації.
- в) Для перевірки звітів конкурентів.
- г) Для складання маркетингової стратегії.

10. Що включає аудиторський процес?

- а) Лише збір документів.
- б) Послідовні дії з перевірки фінансової звітності.
- в) Реєстрацію компанії.
- г) Закупівлю активів.

11. У чому полягає планування аудиту?

- а) Призначення директора.
- б) Написання законів.
- в) Визначення підходу до аудиту, обсягу та оцінка ризиків.
- г) Формування фінансової звітності.

12. Що таке оцінка ризиків в аудиті?

- а) Аналіз курсу валют.
- б) Визначення можливих помилок у звітності.
- в) Складання кошторису.
- г) Встановлення податків.

13. Що означає термін «суттєвість»?

- а) Будь-яка дрібна помилка.
- б) Вплив помилки на рішення користувача фінансової звітності.
- в) Кількість сторінок у звіті.
- г) Вартість аудиту.

14. Що таке професійний скептицизм?

- а) Довіра до клієнта.
- б) Ігнорування фактів.
- в) Критичне мислення аудитора під час аналізу даних.
- г) Впевненість у звітності.

15. Що означає висловлення думки аудитора?

- а) Порада щодо інвестування.
- б) Оцінка достовірності фінансової звітності.
- в) Висновок щодо ринку.
- г) Подання до суду.

16. Що включають стандарти етики аудитора?

- а) Чесність, об'єктивність, професійна компетентність.
- б) Комерційні правила.
- в) Договірні зобов'язання.
- г) Платіжну дисципліну.

17. Що таке звіт аудитора?

- а) Податковий акт.
- б) Документ, який містить результати перевірки фінансової звітності.
- в) Рекламний буклет.
- г) Перелік активів.

18. Чому аудит сприяє прозорості?

- а) Він дозволяє уникати звітності.
- б) Він забезпечує відкритість і надійність фінансових даних.
- в) Приховує витрати.
- г) Контролює ціни.

19. Що означає надійність фінансової звітності?

- а) Висока прибутковість компанії.
- б) Точність і правдивість представленої інформації.
- в) Відсутність перевірок.
- г) Зниження витрат.

20. Що таке глобальна конвергенція стандартів?

- а) Створення нової валюти.
- б) Уніфікація аудиторських стандартів у різних країнах.
- в) Відмова від звітності.
- г) Злиття банків.

Список рекомендованої літератури до теми 2

1. Міжнародні стандарти аудиту, затверджені наказом Міністерства фінансів України. Міністерство фінансів України, 2023. URL: https://mof.gov.ua/uk/international_quality_control.
2. Довідник з міжнародних стандартів аудиту (ISA). Міжнародна федерація бухгалтерів (IFAC), 2022. URL: <https://www.ifac.org/system/files/publications/files/Handbook-of-International-Quality-Management-Auditing-Review-Other-Assurance-and-Related-Services-Pronouncements-2022-Part.pdf>.
3. Роль аудиту в забезпеченні фінансової стабільності. Міжнародний валютний фонд (МВФ), 2021. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/Departmental-Papers-Policy-Papers/Issues/2021/07/09/The-Role-of-Audit-in-Financial-Stability-460789>.
4. Глобальне дослідження впровадження ISA: виклики та рішення. Всесвітній банк, 2020. URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports>.
5. Практичний посібник із застосування ISA в умовах війни. Федерація професійних аудиторів України, 2023. URL: <https://apua.com.ua/library/методичні-рекомендації-з-аудиту-в-умовах-воєнного-стану>.
6. Аудит та стійкість фінансових систем: міжнародний досвід. ACCA, 2022. URL: <https://www.accaglobal.com/gb/en/technical-activities/technical-resources-search/2022/march/audit-financial-resilience.html>.
7. Впровадження Міжнародних стандартів аудиту в Україні: стан та перспективи. Науковий вісник НБУ, 2023. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/SCI_2023-03.pdf.

Глосарій термінів до теми 2

	Термінологія	Англійський переклад	Пояснення / Контекст ISSAI
1	Міжнародні стандарти аудиту	International Standards on Auditing (ISA)	Сукупність стандартів, що регулюють порядок проведення аудиту фінансової звітності
2	Аудит	Audit	Незалежна перевірка фінансової звітності організації з метою висловлення думки про неї
3	Фінансова стабільність	Financial Stability	Стан фінансової системи, що забезпечує ефективне функціонування без серйозних збоїв
4	Аудиторський висновок	Auditor's Opinion	Формальна думка аудитора щодо достовірності фінансової звітності
5	Незалежність аудитора	Auditor Independence	Відсутність впливу на аудитора, що забезпечує об'єктивність перевірки
6	Докази аудиту	Audit Evidence	Інформація, яку аудитор використовує для формування висновку
7	Міжнародна федерація бухгалтерів	International Federation of Accountants (IFAC)	Глобальна організація, що розробляє професійні стандарти для аудиторів
8	Ризик суттєвого викривлення	Risk of Material Misstatement	Ймовірність того, що фінансова звітність містить значні помилки
9	Внутрішній контроль	Internal Control	Процеси в організації, спрямовані на забезпечення достовірності звітності
10	Аудиторський процес	Audit Process	Послідовність дій, що виконує аудитор під час перевірки
11	Планування аудиту	Audit Planning	Початковий етап, під час якого аудитор оцінює обсяг, ризики та підхід до аудиту
12	Оцінка ризиків	Risk Assessment	Аналіз можливих проблем, що можуть вплинути на правильність звітності
13	Суттєвість	Materiality	Критерій, за яким визначається вплив помилки на рішення користувачів звітності
14	Професійний скептицизм	Professional Skepticism	Критичне ставлення аудитора до отриманої інформації
15	Висловлення думки	Expression of Opinion	Заключний етап аудиту, де формулюється аудиторський висновок
16	Стандарти етики	Ethical Standards	Принципи поведінки аудитора, зокрема об'єктивність, чесність, конфіденційність
17	Звіт аудитора	Auditor's Report	Документ, у якому викладено результати аудиту
18	Забезпечення прозорості	Ensuring Transparency	Одне з завдань аудитора - сприяти прозорості фінансової інформації
19	Надійність фінансової звітності	Reliability of Financial Statements	Впевненість у тому, що звітність точна і правдива
20	Глобальна конвергенція стандартів	Global Convergence of Standards	Уніфікація стандартів аудиту для забезпечення однакового підходу у світі

3 Внутрішній контроль та управління ризиками: інтегрований підхід (COSO)

- 3.1. Концепція COSO. Концепція внутрішнього контролю за COSO
- 3.2. Цілі та компоненти внутрішнього контролю за COSO ERM (2017)
- 3.3. Оцінка внутрішнього середовища
- 3.4. Критерії цілей: SMART

Очікувані дисциплінарні результати навчання:

Аналізувати вимоги ключових стандартів INTOSAI (ISSAI), їхнього статуту, загальних принципів аудиту державних фінансів, а також специфіки аудиту ефективності, прозорості використання міжнародної допомоги, боротьби з корупцією та аудиту відбудови, задля їхньої адаптації та використання при розробці та вдосконаленні внутрішньофірмових стандартів і форм управлінської та іншої звітності суб'єктів господарювання, зокрема щодо забезпечення прозорості, підзвітності та ефективного протидіяння корупційним ризикам

Розробляти внутрішні процедури контролю за вимогами міжнародних стандартів, їх статуту, загальних принципів аудиту державних фінансів, а також спеціалізованих аспектів (аудиту ефективності, прозорості використання міжнародної допомоги, боротьби з корупцією та аудиту відбудови) задля підготовки обґрунтованих висновків та надання консультацій власникам, менеджменту суб'єкта господарювання та іншим користувачам інформації у сферах обліку, аналізу, контролю, аудиту та оподаткування

3.1. Концепція COSO. Концепція внутрішнього контролю за COSO

Концепція внутрішнього контролю COSO є фундаментальною основою для формування ефективної системи корпоративного управління.

Поняття	Основний зміст
1. Що таке COSO	Комітет організацій-спонсорів Treadway Commission (COSO) – організація, що розробила загальновизнану концепцію внутрішнього контролю.
2. Мета COSO	Створення єдиної системи внутрішнього контролю для досягнення цілей та управління ризиками.
3. Концепція внутрішнього контролю	Процес, ініційований керівництвом, для надання розумної впевненості у досягненні цілей.
4. Категорії цілей COSO	Стратегічні – відповідають місії організації Операційні – ефективність і продуктивність Звітні – достовірність фінансової звітності Відповідності – дотримання законодавства
5. Компоненти системи COSO (5)	1. Контрольне середовище – етика, структура, повноваження 2. Оцінка ризиків – ідентифікація та аналіз ризиків 3. Контрольні заходи – політики, процедури 4. Інформація та комунікація – передача релевантної інформації 5. Моніторинг – поточна перевірка ефективності контролю

6. COSO ERM (2017)	Розширена концепція ERM – Enterprise Risk Management , інтегрує ризики у стратегічне планування
7. Принципи COSO ERM (ключові)	Інтеграція управління ризиками в стратегію Прийняття рішень з урахуванням ризиків Культура ризик-менеджменту Створення й захист вартості
8. Визначення внутрішнього контролю (COSO)	Процес, здійснюваний радою директорів, керівництвом і персоналом, який надає обґрунтовану впевненість щодо досягнення цілей
9. Переваги використання COSO	Систематизований підхід до контролю Зниження ризиків шахрайства Покращення управління Забезпечення відповідності
10. Обмеження системи контролю	Людський фактор (помилки, упередженість) Можливість обхідних схем Вартість впровадження

Отже, впровадження моделі COSO забезпечує системний підхід до ідентифікації, оцінювання та моніторингу ризиків у діяльності підприємства. COSO сприяє підвищенню прозорості управлінських процесів і зміцненню довіри з боку зовнішніх і внутрішніх стейкхолдерів.

Система внутрішнього контролю відповідно до COSO дозволяє досягти балансу між ефективністю діяльності та дотриманням вимог законодавства. Актуальність COSO зумовлена необхідністю підвищення рівня фінансової звітності, мінімізації операційних ризиків та забезпечення довгострокової стабільності підприємств.

3.2. Цілі та компоненти внутрішнього контролю за COSO ERM (2017)

Визначення чітких цілей є основою ефективної системи внутрішнього контролю та дозволяє організації спрямовувати ресурси на досягнення стратегічних результатів. Саме компоненти COSO ERM (2017) забезпечують цілісну інтеграцію управління ризиками в усі рівні управлінської діяльності. Система дозволяє своєчасно ідентифікувати, оцінювати та реагувати на ризики, що можуть перешкоджати досягненню організаційних цілей.

Розділ	Зміст
1. Що таке COSO ERM (2017)	Оновлена рамкова концепція управління ризиками в організації: « Enterprise Risk Management - Integrating with Strategy and Performance »
2. Мета COSO ERM	Інтегрувати управління ризиками в стратегічне планування, досягнення цілей та забезпечення створення цінності
3. Категорії цілей	Стратегічні – визначають загальний напрям діяльності Операційні – стосуються ефективності й продуктивності Звітні – достовірність, своєчасність, повнота інформації Цілі відповідності – дотримання за конодавчих і нормативних вимог
4. Компоненти COSO ERM (5)	1. Управління ризик-культурою та стратегія (Governance & Culture) 2. Формулювання та реалізація стратегії (Strategy & Objective-Setting) 3. Ідентифікація та оцінка ризиків (Performance) 4. Оцінка рівня ризику та його реагування (Review & Revision) 5. Інформація, комунікація та звітність (Information, Communication & Reporting)
5. Характеристики COSO ERM 2017	Орієнтація на створення вартості Інтеграція з плануванням та діяльністю Гнучкість в адаптації під специфіку організації Принципи замість жорсткої структури

6. Ключові принципи	Врахування культури ризику при прийнятті рішень Ризик оцінюється в контексті досягнення цілей Управління невизначеністю на стратегічному рівні
7. Відмінності від COSO 2004	Більший фокус на взаємозв'язок між ризиком і стратегією Посилена роль керівництва Акцент на безперервному удосконаленні системи управління ризиками
8. Практичне значення	COSO ERM 2017 дозволяє організаціям ефективно керувати ризиками, підвищувати стійкість та досягати стратегічних і операційних цілей

Отже, актуальність COSO ERM 2017 зумовлена потребою у гнучких та адаптивних механізмах управління в умовах зростаючої складності бізнес-середовища.

Застосування компонентів COSO ERM підвищує прозорість прийняття рішень, сприяє збереженню вартості та забезпечує стійкий розвиток підприємства.

3.3. Оцінка внутрішнього середовища

Оцінка контрольного середовища не може бути формальною. Вона вимагає глибокого розуміння культури організації, ставлення керівництва та реальних практик. Слабке середовище = високий ризик збоїв у всьому бізнесі, незалежно від наявних процедур контролю.

Контрольне середовище (Control Environment) - фундамент системи внутрішнього контролю та управління ризиками. Відображає культуру, цінності, етичні норми, компетентність персоналу та ставлення вищого керівництва до контролю та ризиків. Чому важливо? Слабке середовище знищує ефективність усіх інших компонентів COSO (навіть при сильних контролях!).

Ключові принципи оцінки (згідно COSO):

1. Демонстрація прихильності до цінностей та етики

Що оцінювати:

Чи існує Кодекс етики? Чи він актуальний, доведений до всіх працівників?

Чи показує вище керівництво (особливо CEO, CFO) приклад чесності?

Чи є механізми звітування про порушення (анонімні гарячі лінії)? Чи не карають «вісників»?

Індикатори проблем:

Часті конфлікти інтересів, порушення комплаєнсу, страх працівників говорити правду.

2. Встановлення компетентності

Що оцінювати:

Чи визначені кваліфікаційні вимоги до посад (знання, навички, досвід)?

Чи проводиться навчання з контролю, ризиків, етики?

Чи аналізується персональна ефективність працівників у контексті контролю?

Індикатори проблем:

Постійні помилки, незнання процедур, відсутність тренінгів.

3. Роль керівництва (Tone at the Top) та Ради Директорів (Oversight)

Що оцінювати:

Чи активно залучена Рада Директорів (або власник) в питання контролю та ризиків? Чи отримує вона повну інформацію?

Чи встановлює вище керівництво чіткі очікування щодо відповідальності за контроль?

Чи є незалежність Ради (особливо в комітетах з аудиту/ризиків)?

Індикатори проблем:

Керівництво ігнорує процедури, Рада пасивна, відсутність незалежних директорів.

4. Організаційна структура та розподіл повноважень

Що оцінювати:

Чи чітко визначені лінії звітності, повноваження, відповідальність?

Чи дотримується принцип роздільності обов'язків (напр., той, хто приймає активи, не веде їх облік)?

Чи відповідає структура розміру та складності бізнесу?

Індикатори проблем:

Конфлікти в підпорядкуванні, «навантаження» однієї людини критичними функціями, відсутність підписів.

5. Політика управління персоналом

Що оцінювати:

Чи є процедури найму, атестації, просування, звільнення?

Чи враховуються етичні принципи та дотримання контролю при прийнятті кадрових рішень?

Чи є система мотивації/штрафів за дотримання/порушення процедур?

Індикатори проблем:

Найм без перевірок, відсутність атестацій, покарання за звіти про порушення.

Як оцінювати? (Практичні дії):

1. *Опитування та інтерв'ю:*

Анонімні опитування працівників про ставлення керівництва до контролю, страх звітності, розуміння етики.

Інтерв'ю з керівництвом про їхню роль, очікування, ставлення до ризиків.

Бесіди з Радою Директорів про їхню залученість та інформованість.

2. *Аналіз документів:*

Перевірка Кодексу етики, положень про підрозділи, посадових інструкцій, програм навчання, звітів Раді.

Аналіз протоколів засідань Ради Директорів/Комітету з аудиту (чи обговорюються ризики та контроль?).

3. *Спостереження:*

Як керівництво поводить у щоденній роботі (чи дотримується правил, які встановлює?).

Як працівники виконують процедури (механічно чи усвідомлено?).

4. *Тестування ключових механізмів:*

Перевірка роботи гарячої лінії (як обробляються звернення? чи є реальні наслідки?).

Тестування процедур найму/атестації (чи дійсно враховуються критерії компетентності та етики?).

Червоні прапорці (Red Flags) слабкого середовища:

Керівництво «вимикає» контролі для «зручності».

Рада Директорів пасивна, формальна.

Висока плинність кадрів у контрольних функціях (фінанси, комплаєнс, внутрішній аудит).

Відсутність тренінгів або вони «для галочки».

Працівники бояться повідомляти про проблеми.

Кодекс етики існує лише на папері.

3.4. Критерії цілей: SMART

SMART - це практичний інструмент, який дозволяє зробити цілі зрозумілими, контрольованими та досяжними, що є критично важливим у впровадженні ефективної системи внутрішнього контролю за методологією COSO.

SMART - це акронім, що допомагає формувати чіткі, досяжні та вимірювані цілі в системі внутрішнього контролю згідно з COSO.

S – Specific (Конкретна)

Ціль має бути чітко сформульована і зрозуміла.

Наприклад: «Знизити рівень помилок в обліку витрат на 15%».

M – Measurable (Вимірювана)

Має бути можливість кількісно або якісно оцінити досягнення цілі.

Показники, метрики, KPI: % зниження ризику, час реакції тощо.

A – Achievable (Досяжна)

Ціль повинна бути реалістичною, враховуючи наявні ресурси та обставини.

Завищені цілі демотивують, занижені - не дають ефекту.

R – Relevant (Актуальна)

Ціль має бути пов'язана з місією організації, її пріоритетами та ризиками.

Наприклад: актуально зменшити ризики шахрайства під час переходу на нову ERP-систему.

T – Time-bound (Обмежена в часі)

Повинна бути визначена конкретна дата завершення або часовий інтервал.

«До кінця кварталу», «Протягом 6 місяців», тощо.

Застосування SMART в COSO:

SMART використовується при визначенні цілей у трьох категоріях COSO:

Операційні цілі (ефективність, продуктивність)

Звітні цілі (достовірність фінзвітності)

Цілі дотримання вимог (закони, регулювання)

Чітко сформульовані SMART-цілі - основа для:

- ідентифікації ризиків,
- вибору контрольних заходів,
- моніторингу ефективності внутрішнього контролю.

Приклад. Мета: зменшити кількість порушень в обробці фінансових документів на 20% протягом наступних 6 місяців шляхом впровадження електронної системи погодження.

Розшифровка за SMART:

S (Specific): зменшення порушень в обробці фінансових документів

M (Measurable): на 20%

A (Achievable): ціль досяжна через автоматизацію процесу

R (Relevant): важливо для підвищення надійності звітності

T (Time-bound): протягом 6 місяців

Завдання на розуміння/застосування COSO

Опрацюйте 5 компонентів та 17 принципів і дайте рекомендації по кожній ситуації

№	Ситуація / Проблема	Ключові компоненти/Принципи COSO	Дії, що слід прийняти (відповідно до COSO)	Відповідь
1	1. Виявлено, що персонал відділу продажів регулярно обходить систему схвалень для швидкого закриття угод.	Контрольна діяльність (Принципи 10-12) та Інформація та комунікація (Принципи 13-15)	1. Проаналізуйте, який принцип компоненту «Контрольна діяльність» порушено. Назвіть 2 конкретні типи контролю (наприклад, роздільність обов'язків, авторизація), які мають бути впроваджені.	
			2. Визначте, який принцип компоненту «Інформація та комунікація» не працює. Запропонуйте 2 конкретні дії для поліпшення комунікації про важливість дотримання процедур.	
2	2. Компанія вийшла на новий ринок, але не провела офіційної ідентифікації ризиків, пов'язаних із місцевим законодавством.	Оцінка ризиків (Принципи 6-9)	1. Вкажіть, до якого компоненту COSO належить процес ідентифікації ризиків. Назвіть 2 конкретні джерела інформації, які мають бути використані для цієї ідентифікації.	
			2. Визначте, який принцип компоненту «Оцінка ризиків» не виконується. Запропонуйте 2 конкретні кроки для формалізації процесу оцінки ризиків на новому ринку.	
3	3. Рада директорів отримує звіти про фінансові показники, але не отримує регулярної інформації про ключові операційні ризики або ефективність СВК.	Контрольне середовище (Принцип встановлення компетентності) та Інформація та комунікація (Принцип комунікація зовнішніми сторонами)	1. Визначте, який принцип компоненту «Контрольне середовище» порушується стосовно ролі керівництва. Назвіть цей принцип та поясніть чому.	
			2. Вкажіть, який принцип компоненту «Інформація та комунікація» стосується комунікації з Радою. Запропонуйте 2 конкретні типи інформації про ризики та СВК, які мають регулярно надаватися Раді.	

Кейс до теми 3 Порушення у процесі закупівель

Компанія «АльфаТех» займається постачанням обладнання. Внутрішній аудит зафіксував численні випадки обходу стандартної процедури закупівель:

- підрядників обирають без тендеру,
- відсутні підписані договори,
- ціни перевищують середньоринкові на 15–20%.

Керівництво стурбоване зростанням ризику шахрайства, неефективного використання ресурсів і недотримання політик компанії.

Завдання:

1. Ідентифікуйте основні ризики (3–4), що проявилися у ситуації.
2. Визначте, які компоненти моделі COSO (із 5 основних) порушені.
3. Запропонуйте SMART-формульовану ціль для покращення контролю в закупівлях.
4. Оберіть 2 ключові контрольні заходи, які слід впровадити.
5. Коротко поясніть, як ви моніторили б ефективність запропонованих змін.

Тести до теми 3

1. Що є головною метою концепції COSO?

- а) Зменшення витрат на аудит.
- б) Підвищення прибутковості компанії.
- в) Забезпечення ефективного внутрішнього контролю.
- г) Оптимізація виробничих процесів.

2. Скільки компонентів містить модель внутрішнього контролю COSO?

- а) 3.
- б) 4.
- в) 5.
- г) 7.

3. Який з нижченаведених компонентів входить до COSO?

- а) Фінансове планування.
- б) Аудит постачальників.
- в) Оцінка ризиків.
- г) Бізнес-аналітика.

4. Що є метою системи внутрішнього контролю згідно з COSO?

- а) Управління персоналом.
- б) Досягнення стратегічних, операційних, звітних і нормативних цілей.
- в) Збільшення обсягу продажів.
- г) Створення конкурентної переваги.

5. Який документ у 2017 році оновив підхід COSO до управління ризиками?

- а) ISO 31000.
- б) COSO ERM 2017: Enterprise Risk Management - Integrating with Strategy and Performance.
- в) Basel II.
- г) SOX Act.

6. Компонент «Контрольне середовище» включає:

- а) Моніторинг діяльності конкурентів.
- б) Етичні стандарти, структура управління, розподіл повноважень.
- в) Оцінку продуктивності праці.
- г) Маркетингові дослідження.

7. Що означає аббревіатура COSO?

- а) Corporation of Standards and Operations.
- б) Company of Strategic Oversight.
- в) Committee of Sponsoring Organizations.
- г) Control System Optimization.

8. Один з основних принципів COSO ERM - це:

- а) Ігнорування незначних ризиків.
- б) Пріоритет лише фінансових ризиків.
- в) Інтеграція управління ризиками зі стратегією.
- г) Повна автоматизація контролю.

9. До яких типів цілей належать цілі за COSO?

- а) Маркетингові, операційні, виробничі.
- б) Стратегічні, операційні, звітні, відповідності.
- в) Логістичні, технічні, аналітичні.
- г) Короткострокові, середньострокові, довгострокові.

10. Що є результатом ефективного контролю згідно з COSO?

- а) Підвищення заробітної плати.
- б) Зниження ризиків і досягнення цілей.
- в) Зростання виробництва.
- г) Оптимізація податкового навантаження.

11. Яка характеристика не відноситься до SMART-критеріїв?

- а) Specific.
- б) Measurable.
- в) Attainable.
- г) Redundant.

12. Що означає «R» у SMART?

- а) Risky.
- б) Reactive.
- в) Relevant.
- г) Robust.

13. Внутрішнє середовище підприємства охоплює:

- а) Тільки зовнішні чинники впливу.
- б) Тільки законодавчі вимоги.
- в) Етичну культуру, компетентність працівників, організаційну структуру.
- г) Рівень доходів підприємства.

14. Який компонент COSO пов'язаний з постійним аналізом та вдосконаленням контролю?

- а) Ідентифікація можливостей.
- б) Планування.
- в) Контроль середовища.
- г) Моніторинг діяльності.

15. Що входить до оцінки ризиків у COSO?

- а) Аналіз бухгалтерських документів.
- б) Ідентифікація, оцінка і реагування на ризики.
- в) Оцінка цінової політики.
- г) Розробка маркетингової стратегії.

16. COSO рекомендує підхід до ризиків, який є:

- а) Повністю централізованим.
- б) Інтегрованим з процесом прийняття рішень.
- в) Зовнішньо делегованим.
- г) Фрагментарним.

17. За COSO, хто несе відповідальність за внутрішній контроль?

- а) Внутрішній аудитор.
- б) ІТ-відділ.
- в) Управлінський персонал на всіх рівнях.
- г) Консультанти ззовні.

18. Як називається підхід, що поєднує стратегічне планування з управлінням ризиками?

- a) ISO 9001.
- б) SWOT.
- в) COSO ERM 2017.
- г) BPMN.

19. До яких цілей не належить жодна з категорій COSO?

- a) Стратегічні.
- б) Операційні.
- в) Маркетингові.
- г) Відповідності.

20. Що є кінцевою метою управління ризиками за COSO ERM?

- a) Уникнення всіх ризиків.
- б) Мінімізація податків.
- в) Створення вартості та захист капіталу організації.
- г) Автоматизація управління.

Список рекомендованої літератури до теми 3

1. Міжнародні стандарти аудиту, затверджені наказом Міністерства фінансів України. Міністерство фінансів України, 2023.

URL: https://mof.gov.ua/uk/international_quality_control.

2. COSO Internal Control – Integrated Framework. Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission. 2013. URL: <https://www.coso.org>.

3. COSO Enterprise Risk Management – Integrating with Strategy and Performance. 2017. Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission. URL: <https://www.coso.org/guidance-erm>.

4. Наказ № 73 від 07.02.2013 Міністерства фінансів України «Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 Загальні вимоги до фінансової звітності (із змінами).

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.

5. Методичні посібники щодо ДВФК. Міністерство фінансів України.

URL: <https://mof.gov.ua/uk/rozvitok-derzhavnogo-vnutrishnogo-finansovogo-kontrolju>.

6. Керівництво з організації системи внутрішнього контролю (на основі COSO) для банків. Національний банк України, 2021.

URL: <https://bank.gov.ua/ua/legislation>.

Глосарій термінів до теми 3

	Термінологія	Англійський переклад	Пояснення / Контекст COSO
1	Внутрішній контроль (ВК)	Internal Control (IC)	Процес, впроваджений радою директорів, менеджментом та іншим персоналом, спрямований на досягнення цілей у таких категоріях: ефективність операцій, достовірність звітності, дотримання законодавства (COSO IC Cube)

2	Управління ризиками підприємства (УРП)	Enterprise Risk Management (ERM)	Стратегічний процес, який допомагає організації виявляти, оцінювати, керувати та моніторити ризики, що загрожують досягненню її стратегічних і операційних цілей (COSO ERM 2017)
3	Інтегрований підхід	Integrated Approach	Філософія COSO ERM 2017, що вимагає вбудовування управління ризиками у стратегічне планування, виконання операцій та процеси прийняття рішень на всіх рівнях компанії
4	Внутрішнє середовище	Internal Environment	Основа для всіх інших компонентів контролю та УРП. Включає культуру організації, етику, цінності, компетентність персоналу, стиль управління та розподіл відповідальності (Компонент №1 в COSO IC та ERM)
5	Встановлення цілей	Objective Setting	Процес визначення цілей (стратегічних, операційних, звітних, на дотримання), які узгоджуються з місією організації та слугують основою для виявлення ризиків (Компонент №2 в COSO ERM)
6	Виявлення подій/ризиків	Event/Risk Identification	Процес визначення потенційних подій (внутрішніх та зовнішніх), які можуть вплинути (позитивно чи негативно) на досягнення цілей організації (частина Компоненту №3 COSO ERM - «Оцінка ризиків»)
7	Оцінка ризиків	Risk Assessment	Аналіз виявлених ризиків з точки зору їх ймовірності (likelihood) та впливу (impact). Дозволяє визначити пріоритети для реагування (Компонент №3 в COSO IC та ERM)
8	Реагування на ризики	Risk Response	Вибір та впровадження дій щодо керування ризиками: Ухилення (Avoidance), Зменшення (Reduction), Розподіл (Sharing), Прийняття (Acceptance) (Компонент №4 в COSO ERM)
9	Контрольні заходи	Control Activities	Політики, процедури, механізми та дії, вжиті для забезпечення виконання директиви менеджменту щодо реагування на ризики (напр., роздільність обов'язків, схвалення, перевірки, фізичний контроль) (Компонент №4 в COSO IC, №5 в COSO ERM)
10	Інформація та комунікація	Information & Communication	Системи для ідентифікації, захоплення, обробки та поширення відповідної інформації (фінансової, операційної, про ризики) у потрібний час потрібним особам всередині та зовні організації (Компонент №5 в COSO IC, №6 в COSO ERM)
11	Моніторинг	Monitoring Activities	Поточні та періодичні оцінки якості функціонування системи ВК та УРП. Включає нагляд керівництва та окремі оцінки (напр., внутрішній аудит) (Компонент №6 в COSO IC, №7 в COSO ERM)
12	Ступінь впевненості	Level of Assurance	Очікуваний рівень упевненості (високий, помірний, низький), що система ВК досягла своїх цілей. Ніколи не є абсолютною гарантією
13	Обмеження системи ВК	Limitations of Internal Control	Фундаментальні недоліки будь-якої системи ВК: людський фактор (помилки, зловживання), колузія, компроміси між витратами та вигодою, невідповідність змін (напр., нові ризики)
14	Ризик	Risk	Можливість виникнення події, яка негативно вплине на досягнення цілей організації (у COSO ERM та кож розглядаються позитивні ризики - можливості)
15	Ризик залишковий	Residual Risk	Рівень ризику, що залишається після застосування обраних заходів реагування на ризики (напр., після впровадження контрольної процедури)
16	Профіль ризиків	Risk Profile	Портрет сукупності ризиків організації з урахуванням їх ймовірності, впливу, пріоритету, залишкового рівня та взаємозв'язків
17	Апетит до ризику	Risk Appetite	Розмір ризику, яку організація готова прийняти (в цілому чи за окремими категоріями) у гонитві за вартістю/стратегічними цілями. Качественно визначена (напр., «ми уникаємо високих репутаційних ризиків»)
18	Толерантність до ризику	Risk Tolerance	Допустимий відхилення від цілей на операційному рівні. Кількісно визначена (напр., «рівень втрат не повинен перевищувати 5% доходу за рік»)
19	Суб'єктивні упередження	Subjective Biases	Когнітивні помилки (напр., надмірна впевненість, упередження підтвердження), які можуть спотворювати оцінку ризиків та прийняття рішень. COSO ERM підкреслює важливість усвідомлення та мінімізації їх впливу
20	Критерії SMART цілей	SMART Criteria for Objectives	Принцип формулювання ефективних цілей: Specific (Конкретні), Measurable (Вимірювані), Achievable (Досяжні), Relevant (Відповідні/Релевантні), Time-bound (Обмежені у часі). COSO вимагає чітких цілей для ефективного ВК та УРП

4 Закон Сарбейнса-Окслі (Sarbanes-Oxley Act, SOX)

4.1 Необхідність, сфера застосування та характеристика Закону Сарбейнса-Окслі (розділ 404)

4.2 Посилення вимог до фінансової звітності

4.3 Кримінальне покарання за введення інвесторів в оману

4.4 Роль внутрішнього аудиту після SOX

Очікувані дисциплінарні результати навчання:

Розробляти та адаптувати внутрішні стандарти, нормативні та звітні документи суб'єктів господарювання через розуміння комплексної системи МСА (ISA), включаючи їх практичне застосування в Україні та глобальне значення для фінансової стабільності

Розробляти внутрішні процедури контролю за вимогами міжнародних стандартів, їх статуту, загальних принципів аудиту державних фінансів, а також спеціалізованих аспектів (аудиту ефективності, прозорості використання міжнародної допомоги, боротьби з корупцією та аудиту відбудови) задля підготовки обґрунтованих висновків та надання консультацій власникам, менеджменту суб'єкта господарювання та іншим користувачам інформації у сферах обліку, аналізу, контролю, аудиту та оподаткування

4.1 Необхідність, сфера застосування та характеристика Закону Сарбейнса-Окслі (розділ 404)

Мета SOX: Відновити довіру інвесторів після скандалів (Enron, WorldCom) шляхом посилення прозорості, відповідальності керівництва та незалежності аудиту.

Дата набрання чинності: 2002 рік.

Ключовий регулятор: Комісія з цінних паперів і бірж США (SEC).

1. Необхідність SOX:

Фінансові скандали - масові махінації в компаніях (наприклад, Enron приховувала \$1 млрд збитків).

Втрата довіри інвесторів - капіталізація ринку впала на трильйони доларів.

Неоліквідність аудиторських фірм - конфлікт інтересів (аудитори надавали консалтинг тим же клієнтам).

Слабкий внутрішній контроль - відсутність ефективного контролю за фінансовою звітністю.

Недостатня відповідальність керівництва - CEO/CFO не несли персональної відповідальності за звітність.

2. Сфера застосування SOX - усі публічні компанії США (не поширюється на приватні компанії, якщо не готуються до IPO, та некомерційні організації.):

- зареєстровані на NYSE, NASDAQ;

- зобов'язані подавати щорічні/квартальні звіти в SEC (форми 10-K, 10-Q);

- іноземні приватні емітенти (FPI), цінні папери яких торгуються на біржах США;
- аудиторські фірми - підлягають нагляду Ради з нагляду за бухгалтерським обліком публічних компаній (РСАОВ);
- керівництво компанії - CEO та CFO несуть персональну цивільну та кримінальну відповідальність.

3. Характеристика Розділу 404 SOX Керування та оцінка внутрішнього контролю.

Назва: *Management Assessment of Internal Controls*.

а) обов'язки керівництва (Management):

1. Щорічна оцінка:

Зобов'язане оцінити ефективність системи внутрішнього контролю (СВК) за фінансову звітність.

Документувати структуру та процеси СВК.

2. Звітування:

Додаток до щорічного звіту (10-K):

Заява про відповідальність за створення та підтримку адекватної СВК.

Висновок про ефективність СВК на кінець фінансового року.

Розкриття значущих недоліків (Material Weaknesses):

Якщо СВК неефективна – обов'язкова публічна інформація (оприлюднення).

б) обов'язки незалежних аудиторів:

1. Аудит СВК:

Незалежний аудитор перевіряє та підтверджує висновок керівництва про ефективність СВК.

2. Звіт аудитора:

Додається до щорічного звіту (10-K) поряд із звітом про аудит фінансової звітності.

Містить думку аудитора про ефективність СВК компанії.

Ключова концепція: «Матеріальні недоліки» (Material Weaknesses)

Визначення (РСАОВ AS 2201):

Недостатність або сукупність недоліків у СВК, що зростає ймовірність того, що матеріальне спотворення фінансової звітності не буде виявлено або запобігнено.

Наслідки виявлення:

Аудитор НЕ може висловити позитивну думку про ефективність СВК.

Компанія зобов'язана публічно розкрити ці недоліки - надати сигнал інвесторам про високий ризик!

4. Ключові вимоги до СВК (Відповідно до Розд. 404)

Основа для оцінки: Рамки COSO Internal Control Framework (або аналогічні, наприклад, COBIT для IT).

Об'єкт контролю: достовірність фінансової звітності (захист від помилок та шахрайства).

Критичні елементи:

Контроль над змінами - зміна систем, бізнес-процесів, законодавства.

ІТ-контроль - контроль над фінансовими системами, доступом, цілісністю даних.

Документування - формалізація політик, процедур, результатів тестування.

5. Важливі наслідки невиконання SOX 404

Для компанії:

Штрафи від SEC, позови акціонерів, падіння ціни акцій, втрата репутації.

Делістинг з біржі (у разі серйозних/систематичних порушень).

Для керівництва (CEO/CFO):

Цивільна відповідальність: Штрафи до \$5 млн.

Кримінальна відповідальність: До 20 років ув'язнення за свідоме порушення.

Для аудиторської фірми:

Штрафи, позбавлення ліцензії РСАОВ, втрата репутації.

Аспект	SOX Розділ 404
Суть	Керівництво оцінює, аудитор перевіряє ефективність СВК за фінансову звітність.
Хто підпадає?	Публічні компанії США та FPI.
Звітність керівництва	Щорічна заява про відповідальність + висновок про ефективність СВК.
Звітність аудитора	Думка про ефективність СВК компанії.
Ключовий ризик	Матеріальний недолік (Material Weakness) - публічне розкриття, негативна думка аудитора.
Основа для СВК	COSO Internal Control Framework .
Головна кара	Для компанії – делістинг; для CEO/CFO – штрафи/в'язниця.

Отже, SOX 404 - це інструмент захисту інвесторів через посилення контролю та відповідальності. Порушення = катастрофічні наслідки.

4.2 Посилення вимог до фінансової звітності

Мета посилення вимог до фінансової звітності: відновити довіру інвесторів через підвищення точності, прозорості та відповідальності за фінансову звітність публічних компаній.

1. Персональна відповідальність керівництва - Розділ 302 Щоквартальні сертифікації CEO/CFO

Що роблять:

CEO та CFO особисто підписують щоквартальні (10-Q) та щорічні (10-K) звіти SEC.

Про що заявляють:

1. Звіт не містить матеріальних неправдивих уявлень.
2. Фінансові показники правдиво відображають стан компанії.
3. Вони несли відповідальність за систему внутрішнього контролю (СВК).
4. Розкрили всі значущі недоліки СВК та шахрайство персоналу.

Наслідки порушення:

Кримінальна відповідальність (до 20 років ув'язнення).

Цивільні штрафи (до \$5 млн).

2. Підвищення прозорості звітності

Розділ 401(a): Розкриття позабалансових зобов'язань

Вимога: звіти мають містити всі матеріальні зобов'язання, включають:

Контракти з умовними зобов'язаннями (напр., гарантії).

Операції зі спорідненими сторонами.

Тимчасові угоди (напр., SPV для приховування боргів).

Ефект: запобігання скандалам типу Enron (який приховував \$30 млрд боргів у SPV).

Розділ 409: Оперативне розкриття подій

Вимога: розкриття матеріальних змін у фінансовому стані або операціях протягом 48 годин (форма 8-К).

Приклади подій:

Втрата ключового контракту.

Зміни в керівництві.

Кібератаки, що впливають на фінанси.

3. Незалежність аудиту

Розділ 201: Заборона неаудиторських послуг

Що заборонено аудиторам: бухгалтерські послуги, консалтинг, розробка ІТ-систем, внутрішній аудит клієнта.

Мета: усунення конфлікту інтересів (як у справі Arthur Andersen та Enron).

Розділ 203: Чергування партнерів аудиту

Вимога: ведучий партнер аудиту змінюється щонайменше раз на 5 років.

4. Внутрішній контроль (Розділ 404)

Додаткова вимога до звітності: щорічна оцінка СВК керівництвом + аудит СВК зовнішнім аудитором

Вплив на звітність: матеріальні недоліки СВК розкриваються у фінансових звітах, що впливає на думку аудитора.

5. Захист інформаторів (whistleblowers)

Розділ 806: Заборона переслідування

Вимога: заборона звільняти, демотувати або переслідувати співробітників за розкриття інформації про шахрайство.

Ефект: сприяє виявленню порушень на ранній стадії (напр., витік даних про фінансові махінації).

6. Підсилення кримінальної відповідальності

Розділ 802: Кримінальні покарання за порушення за:

Знищення/підробка документів (до 20 років ув'язнення).

Перешкоджання розслідуванню.

Приклад: CEO компанії ImClone отримав 7 років ув'язнення за підробку документів.

Зведений лист вимог SOX до фінансової звітності

	Аспект	Вимога SOX	Форма звітності
1	Сертифікація CEO/CFO	Особиста відповідальність за точність звітності та СВК.	10-K, 10-Q (додаток)
2	Позабалансові зобов'язання	Повне розкриття матеріальних зобов'язань.	MD&A (10-K)
3	Оперативне розкриття	Події, що впливають на фінанси – протягом 48 годин.	Форма 8-К
4	Оцінка СВК	Висновок керівництва + аудит ефективності СВК.	10-K (розділ 9A)
5	Аудиторська незалежність	Заборона неаудиторських послуг; чергування партнерів.	Декларація аудитора

Ключові зміни «до і після SOX»

	Параметр	До SOX (2002)	Після SOX
1	Відповідальність CEO	Формальна	Персональна кримінальна
2	Позабалансові операції	Частково приховувалися	Повне розкриття
3	Аудиторські послуги	Аудитор + консалтинг одному клієнту	Заборона неаудиторських послуг
4	Оновлення звітів	Затримки до 30 днів	Матеріальні зміни – 48 годин (8-К)
5	СВК	Добровільна оцінка	Обов'язкова щорічна оцінка + аудит

Таким чином, SOX перетворив фінансову звітність з формальної процедури на інструмент прозорості під загрозою кримінальної відповідальності. Порушення = руйнація кар'єри керівництва та репутації компанії.

4.3 Кримінальне покарання за введення інвесторів в оману

SOX перетворив фінансові злочини на злочини проти інвесторів з реальними тюремними термінами. Навіть «технічне» порушення (видалення email) може коштувати 20 років свободи.

Секція SOX	Кримінальний злочин	Ключові положення	Покарання
§ 802	Знищення/підробка документів	Навмисне знищення, підробка або фальсифікація документів у федеральному розслідуванні/банкрутстві <i>Приклад:</i> видалення електронних листів, зміна бухгалтерських записів	До 20 років ув'язнення Штрафи
§ 903	Шахрайство при здійсненні електронних платежів	Навмисний обман або отримання коштів через хибні представлення (через пошту, інтернет, телефон) <i>Приклад:</i> фальшиві інвестиційні пропозиції через email	До 25 років ув'язнення
§ 906	Кримінальна відповідальність CEO/CFO	Сертифікація фінзвітності (§ 302): – CEO/CFO свідомо підписують звіт із матеріальними помилками. <i>Приклад:</i> приховування збитків у звіті 10-K.	Штраф до \$5 млн До 20 років ув'язнення <i>Злочин категорії C felony</i>
§ 1107	Переслідування інформаторів (whistleblowers)	Помста співробітнику за співпрацю з правоохоронцями (звільнення, погрози) <i>Приклад:</i> залякування працівника, який повідомив SEC про махінації	До 10 років ув'язнення
§ 807	Шахрайство щодо цінних паперів	Навмисне введення в оману інвесторів через фальсифікацію фінпоказників <i>Приклад:</i> викачування коштів інвесторів на основі штучно завищених доходів	До 25 років ув'язнення

Відомі випадки:

Bernard Ebbers (WorldCom): 25 років тюрми (§ 807).

Jeffrey Skilling (Enron): 24 роки (§ 802, 807).

Чому це важливо?

До SOX (2002)	Після SOX
Символічні штрафи	Довгострокове ув'язнення
Відповідальність компанії	Персональна відповідальність CEO
Інформатори незахищені	Кримінальна відповідальність за переслідування (§ 1107)

Отже, кожен підпис під фінансовою звітністю - це ваша персональна відповідальність перед інвесторами, де свідомий обман коштує не тільки штрафу, а руйне не лише кар'єру, а й саму свободу.

4.4 Роль внутрішнього аудиту після SOX

Прийняття Закону Сарбейнса-Окслі у 2002 році суттєво трансформувало роль внутрішнього аудиту, надавши йому стратегічне значення в системі корпоративного управління. Внутрішній аудит став ключовим інструментом забезпечення ефективності внутрішнього контролю над фінансовою звітністю, зокрема у межах вимог Розділу 404 SOX.

Підвищення вимог до прозорості та підзвітності сприяло зростанню незалежності внутрішнього аудиту та його прямої взаємодії з комітетом з аудиту. Сфера діяльності внутрішнього аудиту розширилася до оцінювання ризиків шахрайства, контролю дотримання політик та аналізу корпоративної етики.

	Аспект	Опис	Приклад ситуації
1	Загальна роль	Посилення контролю та нагляду за процесами фінансової звітності, внутрішнього контролю та управління ризиками	Внутрішній аудит перевіряє, чи компанія коректно обліковує доходи відповідно до стандартів
2	SOX Розділ 404	Вимагає щорічної оцінки ефективності внутрішнього контролю над фінансовою звітністю (ICFR)	Внутрішній аудит тестує контроль за затвердженням витрат, щоб виявити слабкі місця
3	Підтримка комітету з аудиту	Надає незалежні звіти та оцінки комітету, допомагає в моніторингу дотримання політик	Аудитори повідомляють комітету про випадки обходу контролів керівництвом
4	Зміцнення незалежності	Пряме підпорядкування аудиторському комітету зменшує вплив керівництва	На чальник внутрішнього аудиту звітує не CFO, а голові комітету з аудиту
5	Фокус управління ризиками на	Внутрішній аудит активно оцінює ризики шахрайства, фінансових порушень та контролів	Виявлено ризик подвійної оплати поставальнику через слабкий контроль
6	Співпраця з зовнішніми аудиторами	Внутрішній аудит надає свої результати зовнішнім аудиторам для ефективнішої перевірки	Зовнішній аудитор використовує тести внутрішнього аудиту по контролю витрат
7	Оцінка корпоративного управління	Аналіз дотримання політик, процедур та етичних стандартів	Внутрішній аудит перевіряє конфлікти інтересів серед топменеджменту
8	Документування процедур контролю	Розробка та перевірка внутрішніх політик і процедур, потрібних для SOX-комплаєнсу	Аудитори допомагають оформити контрольний процес для обліку основних засобів

У результаті змін, зумовлених SOX, внутрішній аудит відіграє вирішальну роль у забезпеченні довіри інвесторів та стабільності фінансових ринків.

Завдання на розуміння/застосування SOX

Дайте рекомендації по кожній ситуації:

Ситуація / Проблема	Вимоги SOX	Дії, що слід прийняти (відповідно до SOX)
1. Бухгалтер проводить оплату поставальнику без погодження з керівником відділу.	Розділ 404: внутрішній контроль має забезпечити перевірку та затвердження фінансових операцій.	

2. Один із керівників вносить зміни до фінансових звітів без підтвердження даних.	Розділ 302: керівники несуть відповідальність за достовірність звітності.	
3. Зовнішній аудитор не має доступу до звітів внутрішнього аудиту.	Розділ 404: зовнішній аудитор має право перевірки внутрішнього контролю.	
4. Внутрішній аудитор підпорядковується фінансовому директору.	SOX вимагає незалежності внутрішнього аудиту від менеджменту.	
5. Співробітники компанії не повідомляють про фінансові порушення через страх перед керівництвом.	Розділ 301: необхідність каналів для конфіденційного повідомлення про порушення (whistleblowing).	
6. Компанія не проводить щорічного оцінювання ефективності внутрішніх контролів.	Розділ 404: щорічна перевірка та звіт про ефективність внутрішніх контролів.	
7. Один із менеджерів схвалив контракт на значну суму без юридичного аналізу.	Розділ 404: контроль за прийняттям рішень та юридичним ризиком.	
8. Під час перевірки виявлено, що фінансова інформація зберігається без резервного копіювання.	Розділ 404: забезпечення безпеки та збереження фінансової інформації.	
9. Комітет з аудиту отримує інформацію лише один раз на рік.	Розділ 301: комітет з аудиту має отримувати регулярні та актуальні дані.	
10. У компанії немає політики щодо уникнення конфлікту інтересів.	Розділ 406: необхідність дотримання етичного кодексу та політик для старшого керівництва.	

Кейс до теми 4

Підпис без перевірки

У компанії «TechSol Group», що є публічною та звітує відповідно до вимог SOX, фінансовий директор (CFO) підписав квартальну фінансову звітність за другий квартал року. Через два тижні після подачі звітності виявилось, що один з підрозділів компанії випадково завищив дохід на \$2,5 млн, включивши в звітність контракт, що не був остаточно підписаний на дату закриття періоду.

Внутрішній аудит повідомив, що перевірка коректності вхідних даних у звітність не проводилась, а відділ контролю не зафіксував порушення. Комітет з аудиту отримав повідомлення про інцидент лише після звернення зовнішнього аудитора.

Завдання:

1. Визначте, які вимоги SOX були порушені у цій ситуації.
2. Назвіть ризики, які постали перед компанією через недотримання вимог.
3. Опишіть 3 дії, які має вжити компанія для виправлення ситуації.
4. Які процедури контролю слід впровадити, щоб уникнути подібних випадків у майбутньому?
5. Яку роль відіграє внутрішній аудит у цьому кейсі згідно з вимогами SOX?

Тести до теми 4

1. Який основний тип контролів передбачено Законом Сарбейнса–Окслі?

- а) Стратегічні.
- б) Операційні.
- в) Маркетингові.
- г) Відповідності.

2. Який розділ SOX вимагає, щоб керівництво несло особисту відповідальність за фінансову звітність?

- а) Стратегічні.
- б) Операційні (розділ 302).
- в) Маркетингові.
- г) Відповідності.

3. Яка установа була створена Законом Сарбейнса–Окслі для контролю якості аудиту публічних компаній?

- а) Стратегічні.
- б) Операційні.
- в) Маркетингові.
- г) Відповідності (РСАОВ).

4. Який тип контролів передбачає перевірку доступу до фінансових систем?

- а) Стратегічні.
- б) Операційні.
- в) Маркетингові.
- г) Відповідності.

5. Що з перерахованого є прикладом ІТ-контролю відповідно до вимог SOX?

- а) Стратегічний аналіз конкурентів.
- б) Операційний аудит змін у системі.
- в) Маркетинговий звіт.
- г) Відповідність КРІ.

6. Який із варіантів найкраще характеризує мету SOX?

- а) Збільшення ринкової частки.
- б) Оптимізація бізнес-процесів.
- в) Просування бренду.
- г) Відповідність фінансової звітності.

7. Розділ 404 SOX вимагає:

- а) Стратегічний план аудиту.
- б) Операційну автоматизацію.
- в) Маркетингове позиціювання.
- г) Відповідність внутрішньому контролю.

8. Хто зобов'язаний засвідчувати достовірність звітності за SOX?

- а) Стратегічний партнер.
- б) Операційний менеджер.
- в) Маркетолог.
- г) Генеральний директор і фінансовий директор.

9. Що передбачає whistleblower protection у контексті SOX?

- а) Стратегічне планування.
- б) Операційне навчання.

- в) Маркетингове дослідження.
- г) Відповідність захисту викривачів.

10. Як SOX впливає на діяльність внутрішнього аудиту?

- а) Стратегічно не впливає.
- б) Операційно підсилює контрольні функції.
- в) Маркетингово стимулює бренд.
- г) Відповідність не вимагається.

11. Що таке PCAOB відповідно до SOX?

- а) Стратегічна рада.
- б) Операційний комітет.
- в) Маркетингова група.
- г) Відповідальний орган контролю аудиторів.

12. Яка інформація повинна бути публічно розкритою відповідно до SOX?

- а) Стратегічні прогнози.
- б) Операційні ризики.
- в) Маркетингові кампанії.
- г) Відповідна фінансова звітність.

13. Хто призначає зовнішнього аудитора відповідно до вимог SOX?

- а) Стратегічний інвестор.
- б) Операційна група.
- в) Маркетинг-директор.
- г) Комітет з аудиту.

14. Що відбувається при порушенні вимог SOX?

- а) Стратегічна переоцінка.
- б) Операційна реструктуризація.
- в) Маркетингове попередження.
- г) Відповідальність у вигляді штрафів і ув'язнення.

15. Який з принципів COSO Framework підтримує SOX?

- а) Стратегічна ініціатива.
- б) Операційна ефективність.
- в) Маркетинговий фокус.
- г) Відповідність контролям середовища.

16. Яка роль інформаційних систем у контексті SOX?

- а) Стратегічна реклама.
- б) Операційна аналітика.
- в) Маркетингова підтримка.
- г) Відповідність контролю доступу до даних.

17. Для яких компаній є обов'язковим дотримання SOX?

- а) Стратегічні альянси.
- б) Публічні компанії, що торгуються в США.
- в) Маркетингові агентства.
- г) Всі приватні підприємства.

18. Який тип тестування проводиться для перевірки ефективності контролів SOX?

- а) Стратегічний SWOT.
- б) Операційна модель Lean.
- в) Маркетингова оцінка.
- г) Тестування відповідності (compliance testing).

19. Який тип ризику охоплює SOX?

- а) Стратегічний ризик.
- б) Операційний ризик.

- в) Маркетинговий ризик.
- г) Ризик фінансової звітності.

20. Хто проводить перевірки відповідності SOX стандартам?

- а) Стратегічна рада компанії.
- б) Операційний відділ.
- в) Маркетинговий департамент.
- г) PCAOB (Рада з нагляду за аудиторською діяльністю).

Список рекомендованої літератури до теми 4

1. Міжнародні стандарти аудиту, затверджені наказом Міністерства фінансів України. Міністерство фінансів України, 2023.

URL: <https://mof.gov.ua/uk/international>.

2. Sarbanes-Oxley Act of 2002 (законодавчий текст у вигляді PDF). U.S. Government Publishing Office, оновлено 2019. URL:

<https://www.govinfo.gov/content/pkg/COMPS-1883/pdf/COMPS-1883.pdf>.

3. Auditing Standards | PCAOB. Public Company Accounting Oversight Board, 2025 (PDF-формати стандартів для SOX-аудиту). URL:

<https://pcaobus.org/oversight/standards/auditing-standards>.

4. What is SOX Compliance? 2025 Complete Guide. AuditBoard Blog, 2025. URL: <https://auditboard.com/blog/sox-compliance>.

5. SOX Compliance Checklist & Audit Preparation Guide. Varonis Blog, оновлено 13 листопада 2024. URL: <https://www.varonis.com/blog/sox-compliance>.

6. How to Comply with the Sarbanes-Oxley (SOX) Act. Reciprocity (ZenGRC), дата не зазначена. URL: <https://reciprocity.com/resource-center/how-to-comply-with-the-sarbanes-oxley-act/> ZenGRC.

7. Shyshkova N. L., Khutorna H. P., Shyshkova D. S. International standards of audit: update of implementation practice in Ukraine. *Economic Bulletin of Dnipro University of Technology*. 2023. №1(80). P.36 – 49.

8. Шишкова Н.Л. Використання блокчейну в трансформації державного фінансового контролю. *Проблеми економіки*. № 2 (36). 2018. С. 382–388.

11. Шишкова Н.Л., Шишкова Д.С. Ризик-орієнтований відбір об'єктів аудиту для ефективного управління розрахунками з замовниками підприємства. *Наукові вісті Дніпровського університету*. №27. 2024. URL:

https://nvdu.snu.edu.ua/index_2024_27.pdf.

12. Makurin A. A., Usatenko O. V., Shyshkova N. L. Current tools to control decarbonization in Ukraine both governmentally and locally. *Scientific Bulletin of National Mining University*. 2024. №. 3. P.108-115. URL:

<https://nvngu.in.ua/2024/Makurin.pdf>.

Глосарій термінів до теми 4

	Термінологія	Англійський переклад	Пояснення / Контекст SOX
1	Закон Сарбейнса-Окслі	Sarbanes-Oxley Act (SOX)	Закон США, прийнятий у 2002 році для підвищення прозорості фінансової звітності компаній.
2	Фінансова звітність	Financial Reporting	Складання та публікація фінансових документів, що демонструють діяльність компанії.
3	Аудит	Audit	Перевірка фінансової звітності незалежною стороною для забезпечення її точності.
4	Внутрішній контроль	Internal Control	Система процесів, яка гарантує надійність фінансової звітності та дотримання політик.
5	Відповідальність керівництва	Executive Responsibility	Обов'язок керівників особисто підтверджувати достовірність фінансових звітів.
6	Комітет з аудиту	Audit Committee	Частина ради директорів, яка контролює зовнішній аудит та фінансову звітність.
7	Публічна компанія	Public Company	Компанія, акції якої котируються на фондовій біржі та підпадають під дію SOX.
8	Незалежний аудитор	Independent Auditor	Аудиторська компанія, що не пов'язана з клієнтом і проводить перевірку фінансової звітності.
9	Ризик шахрайства	Fraud Risk	Імовірність викривлення звітності з метою введення в оману інвесторів.
10	Звітність про внутрішній контроль	Internal Control Report	Документ, що описує ефективність системи внутрішнього контролю.
11	Відповідальність за звітність	Accountability	Принцип, згідно з яким керівники несуть відповідальність за точність фінансової інформації.
12	Документування	Documentation	Процес запису процедур, перевірок та внутрішніх політик для цілей контролю та аудиту.
13	Конфіденційність	Confidentiality	Захист фінансових даних та корпоративної інформації від несанкціонованого доступу.
14	Розкриття інформації	Disclosure	Вимога до компаній розкривати повну та точну інформацію про фінансовий стан.
15	Комісія з цінних паперів і бірж	Securities and Exchange Commission (SEC)	Федеральний орган США, що наглядає за дотриманням SOX.
16	РСАОВ (Рада з нагляду за аудитом)	Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB)	Орган, що регулює діяльність аудиторів публічних компаній.
17	Штрафні санкції	Penalties	Покарання за недотримання вимог SOX, включаючи великі штрафи і кримінальну відповідальність.
18	Контроль доступу	Access Control	Механізм обмеження доступу до фінансової та внутрішньої інформації.
19	ІТ-контролі	IT Controls	Інформаційно-технологічні заходи, що забезпечують цілісність фінансових систем.
20	Виявлення порушень	Whistleblower Protection	Захист працівників, які повідомляють про фінансові порушення всередині компанії

5 Стандарт забезпечення довіри до інформації та кібербезпеки (COBIT)

5.1 Цілі контролю при використанні інформаційних технологій

5.2 Високорівневі цілі контролю та відповідні IT-процеси

5.3 Планування і Організація. Проектування та Впровадження Експлуатація та Супроводження. Моніторинг

5.4 Критерії оцінки інформації

Очікувані дисциплінарні результати навчання:

Розробляти для впровадження системи контролю суб'єктів господарювання, що забезпечують досягнення стратегічних цілей, управління ризиками, довіру до інформації, кібербезпеку та оптимальне використання ресурсів шляхом інтеграції міжнародних практик управління IT-процесами

Обґрунтовувати інноваційні підходи до інформаційного забезпечення системи контролю використання ресурсного потенціалу суб'єктів господарювання та органів державного сектору, що забезпечують довіру до інформації, кібербезпеку, стратегічну відповідність бізнес-цілям та ефективне управління ризиками

5.1 Цілі контролю при використанні інформаційних технологій

Головною метою COBIT є забезпечення довіри до інформації шляхом ефективного управління інформаційними технологіями, пов'язаними ресурсами, ризиками та кібербезпекою. Цей підхід спрямований на узгодження IT-цілей із загальними бізнес-цілями, підвищення контролю та прозорості IT-процесів. COBIT 2019 передбачає оновлену структуру управління, що включає 40 об'єктів управління (Governance & Management Objectives), які є основою сучасної IT-стратегії. Ці об'єкти охоплюють як управлінські, так і контрольні процеси, що дозволяє інтегрувати вимоги безпеки, відповідності та продуктивності. Отже, COBIT забезпечує цілісний підхід до IT-управління та підвищення довіри до інформаційних систем.

1. Ключові категорії цілей контролю

	Домен COBIT	Приклад цілей контролю	Пояснення
1	ALIGN (APO) (Вирівнювання)	APO01 – Керування IT-стратегією APO13 – Керування постачальниками	Забезпечення відповідності IT-бізнес цілям, оцінка ризиків від третіх сторін.
2	BUILD (BAI) (Створення)	BAI01 – Управління вимогами BAI08 – Керування знаннями	Контроль розробки рішень, документування, тестування, передачі знань.
3	RUN (DSS) (Експлуатація)	DSS01 – Керування операціями DSS05 – Контроль доступів	Гарантія стабільності систем, захист даних, резервне копіювання, моніторинг.
4	MONITOR (MEA) (Моніторинг)	MEA01 – Оцінка продуктивності MEA03 – Незалежний аудит IT	Вимірювання ефективності, перевірка відповідності стандартам.

2. Конкретні цілі для кібербезпеки

	Ціль контролю	Що регулює?	Інструменти/Методи
1	DSS05.04 (Захист інформації)	Шифрування даних, контроль доступу, управління ключами.	VPN, DLP-системи, токени, політики паролів.

2	АРО12.01 (Управління ризиками)	Ідентифікація загроз, аналіз вразливостей, плани ліквідації інцидентів.	Risk Assessment, BIA, SOC 2, ISO 27001.
3	ВАІ06.02 (Безпека розробки)	Code review, тестування на проникнення, захист від ін'єкцій.	OWASP Top 10, SAST/DAST-сканування.
4	DSS02.05 (Відновлення після збоїв)	RPO/RTO, георезервування, тестування DRP.	Резервні ЦОДи, хмарні рішення (AWS/Azure Backup).

3. Зв'язок з довірою до інформації

Кожна ціль контролю спрямована на виконання критеріїв якості інформації:

1. Достовірність (АРО11, ВАІ09)
Контроль: Валідація даних, аудит змін.
2. Доступність (DSS01, DSS04)
Контроль: SLA, балансування навантаження.
3. Конфіденційність (DSS05, АРО13)
Контроль: Шифрування, NDAs з постачальниками.
4. Цілісність (ВАІ08, DSS06)
Контроль: Контрольні суми, журнали змін.

Приклад:

DSS05.02 (*Керування інцидентами*) - Швидке виявлення атак - Захист цілісності даних.

4. Шаблон реалізації контролю

Для кожної цілі визначте:

1. Процеси:
Наприклад для DSS05: Автоматизоване блокування підозрілих IP.
2. Показники (KGI/KPI):
KPI: Час реакції на інцидент < 15 хв.
3. Ролі:
CISO – відповідальний за АРО12; ІТ-адміністратор – за DSS05.
4. Документація:
Політика контролю доступів, звіти аудиту.

Цілі контролю COBIT є ключовими елементами, що формують основу довіри до інформаційних систем. Відсутність належного контролю перетворює інформацію на джерело ризику, а кіберзагрози – на потенційні катастрофи для бізнесу. Натомість реалізація контрольних цілей забезпечує захист даних, прозорість процесів і зміцнює довіру з боку інвесторів та клієнтів. Кожна ціль відіграє критичну роль, і навіть її часткове ігнорування - наприклад, ВАІ06, що стосується безпеки розробки програмного забезпечення, - може створити вразливість для зовнішніх атак. Таким чином, системна реалізація цілей контролю є необхідною умовою для забезпечення стійкості та безпеки ІТ-середовища.

5.2 Високорівневі цілі контролю та відповідні ІТ-процеси

У COBIT 2019 високорівневі цілі контролю структуруються в рамках 5 доменів: EDM, АРО, ВАІ, DSS, MEA, що охоплюють управління (Governance) та менеджмент (Management).

№	Високорівнева ціль контролю	Відповідний ІТ-процес (COBIT 2019)	Стислий зміст процесу / пояснення
1	Узгодження ІТ-стратегії з бізнес-цілями	EDM01 – Ensure Governance Framework	Формування політик, принципів та структури управління ІТ відповідно до бізнес-стратегії.
2	Управління ІТ-ризиками	АРО12 – Manage Risk	Ідентифікація, оцінка та реагування на ризики, пов'язані з інформаційними технологіями.
3	Управління інформаційною безпекою	DSS05 – Manage Security Services	Захист активів, даних та послуг від внутрішніх та зовнішніх загроз.

4	Управління якістю IT-послуг	APO11 – Manage Quality	Забезпечення відповідності IT-послуг очікуванням і стандартам якості.
5	Розробка та підтримка IT-архітектури	APO03 – Manage Enterprise Architecture	Створення логічної структури IT-інфраструктури відповідно до потреб бізнесу.
6	Планування IT-ресурсів	APO07 – Manage Human Resources	Управління персоналом IT, розвиток компетенцій і визначення ролей.
7	Керування інвестиціями в IT	EDM02 – Ensure Benefits Delivery	Оцінка ефективності та вигідності IT-інвестицій.
8	Управління змінами	BAI06 – Manage Changes	Забезпечення безпечного, контрольованого та мінімально ризикованого внесення змін в IT.
9	Управління проектами та ініціативами	BAI01 – Manage Programs and Projects	Планування, виконання та контроль IT-проектів для досягнення цілей.
10	Управління інцидентами та обслуговуванням користувачів	DSS02 – Manage Service Requests and Incidents	Реагування на запити та інциденти для підтримки безперервності IT-сервісів.
11	Резервування та відновлення після збоїв	DSS04 – Manage Continuity	Створення механізмів резервування даних та планів відновлення в надзвичайних ситуаціях.
12	Контроль доступу до інформаційних систем	DSS01 – Manage Operations	Забезпечення належного та контрольованого доступу користувачів до IT-ресурсів.
13	Управління постачальниками	APO10 – Manage Suppliers	Вибір, контроль та оцінка зовнішніх IT-постачальників і послуг.
14	Управління активами	BAI09 – Manage Assets	Ведення обліку, захисту та ефективного використання IT-активів.
15	Вимірювання та моніторинг продуктивності IT	MEA01 – Monitor, Evaluate and Assess Performance	Визначення KPI, регулярна оцінка ефективності процесів.

Високорівневі цілі контролю в COBIT визначають, які результати мають бути досягнуті для ефективного управління IT і забезпечення довіри до інформаційних систем. Кожна така ціль пов'язана з конкретними IT-процесами, що реалізуються в межах доменів COBIT: EDM, APO, BAI, DSS та MEA. Наприклад, ціль забезпечення інформаційної безпеки реалізується через процес DSS05 – Manage Security Services. Такий підхід дозволяє структурувати управління IT відповідно до бізнес-цілей, регуляторних вимог та ризик-орієнтованого підходу. Взаємозв'язок між цілями контролю й IT-процесами забезпечує цілісність, узгодженість і прозорість цифрового управління в організації.

5.3 Планування і Організація. Проектування та Впровадження Експлуатація та Супроводження. Моніторинг

Мета COBIT - забезпечити довіру до інформації через вирівнювання IT з цілями бізнесу, управління ризиками та відповідність вимогам.

Життєвий цикл IT-управління (COBIT):

- 1. Планування та Організація (PO)** визначає стратегічний вектор, де *вирівнювання IT з цілями бізнесу та оцінка кіберризиків* стають фундаментом всієї системи.
- 2. Проектування та Впровадження (DI)** перетворює стратегію на дію через *вбудовування контролів безпеки в архітектуру та сувору валідацію змін*, гарантуючи, що рішення відповідають вимогам.
- 3. Експлуатація та Супроводження (DS)** забезпечує безперебійну роботу систем, де *проактивний захист даних (напр., MFA, бекати) та швидке відновлення після інцидентів* підтримують довіру до інформації.

4. **Моніторинг (ME)** перевіряє ефективність процесів через *регулярний аудит контролів та аналіз KPI*, виявляючи розриви для покращення відповідності (SOX, GDPR).
5. **Циклічна взаємозалежність** цих етапів (*PO → DI → DS → ME → знову PO*) створює *динамічну систему управління*, де дані з моніторингу оновлюють стратегію, замикаючи петлю безперервного вдосконалення.

1. Планування та Організація (Plan & Organise – PO)

Фокус: стратегія, архітектура, ресурси.

	Ключові процеси	Дії	СОВІТ-референс
1	PO1 Визначення ІТ-стратегії	Аналіз цілей бізнесу → ІТ-цілі Визначення архітектури ІТ	АРО02, АРО03
2	PO9 Управління ризиками	Ідентифікація кіберризиків Оцінка впливу на бізнес	АРО12, АРО13
3	PO4 Управління ресурсами	Оптимізація бюджету, персоналу, технологій	БАІ05
4	PO10 Управління проектами	Стандартизація методологій (напр., Agile, ITIL)	БАІ09

Отже, без стратегічного планування ІТ стає витратою, а не активом.

2. Проектування та Впровадження (Design & Implement – DI)

Фокус: розробка рішень, інтеграція, тестування.

	Ключові процеси	Дії	СОВІТ-референс
1	DI1 Визначення вимог	Збір потреб бізнесу → технічні специфікації	БАІ01
2	DI5 Забезпечення безпеки	Проектування контролів доступів, шифрування, резервування	DSS05, DSS06
3	DI2 Керування змінами	Формалізація процесів змін (напр., через Change Advisory Board)	БАІ06
4	DI3 Впровадження рішень	Тестування перед запуском (penetration testing, UAT)	БАІ07

Практична порада: "Не проектуйте ідеальну систему – проектуйте систему, яка витримає збої" (автоматичне відновлення після кібератаки).

3. Експлуатація та Супроводження (Deliver & Support – DS)

Фокус: щоденна робота, підтримка, безпека.

	Ключові процеси	Дії	СОВІТ-референс
1	DS1 Обслуговування користувачів	SLA, Help Desk, навчання	DSS01
2	DS5 Керування доступом	Контроль логінів/паролів, MFA, ревізії прав	DSS06
3	DS10 Керування інцидентами	Реагування на кібератаки (напр., план відновлення після ransomware)	DSS03
4	DS4 Бекапування та відновлення	Регулярні резервні копії, тестування відновлення	DSS04

4. Моніторинг та Оцінювання (Monitor & Evaluate – ME)

Фокус: контроль ефективності, аудит, покращення.

	Ключові процеси	Дії	СОВІТ-референс
1	ME1 Внутрішній аудит ІТ	Незалежна перевірка контролів (чим більше ризик – тим частіше).	МЕА02
2	ME3 Керування відповідністю	Перевірка на відповідність GDPR, SOX, PCI DSS	МЕА03

3	ME2 Звітність для керівництва	Аналіз KPI (напр., % інцидентів, час відновлення)	MEA01
4	ME4 Покращення процесів	Впровадження змін після інцидентів (напр., патчі після вразливості)	MEA04

Отже, життєвий цикл IT-управління за COBIT має критичне значення, оскільки забезпечує безперервне вдосконалення кібербезпеки та управління інформацією через стратегічне планування (PO), ефективне впровадження рішень (DI), стабільну експлуатацію та захист даних (DS), системний моніторинг результатів (ME) і зворотний зв'язок, що замикає цикл, формуючи адаптивну, надійну та відповідну сучасним вимогам екосистему IT-контролю.

5.4 Критерії оцінки інформації

Критерії оцінки інформації визначають, наскільки інформація є придатною для прийняття ефективних управлінських рішень, забезпечуючи її точність, повноту та своєчасність. Вони дозволяють організаціям побудувати системи управління, де інформація використовується відповідально, з урахуванням безпеки, конфіденційності та нормативних вимог. Завдяки цим критеріям забезпечується довіра до цифрових активів, що є критично важливо в умовах зростання кіберризиків і складності IT-інфраструктур.

	Критерій	Опис	Значення для кібербезпеки
1	Ефективність (Effectiveness)	Інформація повинна бути релевантною і своєчасною для користувача	Дозволяє швидко реагувати на загрози та приймати обґрунтовані рішення
2	Ефективність (Efficiency)	Досягнення цілей з мінімальними витратами ресурсів	Забезпечення захисту без надмірного навантаження на системи та персонал
3	Конфіденційність (Confidentiality)	Інформація доступна лише тим, хто має на це дозвіл	Захист чутливої інформації від несанкціонованого доступу
4	Цілісність (Integrity)	Інформація є точною, повною та достовірною	Попереджає спотворення даних, яке може спричинити хибні рішення чи компрометацію системи
5	Доступність (Availability)	Інформація доступна тоді, коли вона потрібна	Підтримка безперервності бізнесу та доступу до систем
6	Дотримання (Compliance)	Відповідність законодавству, стандартам і політикам	Забезпечує юридичну та нормативну відповідність діяльності організації
7	Надійність (Reliability)	Інформація підтримує прийняття правильних управлінських рішень	Гарантує, що рішення приймаються на основі точної та обґрунтованої інформації

Ці критерії є основою для впровадження контролів, аудитів і систем моніторингу, які дозволяють виявляти загрози, порушення або невідповідності у роботі інформаційних систем. У підсумку, критерії COBIT допомагають вирівнювати IT з бізнес-цілями, забезпечуючи стратегічну цінність інформації як ресурсу для сталого розвитку організації.

Завдання на розуміння/застосування COBIT

Дайте рекомендації по кожній ситуації 2-5:

Ситуація / Проблема	Вимоги COBIT	Дії, що слід прийняти (відповідно до COBIT)
1. Після впровадження нової CRM-системи користувачі скаржаться на помилки та втрату частини клієнтських даних.	DI (проектування та впровадження), Цілісність	Провести валідацію даних перед міграцією; встановити контрольні точки; тестувати систему перед запуском.

2. Доступ до персональних даних мають працівники, які не мають прямого відношення до їх обробки.		
3. Під час аудиту виявлено, що резервне копіювання критичних баз даних виконується нерегулярно.		
4. Керівництво не отримує звітів про ефективність контролів безпеки.		
5. У компанії впроваджують нову політику захисту даних, але персонал не проходив навчання.		

Кейс до теми 5

Внутрішній аудит: виявлення прогалин у контролях

Внутрішній аудитор компанії «BetaTech» проводить перевірку процесів ІТ-безпеки. У звіті зафіксовано, що доступ до конфіденційної фінансової інформації мають кілька колишніх працівників, облікові записи яких не були деактивовані після звільнення. Відповідальні за ІТ запевняють, що система захищена й ризиків немає.

Завдання:

1. Визначте, які критерії оцінки інформації COBIT порушено.
2. Назвіть, на якому етапі життєвого циклу COBIT (PO, DI, DS, ME) допущено управлінську прогалину.
3. Оцініть рівень ризику для компанії у разі, якщо проблему не вирішити.
4. Сформулюйте 2-3 рекомендації аудитора, які допоможуть виправити ситуацію й попередити подібні випадки в майбутньому.

Тести до теми 5

1. Який документ визначає основні правила захисту інформаційних активів?

- а) Бізнес-план.
- б) Політика безпеки.
- в) Графік проекту.
- г) Договір оренди.

2. Який з доменів COBIT відповідає за стратегічне планування ІТ?

- а) Deliver and Support.
- б) Plan and Organise.
- в) Monitor and Evaluate.
- г) Acquire and Implement.

3. Яка функція відповідає за моніторинг відповідності процесів?

- а) Проектування.
- б) Розгортання.
- в) Планування.
- г) Оцінка і моніторинг.

4. Хто відповідає за досягнення цілей конкретного ІТ-процесу?

- а) Користувач системи.
- б) Системний адміністратор.
- в) Власник процесу.
- г) Аудитор.

5. Що є метою управління ризиками у COBIT?

- а) Зменшити кількість персоналу.
- б) Оптимізувати маркетинг.
- в) Виявити та контролювати потенційні загрози.
- г) Збільшити продажі.

6. Що таке КРІ у контексті COBIT?

- а) Ключовий інтерфейс користувача.
- б) Комплекс процедур інтеграції.
- в) Ключовий показник ефективності.
- г) Ключовий параметр інсталяції.

7. Який критерій інформації забезпечує доступ до даних у потрібний час?

- а) Надійність.
- б) Цілісність.
- в) Відповідність.
- г) Доступність.

8. До чого належать показники досягнення цілей (GAI)?

- а) До вимог безпеки.
- б) До оцінки успішності реалізації цілей.
- в) До звітності фінансів.
- г) До маркетингової стратегії.

9. Що визначає інформаційна архітектура в COBIT?

- а) Тільки мережеву структуру.
- б) Візуальний стиль ІТ-продуктів.
- в) Структуру інформаційних потоків та систем.
- г) Бізнес-план компанії.

10. Що є прикладом критичного фактора успіху (CSF)?

- а) Низький трафік сайту.
- б) Своєчасне оновлення програмного забезпечення.
- в) Кількість маркетингових кампаній.
- г) Випадки звільнення персоналу.

11. Яка мета ІТ-управління (IT Governance)?

- а) Оптимізація брендингу.
- б) Автоматизація документообігу.
- в) Узгодження ІТ з бізнес-цілями.
- г) Упровадження CRM-системи.

12. Який критерій інформації забезпечує законну і регуляторну відповідність?

- а) Надійність.
- б) Ефективність.
- в) Конфіденційність.
- г) Відповідність.

13. Що контролює домен Monitor and Evaluate?

- а) Покупку обладнання.
- б) Розробку додатків.
- в) Ефективність та відповідність ІТ-процесів.
- г) Створення рекламних кампаній.

14. Хто не є основним користувачем стандарту COBIT?

- а) ІТ-директор.

- б) Аудитор.
- в) Менеджер з ризиків.
- г) Менеджер з продажів.

15. Яка характеристика інформації означає її повноту та точність?

- а) Доступність.
- б) Конфіденційність.
- в) Цілісність.
- г) Ефективність.

16. Який з варіантів є прикладом внутрішнього контролю?

- а) Відгуки клієнтів.
- б) Рекламні оголошення.
- в) Політика паролів.
- г) Продаж ліцензій.

17. Який із критеріїв інформації відповідає за її захист від несанкціонованого доступу?

- а) Доступність.
- б) Конфіденційність.
- в) Надійність.
- г) Ефективність.

18. Що забезпечує відповідність COBIT зовнішнім стандартам (наприклад, ISO/IEC 27001)?

- а) Сумісність API.
- б) Співробітництво з IT-відділом.
- в) Узгодженість принципів контролю.
- г) Зміна постачальника.

19. Що описує домен "Deliver and Support" у COBIT?

- а) Побудову інформаційної архітектури.
- б) Надання IT-послуг та підтримку користувачів.
- в) Моніторинг продуктивності.
- г) Фінансове планування.

20. Який з процесів забезпечує якість та відповідність IT-послуг очікуванням бізнесу?

- а) Розробка ПЗ.
- б) Кіберзахист.
- в) Управління рівнем сервісу (Service Level Management).
- г) Тестування користувача.

Список рекомендованої літератури до теми 5

1. COBIT 2019 Framework: Introduction & Methodology. Затверджено ISACA. ISACA, 2018. URL: <https://www.isaca.org/resources/cobit>
2. COBIT 2019 Framework: Governance and Management Objectives Затверджено ISACA. ISACA, 2018. URL: <https://www.isaca.org/resources/cobit>
3. Практичний посібник з кібербезпеки на основі COBIT (APO12 Practice Guide) Затверджено ISACA. ISACA, 2021. URL: <https://www.isaca.org/resources/cobit>
4. Шишкова Н.Л. Принципи побудови внутрішнього контролю діяльності вищого навчального закладу у відповідності до COBIT 5// Економічний вісник НТУ. 2017 №3 (59). С.100-108. URL: https://ev.nmu.org.ua/index.php/uk/archive?arh_article=1047

5. Шишкова Н. Л. Перспективи IT-модернізації бухгалтерського обліку: актуалізація теорії і практики // Економічний вісник НТУ. 2019 №3 (67). С.146-159. URL: https://ev.nmu.org.ua/index.php/uk/archive?arh_article=1195

6. Макурін А. А., Шишкова Н. Л. Управління ризиком для цілей обліку в сучасних умовах цифровізації // Економічний вісник НТУ. 2025 №1 (89). С.81-88. URL: https://ev.nmu.org.ua/index.php/uk/archive?arh_article=1655

Глосарій термінів до теми 5

	Термінологія	Англійський переклад	Пояснення / Контекст COBIT
1	Цілі контролю	Control Objectives	Очікувані результати або вимоги до управління, що забезпечують досягнення бізнес-цілей у сфері IT.
2	IT-процеси	IT Processes	Сукупність дій і процедур, які керують IT-функціями, згідно з модельним підходом COBIT.
3	Планування та організація	Plan and Organise	Один із доменів COBIT, який охоплює стратегію, політику, IT-архітектуру та інше довгострокове управління IT.
4	Проектування та впровадження	Acquire and Implement	Домен COBIT, що стосується розробки, придбання та впровадження IT-рішень.
5	Експлуатація та супроводження	Deliver and Support	Домен, який фокусується на щоденній експлуатації, підтримці користувачів та безпеці IT-систем.
6	Моніторинг і оцінка	Monitor and Evaluate	Контроль та вдосконалення IT-процесів, що забезпечує досягнення бізнес-цілей та відповідність стандартам.
7	Архітектура IT	IT Architecture	Структура та стандарти побудови IT-систем, які підтримують потреби бізнесу.
8	Критерії інформації	Information Criteria	Якість інформації за параметрами: ефективність, результативність, конфіденційність, цілісність, доступність, відповідність і надійність.
9	Безперервність діяльності	Business Continuity	Планування та реалізація заходів, що забезпечують функціонування бізнесу у разі інцидентів.
10	Управління ризиками	Risk Management	Ідентифікація, оцінка та контроль ризиків, що можуть вплинути на IT-цілі.
11	Політика безпеки	Security Policy	Сукупність принципів та правил захисту інформаційних активів.
12	Власник процесу	Process Owner	Особа, відповідальна за досягнення цілей IT-процесу, визначеного в COBIT.
13	Показники ефективності	Key Performance Indicators (KPIs)	Вимірювачі, що дозволяють оцінити ефективність реалізації IT-процесів.
14	Показники досягнення цілей	Goal Achievement Indicators (GAIs)	Дані, що демонструють, наскільки успішно були досягнуті визначені цілі контролю.
15	Узгодженість з бізнес-цілями	Business Alignment	Взаємозв'язок між IT-стратегією та загальною стратегією підприємства.
16	Керування IT	IT Governance	Система, яка забезпечує належне використання IT для підтримки бізнесу, управління ризиками та досягнення цілей.
17	Критичні фактори успіху	Critical Success Factors (CSFs)	Ключові умови, необхідні для успішного функціонування IT-процесів.
18	Зовнішній аудит	External Audit	Незалежна перевірка ефективності IT-контролів і відповідності стандартам.
19	Внутрішній контроль	Internal Control	Політики, процедури та дії, впроваджені для забезпечення цілісності операцій та відповідності вимогам.
20	Забезпечення якості	Quality Assurance	Процеси та дії, спрямовані на забезпечення відповідності продуктів/послуг вимогам якості в межах IT-функцій.

6 ESG-звітність та аудит

6.1 ESG –пріоритет для бізнесу, регуляторів та інвесторів

6.2 Стандарти (ISSA 5000, ESRS, ISSB)

6.3 Соціальна відповідальність та боротьба зі злочинністю: завдання аудитора

6.4 Процедури

Очікувані дисциплінарні результати навчання:

Оцінювати ефективність системи контролю суб'єктів господарювання по виконанню ESG-стандартів, їх ролі як пріоритету для бізнесу, регуляторів та інвесторів, а також процедур аудиту соціальної відповідальності та протидії злочинності

Пропонувати інноваційні підходи до впровадження та оцінки ефективності системи контролю суб'єктів господарювання, що забезпечує відповідність ESG-вимогам, управління ризиками (екологічними, соціальними, корпоративними), прозорість звітності, запобігання злочинності та підвищення інвестиційної привабливості через інтеграцію міжнародних практик

6.1 ESG –пріоритет для бізнесу, регуляторів та інвесторів

ESG (Environmental, Social, Governance) - це не тренд, а стратегічний пріоритет для бізнесу, регуляторів та інвесторів, що визначає довгострокову стійкість та конкурентоспроможність у новій економічній реальності.

1. Для бізнесу ESG - інструмент виживання та росту

	Аспект	Обґрунтування	Приклади
1	Ризик-менеджмент	Кліматичні катастрофи, соціальні конфлікти чи корупційні скандали руйнують вартість бренду і прибуток. ESG-адаптація зменшує ці ризики.	Unilever - зменшення викидів CO ₂ на 65% з 2010 року захистило бізнес від вуглецевих податків.
2	Оптимізація витрат	"Зелені" технології (ВДЕ, енергоефективність) знижують операційні витрати. Соціальна стабільність зменшує плинність кадрів.	IKEA - перехід на ВДЕ заощадив €200 млн+ за 5 років.
3	Доступ до капіталу	Банки (напр., Goldman Sachs) та фонди пріоритетно фінансують ESG-проекти. "Брудний" бізнес потрапляє під кредитні обмеження.	ЄБРР - 50% інвестицій до 2025 року - "зелені".
4	Репутація/Лояльність	86% споживачів обирають бренди з соціальною відповідальністю (данія Accenture).	Patagonia: Зростання продажів на 30% після заяви "Earth is our shareholder".

2. Для регуляторів ESG - інструмент глобальної стабільності

	Аспект	Обґрунтування	Приклади
1	Боротьба з системними ризиками	Кліматичні зміни, нерівність і корупція загрожують економіці цілих регіонів. ESG-регулювання запобігає колапсам.	ЄС - Зелений курс (Green Deal) - інвестиції €1 трлн для нейтралізації кліматичних ризиків.

2	Стандартизація звітності	Запобігання greenwashing через єдині правила (напр., CSRD в ЄС вимагає аудит ESG-даних).	SEC (США) - зобов'язання розкривати кліматичні ризики з 2024 року.
3	Стимулювання інновацій	Державні субсидії для ESG-галузей (напр., "чиста" енергетика) створюють нові ринки.	Німеччина - пільги для компаній з ESG-рейтингом > AA (за Sustainalytics).

3. Для інвесторів ESG - новий критерій прибутковості

	Аспект	Обґрунтування	Приклади
1	Захист інвестицій	Компанії з низьким ESG-рейтингом частіше знецінюються через скандали, штрафи або втрату ринку (дані MSCI).	VW - втрата €30 млрд після скандалу з викидами (2015)
2	Alpha-генерація	90% досліджень (напр., від NYU Stern) підтверджують: високі ESG-стандарти підвищують рентабельність і курс акцій.	Tesla - зростання капіталізації на 1,000%+ (2020-2022) через "зелений" імідж.
3	Вимоги клієнтів	85% інституційних інвесторів (BlackRock, Vanguard) інтегрують ESG у стратегії (звіт PwC, 2023).	BlackRock - виведення \$2 трлн з активів, що пов'язані з вугіллям (2020).

ESG (екологічні, соціальні та управлінські аспекти) дедалі частіше розглядаються як нова парадигма обліку та звітності у XXI столітті, що суттєво змінює традиційне уявлення про ефективність бізнесу. Для компаній дотримання принципів ESG стає не лише етичним імперативом, а й практичною умовою збереження конкурентоспроможності, залучення інвестицій і виходу на міжнародні ринки.

З точки зору регуляторних органів, ESG забезпечує інструментарій для запобігання системним ризикам, соціально-економічній нестабільності та екологічним катастрофам. Інвестори, у свою чергу, використовують ESG-критерії як аналітичний фільтр для оцінки довгострокової прибутковості, стійкості та надійності компаній. Відмова бізнесу від інтеграції ESG-факторів у свою стратегію є ознакою короткозорого управління і може призвести до репутаційних, правових та фінансових втрат у майбутньому.

6.2 Стандарти (ISSA 5000, ESRS, ISSB)

Необхідність стандартів ESG-звітності обумовлена зростаючим попитом на прозору, достовірну та зіставну нефінансову інформацію з боку інвесторів, регуляторів і суспільства. Вони забезпечують єдині підходи до розкриття даних про вплив компаній на довкілля, соціум та систему управління. Без уніфікованих стандартів ESG-звітність залишалася б фрагментованою, що ускладнює порівняння та прийняття обґрунтованих рішень. Такі стандарти, як ISSA 5000, ESRS та IFRS S1/S2, сприяють підвищенню довіри до ESG-інформації через незалежне забезпечення та аудит. У результаті, вони зміцнюють відповідальне інвестування та підтримують перехід до сталого розвитку на глобальному рівні.

	Стандарт / Організація	Повна назва / Розшифровка	Сфера застосування	Основні особливості та значення
1	ISSA 5000	International Standard on Sustainability Assurance 5000	Аудит/забезпечення ESG-звітності	Новий глобальний стандарт для забезпечення достовірності сталих (ESG) звітів; розроблений Міжнародною радою з етичних стандартів (IAASB); фокус на прозорість і надійність ESG-даних.

2	ESRS	European Sustainability Reporting Standards	Регулятивна звітність у країнах ЄС	Обов'язкові стандарти для нефінансової звітності компаній, які підпадають під дію Директиви CSRD; передбачають принцип «подвійної суттєвості» та деталізовану інформацію про екологічні, соціальні та управлінські аспекти.
3	ISSB	International Sustainability Standards Board	Глобальна стандартизація звітності про сталість	Орган, створений під егідою IFRS Foundation; розробляє стандарти IFRS S1 (загальні вимоги) та S2 (звітність про кліматичні ризики); спрямований на уніфікацію ESG-звітності на глобальному рівні.
4	IFRS S1	IFRS Sustainability Disclosure Standard 1	Загальні вимоги до ESG-звітності	Визначає загальні принципи подання інформації про сталість; акцент на суттєвості для інвесторів.
5	IFRS S2	IFRS Sustainability Disclosure Standard 2	Звітність про кліматичні ризики	Спеціалізований стандарт звітності про вплив компанії на клімат та ризики, пов'язані зі зміною клімату.
6	GRI	Global Reporting Initiative	Добровільна нефінансова звітність	Один із найвідоміших стандартів добровільної ESG-звітності; може комбінуватись з ESRS або ISSB; орієнтований більше на вплив бізнесу на суспільство й довкілля.

ISSA 5000 - стандарт для аудиторів.

ESRS - стандарт для звітності компаній у ЄС.

ISSB / IFRS S1, S2 - глобальні стандарти, орієнтовані на інвесторів та фінансову суттєвість.

GRI - підтримує принцип широкої (глобальної) відповідальності компаній.

6.3 Соціальна відповідальність та боротьба зі злочинністю: завдання аудитора

Соціальна відповідальність бізнесу в межах ESG охоплює дотримання прав працівників, недискримінацію, охорону праці, етичні трудові практики та вплив компанії на суспільство. Аудитор у цьому контексті виконує критично важливу функцію забезпечення достовірності розкритої соціальної інформації та виявлення потенційних ризиків, пов'язаних із порушенням етичних або законодавчих норм.

Одним із ключових завдань аудитора є перевірка наявності внутрішніх політик щодо протидії корупції, відмиванню коштів, трудовій експлуатації та іншим формам корпоративної злочинності. Аудитор також повинен оцінювати ефективність контролів та процедур у компанії, які спрямовані на запобігання правопорушенням і дотримання соціальних стандартів. Таким чином, аудит у сфері соціальної відповідальності не лише зміцнює корпоративну етику, а й знижує регуляторні, репутаційні та юридичні ризики для бізнесу.

Перелік робочої документації аудитора (в контексті S-фактора ESG)

№	Назва документа	Призначення / Зміст	Примітки
1	Перелік соціальних політик компанії	Аналіз наявності та змісту політик щодо рівності, прав працівників, охорони праці, тощо	Перевірка відповідності стандартам (ILO, GRI, ESRS S1/S4).
2	Опитувальні листи для персоналу	Виявлення фактів дискримінації, порушення прав, етичних конфліктів	Анонімне опитування персоналу (за потреби).
3	Реєстр інцидентів / скарг	Інформація про зареєстровані соціальні порушення (мобінг, утиски, травми тощо)	Аналіз тенденцій, відсутність приховування випадків.
4	Протоколи тренінгів з етики та прав людини	Докази проведення навчань щодо протидії дискримінації, корупції та трудових порушень	Наявність дат, підписів учасників, періодичність.

5	Перелік постачальників з оцінкою етичності	Вивчення соціальної відповідальності в ланцюгу постачання	Чи проводиться аудит постачальників, чи є кодекс поведінки.
6	Антикорупційна політика	Документ, що визначає механізми запобігання корупції та конфлікту інтересів	Перевірка її реалізації на практиці.
7	Звіти служби безпеки або комплаєнсу	Матеріали щодо внутрішніх розслідувань, моніторингу, інцидентів	Чи є механізм реагування на порушення.
8	Внутрішній аудит з питань соціальної відповідальності	Перевірка дотримання трудових прав, соціальних стандартів, охорони праці	Чи залучається незалежна оцінка.
9	Кодекс етики / поведінки	Визначає корпоративні принципи щодо поваги до прав людини та етичної поведінки	Має бути актуальним, доведеним до всіх працівників.
10	Письмові запити до керівництва	Підтвердження відсутності порушень у сфері соціальної відповідальності та злочинності	Частина аудиторської перевірки в розрізі управлінських оцінок.
11	Списки підрядників та тимчасових працівників	Перевірка умов праці та дотримання соціального захисту найманих осіб	Оцінка ризиків трудової експлуатації.
12	Інформація про соціальні інвестиції	Документація щодо участі компанії у благодійних, освітніх або соціальних проектах	Оцінюється рівень залученості та прозорості.

Робоча документація формується з урахуванням вимог стандартів ISSA 5000, ESRS S1/S3/S4, GRI, а також національного трудового та антикорупційного законодавства.

6.4 Процедури

Теоретико-методологічне підґрунтя процедур ESG-звітності та аудиту:

1) Теорія стійкого розвитку (Brundtland Report, 1987).

Принцип: задоволення потреб сьогодення без шкоди майбутнім поколінням.

Вплив на ESG: формування триєдиної концепції (екологія, соціум, управління) як критеріїв стабільності.

2) Теорія стейкхолдерів (Freeman, 1984).

Принцип: бізнес має враховувати інтереси всіх заінтересованих сторін (інвестори, співробітники, громади).

Вплив на ESG: звітність перетворюється на інструмент діалогу зі стейкхолдерами.

3) Інтегрована звітність (IIRC, 2013).

Принцип: поєднання фінансових та нефінансових показників для відображення повної вартості бізнесу.

Вплив на ESG: вимагає взаємозв'язку ESG-даних зі стратегією компанії.

Методологічні рамки: стандарти ESG-звітності

	Стандарт	Фокус	Процедурні вимоги
1	GRI	Універсальний підхід	Ідентифікація матеріальних тем через анкетування стейкхолдерів. Збір даних за 34+ показниками (напр., викиди CO ₂ , гендерна рівність)
2	SASB	Індустріально-специфічний	Використання 77 галузевих стандартів (для нафтогазових компаній: викиди метану, водоспоживання).
3	TCFD	Кліматичні ризики	Сценарний аналіз впливу зміни клімату на бізнес-модель. Розкриття стратегії адаптації.
4	ESRS (ЄС)	Юридично обов'язковий	Подвійна матеріальність (вплив бізнесу на ESG + вплив ESG на бізнес). Аудит зовнішнім аудитором.

Процедури збору даних:

1. Екологічні (E):

Вимірювання викидів CO₂ (Score 1, 2, 3) за протоколом GHG Protocol.
Моніторинг ресурсоспоживання (вода, енергія) через IoT-датчики.

2. Соціальні (S):

Опитування працівників (індекс NPS, безпека праці) за GRI 403.
Аудит ланцюга поставок (SA8000) для виявлення дитячої праці.

3. Управління (G):

Аналіз різноманітності ради директорів (напр., % жінок за GRI 405).
Оцінка ефективності антикорупційних механізмів (ISO 37001).

Процедури аудиту ESG

Методології перевірки			
	Тип аудиту	Ступінь впевненості	Процедури
1	Перевірка (Assurance)	Обмежена/Розумна (ISAE 3000)	Перевірка вибірки даних (напр., 20% заводів для CO ₂) Аналіз алгоритмів розрахунку ESG-показників
2	Верифікація	Технічна точність	Валідація інструментів вимірювання (калібрування датчиків викидів)
3	Сертифікація	Відповідність стандарту	Аудит на відповідність ISO 14064 (для клімату)
Ключові кроки аудиторської процедури			
	Крок	Зміст	Приклад
1	Планування	Оцінка ESG-ризиків компанії	вразливість до підвищення цін на вуглець
2	Збір доказів	Операційні дані	Договори з постачальниками, журнали викидів, звіти з безпеки праці
		Дані стейкхолдерів	Результати опитувань, скарги громад
3	Тестування	Перехресна перевірка	Порівняння даних зі звітів, ЗМІ, даних держорганів
		Інспекція на місці	Візуальна перевірка умов праці, систем очистки води
4	Оцінка якості даних	Аналіз повноти, точності, своєчасності	Чи враховані всі 3 викиди
5	Висновок	Формування думки про достовірність	ESG-звіт відображає реальність без суттєвих перекоручень

Сучасна практика аудиту екологічних, соціальних та управлінських (ESG) аспектів діяльності підприємств передбачає використання комплексного інструментарію, який поєднує як новітні цифрові технології, так і міжнародні інституційні рамки оцінювання. Такий підхід дозволяє забезпечити високу точність, прозорість та верифікованість даних ESG-звітності, що є критично важливим у контексті посилення нормативних вимог і зростання інтересу з боку інвесторів.

Технологічні рішення в ESG-аудиті. Інтеграція передових технологій у процес ESG-аудиту значно підвищує його ефективність. Зокрема, AI-аналітика застосовується для виявлення аномалій у великих масивах ESG-даних. Інструменти, подібні до Sustainalytics, використовують алгоритми машинного навчання для ідентифікації відхилень, які можуть свідчити про невідповідність звітності або потенційні ризики, пов'язані з діяльністю компанії.

Іншим важливим технологічним інструментом є технологія блокчейн, яка забезпечує незмінність та прозорість обліку даних щодо викидів і споживання ресурсів. Такі рішення, як IBM Green Ledger, дозволяють створити децентралізовані реєстри, що виключають можливість фальсифікації даних, забезпечуючи високий рівень довіри серед стейкхолдерів.

Роль міжнародних організацій та ініціатив. Інституційний компонент ESG-аудиту ґрунтується на визнаних міжнародних платформах, які надають стандарти, рекомендації та інструменти для оцінювання та валідації ESG-показників. Зокрема, CDP (Carbon Disclosure Project) виступає як ключовий механізм для оцінки кліматичних ризиків та можливостей компаній. Їхня система рейтингової оцінки дозволяє порівнювати екологічну ефективність різних організацій, формуючи прозору картину впливу на довкілля.

Крім того, **ініціатива Science Based Targets (SBTi)** забезпечує науково обґрунтовану валідацію корпоративних цілей зі скорочення викидів парникових газів. Підприємства, що проходять цю валідацію, демонструють прихильність до досягнення цілей Паризької кліматичної угоди, що позитивно впливає на їхню ESG-репутацію.

Процеси впровадження ESG-аудиту супроводжуються низкою викликів, серед яких одним із найгостріших є **"greenwashing"** - практика подання викривленої або неправдивої інформації про сталий розвиток, що може бути подолана шляхом впровадження незалежного аудиту відповідно до стандартів **ISO 14090** та вимог **EFRAG** щодо прозорості кліматичної звітності.

Наступним критичним бар'єром залишається **розрізненість ESG-стандартів**, що ускладнює порівняння даних між юрисдикціями, однак вирішення цієї проблеми пропонує Міжнародна рада зі стандартів сталого розвитку (ISSB) шляхом уніфікації через стандарти IFRS S1 та S2. Суттєву проблему становить і відсутність повноцінних даних по викидах третього рівня (Score 3), які найважче відстежити, проте перспективним рішенням є розробка та імплементація цифрових паспортів продукції (Digital Product Passports), що забезпечують простежуваність по всьому життєвому циклу. Ці технології дозволяють покращити якість даних, водночас створюючи нові вимоги до цифрової інфраструктури компаній. Загалом, перспективи розвитку ESG-аудиту полягають у поєднанні нормативного узгодження, цифрової трансформації та стандартизації, що сприятиме підвищенню достовірності ESG-звітності на глобальному рівні.

Завдання на розуміння/застосування ESG

Дайте рекомендації по кожній ситуації (2-10):

Ситуація / Проблема	Вимоги ESG	Дії, що слід прийняти (відповідно до ESG)
1. У звіті аграрної компанії немає інформації про використання пестицидів	Екологічна прозорість, вплив на біорізноманіття (GRI 304, ERS E2)	Оцінити повноту розкриття інформації щодо впливу аграрної діяльності на екосистеми, зокрема використання агрохімікатів; перевірити наявність кількісних показників щодо обсягів і типів застосованих пестицидів та добрив у ESG-звітності; надати рекомендації щодо розробки та інтеграції політики сталого землекористування відповідно до стандартів GRI 304 та ERS E2.
2. Енергетична компанія заявляє про скорочення викидів, але не надає методології розрахунку		
3. IT-компанія відкрила офіс у країні з авторитарним режимом, де порушуються трудові права		
4. У звіті вказано на 100% відновлювану енергію, але компанія використовує RECs без додаткової генерації		
5. Компанія заявляє про "етичні закупівлі", але не вимагає ESG-звітності від постачальників		
6. На виробництві трапився нещасний випадок, але це не згадано в ESG-звіті		
7. У корпоративній звітності відсутні дані щодо расового або етнічного складу працівників		
8. Харчова компанія не звітує про вплив на здоров'я споживачів		
9. У звіті банки вказують інвестиції у «зелені» проекти, але без деталізації критеріїв		
10. Компанія стикається з опором працівників щодо ESG-ініціатив		

Кейс до теми 6

Оцінка достовірності ESG-звітності компанії «EcoBuild»

Компанія EcoBuild, що працює в сфері виробництва екологічних будівельних матеріалів, подала свій щорічний ESG-звіт за рік. У звіті зазначено:

Зменшення прямого викиду CO₂ (Score 1) на 25% у порівнянні з попереднім роком.

95% використаної сировини - вторинна (recycled).

Соціальні ініціативи: 50% керівних посад обіймають жінки; реалізовано програму ментального здоров'я для працівників.

Відсутність чітких даних щодо Score 3 (викиди постачальників та транспорту).

Завдання:

1. Визначте три потенційні ризики викривлення або greenwashing у цьому звіті.
2. Запропонуйте два інструменти або методи аудиту, які допоможуть перевірити достовірність даних.
3. Сформулюйте короткий висновок (5 змістовних речень), чи можна вважати ESG-звіт компанії достатньо надійним для публікації.

Тести до теми 6

1. Що означає абревіатура ESG?

- а) Економіка, Стабільність, Гарантії.
- б) Енергія, Соціологія, Глобалізація.
- в) Екологія, Соціальні аспекти, Управління.
- г) Експорт, Сервіс, Гарантія.

2. Який стандарт є основою для незалежного забезпечення достовірності ESG-звітності?

- а) ISO 9001.
- б) ISSA 5000.
- в) COSO.
- г) IFRS 15.

3. Хто розробляє стандарти ESRS?

- а) ОЕСР.
- б) IAASB.
- в) Європейська консультативна група з фінансової звітності (EFRAG).
- г) ISO.

4. Який з нижченаведених документів належить до обов'язкової ESG-звітності в ЄС?

- а) Кодекс корпоративної етики.
- б) Антикорупційна політика.
- в) Звіт за стандартами ESRS.
- г) Декларація про доходи.

5. Що означає принцип «подвійної суттєвості» у контексті ESG?

- а) Подвійне оподаткування компанії.
- б) Вплив ESG-факторів на бізнес і бізнесу на ESG-середовище.

- в) Сумісність фінансової та нефінансової звітності.
- г) Вивчення двох аспектів екологічної діяльності.

6. Що охоплює «S» у концепції ESG?

- а) Сервіси.
- б) Стабільність.
- в) Соціальні аспекти.
- г) Синхронізація.

7. Який документ визначає корпоративну поведінку та моральні норми?

- а) Фінансова звітність.
- б) Кодекс етики.
- в) Бізнес-план.
- г) Розпорядження директора.

8. Який документ може підтвердити боротьбу компанії з корупцією?

- а) Ліцензія.
- б) Антикорупційна політика.
- в) Енергетичний паспорт.
- г) Кошторис витрат.

9. Який з факторів не належить до ESG?

- а) Управління компанією.
- б) Соціальний вплив.
- в) Екологічна відповідальність.
- г) Маркетинговий бюджет.

10. Який міжнародний стандарт регулює звітність про кліматичні ризики?

- а) IFRS S2.
- б) GRI 102.
- в) ISO 14001.
- г) SASB S3.

11. Яка з наведених функцій не входить до завдань аудитора ESG-звітності?

- а) Перевірка фінансових прогнозів.
- б) Оцінка дотримання етичних норм.
- в) Аналіз систем внутрішнього контролю.
- г) Забезпечення достовірності звіту про сталість.

12. Що є прикладом соціальної відповідальності компанії?

- а) Оптимізація податкових платежів.
- б) Інвестування в розвиток громад.
- в) Закриття нерентабельних підрозділів.
- г) Реструктуризація боргів.

13. Який показник може вважатися індикатором ризику у сфері «G»?

- а) Рівень викидів CO₂.
- б) Плинність кадрів.
- в) Конфлікт інтересів у раді директорів.
- г) Кількість тренінгів з охорони праці.

14. Яка з наведених функцій відноситься до боротьби зі злочинністю в ESG-аудиті?

- а) Проведення технічного обстеження будівель.
- б) Виявлення трудової експлуатації.
- в) Оцінка кредитного рейтингу.
- г) Аналіз закупівельної політики.

15. Який документ аудитор повинен перевірити щодо дотримання прав працівників?

- а) Податкову декларацію.
- б) Протокол загальних зборів.

- в) Колективний договір.
- г) Статут компанії.

16. Яка звітність буде найбільш актуальною для інвестора, що дотримується принципів сталого фінансування?

- а) Баланс підприємства.
- б) Річний фінансовий звіт.
- в) ESG-звіт.
- г) Договір з постачальником.

17. Який з принципів є основоположним у формуванні ESG-звітності?

- а) Прозорість і підзвітність.
- б) Секретність даних.
- в) Мінімізація витрат.
- г) Комерційна вигода.

18. Який тип ризиків найчастіше розглядається в ESG-аудиті у сфері «Е»?

- а) Корупційні ризики.
- б) Енергетичні витрати.
- в) Репутаційні ризики.
- г) Кліматичні ризики.

19. Що є прикладом управлінського ESG-фактора («G»)?

- а) Викиди в атмосферу.
- б) Гендерний склад ради директорів.
- в) Волонтерство працівників.
- г) Рівень зайнятості населення.

20. Який з документів підтверджує наявність заходів щодо попередження дискримінації?

- а) Екологічний аудит.
- б) Антикорупційна стратегія.
- в) Політика рівності та інклюзії.
- г) Фінансовий прогноз.

Список рекомендованої літератури до теми 6

1. Kucheriava, M., Shvaheer, A. (2023) Audit of companies' sustainability reporting: EU regulation experience // RFI Scientific Papers, 4(105), 110–123. DOI: 10.33763/npndfi2023.04.110
2. European Commission (2023) Commission Delegated Regulation (EU) 2023/2772 supplementing Directive 2013/34/EU as regards sustainability reporting standards // Official Journal of the European Union, L . Retrieved January 9, 2025
3. Committee of European Auditing Oversight Bodies (2024) CEAOB guidelines on limited assurance on sustainability reporting. Retrieved January 16, 2025 2025
4. IAASB (2023) Proposed International Standard on Sustainability Assurance 5000: General Requirements for Sustainability Assurance Engagements. Exposure draft. Retrieved from IAASB Publications
5. IAASB (2024) International Standard on Sustainability Assurance 5000: General Requirements for Sustainability Assurance Engagements (Final version, effective for periods beginning on or after December 15, 2026) // IAASB Publications
6. IAASB (2023) ED-5000 Response Template for proposed ISSA 5000 // IAASB Publications
7. PwC (2024) IAASB's International Standard on Sustainability Assurance 5000 – overview // PwC Viewpoint.

8. Financial Times (2025) «UK accountants push to end fees cap on ESG work for audit clients» // Financial Times, Feb 12, 2025. ft.com

9. Makurin A. A., Usatenko O. V., Shyshkova N. L. (2024) Current tools to control decarbonization in Ukraine both governmentally and locally //Scientific Bulletin of National Mining University. – 2024. – №. 3. P.108-115 URL:

https://nvnngu.in.ua/jdownloads/pdf/2024/3/03_2024_Makurin.pdf

Глосарій термінів до теми 6

	Термінологія	Англійський переклад	Пояснення / Контекст ESG
1	ESG	ESG (Environmental, Social, Governance)	Концепція відповідального ведення бізнесу: екологія, соціальна відповідальність, управління.
2	ESG-звітність	ESG reporting	Розкриття нефінансової інформації компаніями про вплив на довкілля, соціум і управління.
3	Сталість	Sustainability	Здатність компанії діяти довгостроково, не шкодячи довкіллю чи суспільству.
4	Цілі сталого розвитку	Sustainable Development Goals (SDGs)	17 глобальних цілей ООН для забезпечення сталого майбутнього.
5	ESRS	European Sustainability Reporting Standards	Стандарти нефінансової звітності, запроваджені ЄС для компаній.
6	ISSB	International Sustainability Standards Board	Орган, що розробляє глобальні стандарти сталого розвитку (IFRS S1, S2).
7	ISSA 5000	ISSA 5000	Міжнародний стандарт аудиту сталості, розроблений IFAC для аудиторів.
8	Грінвошинг	Greenwashing	Практика надання хибного враження про екологічність діяльності компанії.
9	Доведена відповідальність	Due diligence	Оцінка впливу компанії на ESG-ризик в рамках звітності або аудиту.
10	Кліматичні ризики	Climate risks	Фінансові або нефінансові загрози, пов'язані зі зміною клімату.
11	Соціальна відповідальність	Social responsibility	Зобов'язання компанії діяти в інтересах суспільства та працівників.
12	ESG-аудит	ESG audit	Процес перевірки достовірності ESG-звітності та практик компанії.
13	Прозорість	Transparency	Відкритість у розкритті ESG-інформації для зацікавлених сторін.
14	Зацікавлені сторони	Stakeholders	Особи чи групи, на яких впливає діяльність компанії (інвестори, споживачі, громади).
15	Інтегрована звітність	Integrated reporting	Комбіноване розкриття фінансової та нефінансової (ESG) інформації.
16	Верифікація даних	Data verification	Перевірка достовірності ESG-показників.
17	Глобальний звіт з питань сталого розвитку	Global Sustainability Report	Документ, який публікують компанії щодо їх ESG-діяльності.
18	Корупція та шахрайство	Corruption and fraud	Порушення, які мають бути виявлені або попереджені аудитом в рамках ESG.
19	Стандарт GRI	GRI Standards (Global Reporting Initiative)	Один із провідних міжнародних стандартів для ESG-звітності.
20	Подвійна суттєвість	Double materiality	Підхід, який враховує як вплив бізнесу на довкілля/соціум, так і вплив ESG-факторів на бізнес.

7 Аудит відповідності (Compliance Audit) та боротьба з фінансовими злочинами

7.1 Сутність комплаєнсу та його місце в корпоративному управлінні

7.2 Ризики фінансових злочинів (відмивання коштів, корупція, шахрайство)

7.3 Методологія аудиту відповідності вимогам антикорупційного законодавства та санкційних режимів

7.4 Адаптація комплаєнс-аудиту до надзвичайних умов

Очікувані дисциплінарні результати навчання:

Використовувати положення міжнародних стандартів аудиту і контролю при проведенні аудиторських та суміжних послуг, забезпечення дотримання вимог контролю якості, формування надійної звітності та підтримки довіри суспільства до фінансової інформації

Розробляти внутрішні процедури контролю за вимогами міжнародних стандартів, їх статуту, загальних принципів аудиту державних фінансів, а також спеціалізованих аспектів (аудиту ефективності, прозорості використання міжнародної допомоги, боротьби з корупцією та аудиту відбудови) задля підготовки обґрунтованих висновків та надання консультацій власникам, менеджменту суб'єкта господарювання та іншим користувачам інформації у сферах обліку, аналізу, контролю, аудиту та оподаткування

7.1 Сутність комплаєнсу та його місце в корпоративному управлінні

Комплаєнс (Compliance) – це система дотримання вимог - законів, внутрішніх політик, стандартів етики та міжнародних норм. Передбачає проактивний механізм - не лише "уникнення штрафів", але й побудова культури чесності та управління ризиками.

Три ключові цілі:

Запобігання порушенням (корупція, відмивання грошей, шахрайство).

Захист репутації бренду.

Створення довіри серед інвесторів, клієнтів і регуляторів.

Місце комплаєнсу в корпоративному управлінні:

1) Частина системи "трьох ліній захисту" (COSO)

Лінія	Роль комплаєнсу
1-ша (Операції)	Впровадження політик: Навчання працівників, моніторинг виконання правил
2-га (Контроль)	Комплаєнс-функція: Оцінка ризиків, розробка процедур, звітність керівництву
3-тя (Аудит)	Аудит відповідності: Незалежна перевірка ефективності комплаєнс-системи

2) Зв'язок із стратегією бізнесу:

ESG-інтеграція: Комплаєнс із антикорупційних законів (напр., FCPA) - ключовий елемент корпоративного управління (G) у ESG.

Умова стабільності: Дотримання регуляторних норм запобігає зупинці бізнесу (напр., делістинг за порушення NYSE правил).

3) Комплаєнс vs. Аудит відповідності (Compliance Audit)

	Критерій	Комплаєнс	Аудит відповідності
1	Функція	Побудова системи правил і процедур	Перевірка дотримання цих правил
2	Періодичність	Постійний процес	Періодичний (напр., щорічний)
3	Приклад дій	Розробка Кодексу етики Тренінги з AML	Тестування транзакцій на відмивання грошей Аналіз документів на відповідність SOX

4) Роль у боротьбі з фінансовими злочинами

Комплаєнс-система блокує 3 ключові загрози:

- Відмивання грошей (AML):
Процедура: Ідентифікація клієнтів (KYC), моніторинг підозрілих операцій.
Регулятори: FATF, Закон USA PATRIOT Act.
- Корупція:
Процедура: Заборона "хабарів", аудит контрактів з держустановами.
Регулятори: FCPA (США), UK Bribery Act.
- Шахрайство у звітності:
Процедура: Контроль доступу до фінансових систем, верифікація даних.
Регулятори: SOX (США), ESMA (ЄС).

Приклад: Порухення FCPA коштує компанії *Ericsson* \$1.06 млрд (2022) через хабарі чиновникам.

5) Ключові елементи ефективної комплаєнс-системи

- Тон зверху (Tone at the Top):
Підтримка комплаєнсу CEO та Радою директорів.
- Політики та процедури:
Документи, що регулюють поведінку (*Політика подарунків, Інструкція з конфлікту інтересів*).
- Навчання:
Обов'язкові тренінги для працівників і керівництва.
- Моніторинг та звітність:
Системи аналітики для виявлення аномалій (напр., *AI-звіти про підозрілі транзакції*).
- Гаряча лінія:
Анонімні канали для повідомлень про порушення.

6) Наслідки слабого комплаєнсу

	Ризик	Наслідки
	Фінансові санкції	Штрафи до \$1 млрд+ (як у Goldman Sachs за порушення AML).
	Кримінальна відповідальність	Тюремні терміни для CEO (напр., 20 років за шахрайство згідно SOX § 906).
	Втрата ліцензій	Заборона роботи в ключових юрисдикціях (напр., делістинг з біржі).
	Падіння капіталізації	Втрата довіри інвесторів → падіння ціни акцій (VW: -40% після скандалу Dieselgate).

Комплаєнс виступає ключовим елементом інституційного "імунітету" сучасного підприємства, забезпечуючи його здатність ефективно функціонувати в умовах зростаючого нормативного тиску та регуляторної складності. У сфері корпоративного управління комплаєнс виконує фундаментальну роль, оскільки без його належного впровадження втрачається ефективність усіх трьох ліній захисту, передбачених моделлю COSO. У межах

аудиту відповідності система комплаєнсу розглядається як предмет критичної перевірки, що дозволяє оцінити рівень прозорості та законності функціонування організації.

З погляду запобігання фінансовим злочинам, належний комплаєнс є визначальним чинником у мінімізації системних ризиків, здатних призвести до колапсу компаній, як це сталося у випадках Enron або FTX. Яскравим підтвердженням цієї тези є гучні приклади, зокрема штраф у розмірі \$4,3 млрд для Binance за порушення вимог законодавства у сфері протидії відмиванню коштів (AML), що наочно демонструє масштаб відповідальності за недотримання комплаєнс-політик.

7.2 Ризики фінансових злочинів (відмивання коштів, корупція, шахрайство)

Виявлення та управління ризиками фінансових злочинів є критичним елементом аудиту відповідності, оскільки дозволяє запобігти порушенням законодавства та уникнути значних штрафів. Аудит відповідності допомагає забезпечити прозорість фінансових операцій та знижує ймовірність відмивання коштів, шахрайства чи корупції.

№	Тип фінансового злочину	Основні ризики	Можливі наслідки	Контрольні заходи / засоби аудиту відповідності
1	Відмивання коштів	Використання фіктивних компаній Складні фінансові операції без економічного сенсу	Штрафи Замороження рахунків Репутаційні втрати	Перевірка бенефіціарних власників KYC (Know Your Customer) Моніторинг підозрілих транзакцій
2	Корупція	Незаконні платежі чиновникам Конфлікт інтересів	Судові справи Заборона участі в тендерах Втрата ліцензії	Кодекс етики Внутрішні розслідування Перевірка витрат/подарунків
3	Шахрайство	Маніпуляції з фінансовою звітністю Підробка документів	Фінансові втрати Втрата довіри інвесторів	Аудит внутрішнього контролю Сегрегація обов'язків Захист доступу до фінансових систем
4	Фінансування тероризму	Перерахування коштів через посередників Пожертви до підозрілих організацій	Кримінальна відповідальність Міжнародні санкції	Sanctions screening Аналіз ризику країни/клієнта Звітність до фінмоніторингу
5	Недотримання санкцій	Угода з особами/країнами під санкціями	Блокування активів Втрата міжнародного партнерства	Перевірка контрагентів через санкційні списки Навчання персоналу

Регулярна перевірка систем внутрішнього контролю та процедур KYC (Знай свого клієнта) є ключовою для захисту компанії від співпраці з ризикованими контрагентами. Урахування ризиків фінансових злочинів у процесі аудиту зміцнює довіру інвесторів, регуляторів і партнерів до компанії. Ефективний аудит відповідності сприяє формуванню етичної культури в організації та забезпечує дотримання міжнародних стандартів і вимог.

Ігнорування ризиків фінансових злочинів може призвести до серйозних юридичних наслідків, включаючи штрафи, кримінальні провадження та втрату ліцензії. Компанія ризикує втратити ділову репутацію та довіру з боку клієнтів, інвесторів і партнерів. Недостатній контроль відкриває можливості для внутрішнього шахрайства, зловживань і корупційних схем. У разі виявлення порушень постфактум компанія зазнає не лише фінансових, а й операційних збитків через блокування рахунків, зупинку діяльності чи розірвання контрактів.

7.3 Методологія аудиту відповідності вимогам антикорупційного законодавства та санкційних режимів

Концептуальна основа:

1. Теорія "Трьох ліній захисту" (ТЛЗ):

- 1-ша лінія Операційний менеджмент (впровадження контролів).
- 2-га лінія Функція комплаєнсу (моніторинг).
- 3-тя лінія Внутрішній аудит (незалежна перевірка).

2. Принцип "Zero Tolerance": будь-яка корупція/порушення санкцій - неприпустимі, незалежно від суми чи статусу.

Ключові етапи методології

Етап 1 Оцінка ризиків (Risk Mapping)		
	Об'єкт	Інструменти
1	Антикорупція	Аналіз юрисдикцій (FCPA, UKBA, Sapin II) Карта "вузлів корупції" (подарунки, тендери, лобіювання)
2	Санкції	Оновлення санкційних списків (OFAC, EU Sanctions Map) Визначення країн/галузей підвищеного ризику (імпорт з Ірану)
Етап 2 Перевірка контролів (Control Testing)		
	Сфера	Процедури аудиту
1	Due Diligence	Тестування перевірок контрагентів (чи скануються власники бенефіціарів на PEP/санкції?) Аналіз 20% випадків з високим ризиком (напр., постачальники з Сирії)
2	Подарунки/Витрати	Вибірка чеків корпоративних карт (> \$100) - пошук маскувань (напр., "ресторан" = хабар) Перевірка журналів подарунків на наявність схвалень
3	Політики	Контроль актуальності документів (чи відповідають політики останнім змінам в ЄС)
Етап 3 Технологічний аудит (Data Analytics)		
	Завдання	Інструменти/Методи
1	Виявлення аномалій	AI-сканування платежів: пошук "round sum", платежів у санкційні юрисдикції Аналіз email (ключових слів)
2	Моніторинг транзакцій	Інтеграція з ERP: автоматичні алерти при спробі оплати контрагенту з OFAC SDN List Blockchain-аудит логів змін даних (хто і коли вимкнув санкційний фільтр?)
Етап 4 Оцінка культури комплаєнсу (Behavioral Audit)		
	Критерій	Процедури
1	Розуміння персоналом	Анонімне опитування: "Чи можна дати хабаря для виграшу тендеру?" (результат <5% "так") Тестування реакції на провокації (фіктивна пропозиція від "агента")
2	Ефективність тренінгів	Аналіз даних LMS: % співробітників, що пройшли навчання, % проваливших тести
Доказова база (Evidence Framework)		
	Тип доказу	Приклади для аудиту
1	Документальний	Результати Due Diligence, схеми схвалень платежів
2	Електронний	Результати сканування санкційних баз, історія змін у системах обмеження доступу
3	Свідчення	Протоколи інтерв'ю з керівниками відділів закупівель, фінансів
4	Візуальний	Фото/відео з тестових закупівель (чи відмовився співробітник від конверта з грошима?)

Критерії ефективності (KPI для Compliance Audit)

1. Для антикорупції:

0 випадків дискваліфікації з тендерів через порушення.

100% охоплення Due Diligence для контрагентів > \$10,000.

2. Для санкцій:

0 транзакцій із суб'єктами санкційних списків.

<24 годин реакції на оновлення санкційних переліків.

3. Для культури:

>90% успішного проходження тестів з комплаєнсу.

100% звітів про підозрілі операції через внутрішні канали.

Сучасний аудит відповідності у сфері боротьби з корупцією та порушенням санкцій є міждисциплінарним процесом, що поєднує юридичну експертизу, кіберрозвідку та елементи поведінкової аналітики. Актуальна методологія аудиту повинна бути проактивною - з моделюванням можливих сценаріїв обходу контролів, а не виключно реактивною.

7.4 Адаптація комплаєнс-аудиту до надзвичайних умов

Виклики для комплаєнс-аудиту в кризових умовах

	Умови	Ризики	Вплив на аудит
1	Пандемія	Порушення ланцюгів поставок Дистанційна робота - слабкість контролю Термінові закупівлі без Due Diligence	Неможливість очних перевірок, збільшення ризиків корупції
2	Воєнний стан	Руйнування інфраструктури Санкційний тиск "Надзвичайні" контракти без конкурентів	Втрата документів, обмеження доступу до даних, підвищена ймовірність фінансових злочинів

Стратегія адаптації (4 ключові принципи)

1. Фокус на критичних ризиках:

Аудит тільки пріоритетних напрямків (санкційний комплаєнс, антикорупція у військових закупівлях).

2. Гнучкість методів:

Заміна очних перевірок дистанційними технологіями (AI, блокчейн, відео-аудит).

3. Безпека персоналу:

Евакуація даних у хмарні сховища з шифруванням.

4. Швидкість реакції:

Впровадження continuous monitoring замість періодичних аудитів.

Зміни в аудиторських процедурах

Для пандемії		
	Традиційна процедура	Адаптована процедура
1	Очні інтерв'ю	Відеодзвінки з записом
2	Інспекція документів на місці	Дистанційний доступ до сканованих архівів через захищені платформи
3	Перевірка складу	Датчики IoT + онлайн-трансляція в реальному часі
Для воєнного стану		
	Традиційна процедура	Адаптована процедура
1	Аудит фізичних активів	Супутниковий моніторинг об'єктів (Maxar Technologies) + аналіз фото
2	Перевірка контрагентів	Автоматичне сканування санкційних списків (ComplyAdvantage) + графові бази зв'язків
3	Контроль готівкових потоків	Blockchain-трекер руху коштів

Зміна звітності

1. Формат:

Короткі онлайн-звіти у реальному часі замість об'ємних документів.

2. Контент:

Акцент на негайних загрозах (напр.: "Санкційний ризик у постачальника X: 87%").

3. Реакція:

Чати для екстрених рішень (з керівництвом).

Правила адаптації комплаєнс-аудиту до надзвичайних умов для аудитора:

1. Пріоритет інструментальної гнучкості над суворістю процедурних протоколів

У випадках, коли певні нормативні або процедурні вимоги не можуть бути виконані внаслідок надзвичайних обставин (наприклад, обмежений фізичний доступ до документів чи відсутність можливості особистої присутності), аудитор повинен використовувати допустимі альтернативні інструменти. Зокрема, можливою є заміна класичних процедур автентифікації - таких як власноручний підпис (мокрый) - на цифрові методи ідентифікації, включно з електронним підписом або двофакторною верифікацією, що не знижують правову силу документа.

2. Перевага об'єктивних зовнішніх даних над необґрунтованими припущеннями

У ситуаціях, коли доступ до внутрішніх інформаційних систем або корпоративних серверів є частково або повністю обмеженим, аудитор повинен активно використовувати зовнішні джерела достовірної інформації для підтвердження фактів або аналітичної оцінки ризиків. До таких джерел можуть належати міжнародні санкційні реєстри, публічні фінансові звіти, супутникові зображення активів (геоінтелект), відкриті реєстри власності, а також бази даних урядових або галузевих організацій. Це дозволяє зберегти об'єктивність аудиторського висновку в умовах обмеженої верифікації.

3. Фокус на людський фактор та етичне саморегулювання в умовах децентралізації контролю.

За обставин, коли централізований моніторинг або нагляд за виконанням комплаєнс-процедур є технічно або організаційно ускладненим, акцент має бути зміщений у бік побудови внутрішньої культури відповідальності та етичної саморегуляції серед персоналу. Це досягається шляхом встановлення прозорих та вимірюваних показників ефективності (КРІ), які ґрунтуються на комплаєнс-цілях, а також системним залученням працівників до процесів оцінки ризиків та прийняття рішень. Такий підхід сприяє збереженню контрольованого середовища навіть в умовах організаційної турбулентності.

Завдання на розуміння/застосування Compliance Audit

Дайте рекомендації по кожній ситуації (2-10):

	Ситуація / Проблема	Вимоги Compliance Audit	Дії, що слід прийняти (відповідно до Compliance Audit)
1	Компанія уклала контракт на постачання з білоруською фірмою, яка фігурує в санкційному списку ЄС	Санкційна відповідність	Провести документовану перевірку контрагента через спеціалізовані санкційні бази (World-Check, Dow Jones, тощо). Зафіксувати порушення, зупинити виконання контракту, повідомити юридичний відділ, підготувати звіт для регуляторів у разі потреби
2	Бухгалтер виявив три великі грошові перекази (\$500,000 кожен) від новоствореної компанії з Панами		

3	Один із менеджерів укладає контракти з постачальниками та сам погоджує оплату за ними		
4	Договір на \$1,2 млн з "маркетинговою агенцією" не містить конкретного обсягу послуг, лише загальні фрази		
5	Новий клієнт з ОАЕ відмовляється розкривати кінцевого бенефіціара та надає лише PO Box адресу		
6	У соціальних мережах з'явились фото фіндиректора компанії разом із підсанкційним політиком з РФ		
7	Директор використовує корпоративну картку для оплати приватної подорожі до Дубаю		
8	Компанія виплатила \$300,000 комісійної винагороди агенту в Казахстані без пояснення ролі у проекті		
9	Під час перевірки виявлено, що за останні 2 роки не зберігались платіжні документи		
10	Жоден працівник компанії не проходив тренінги з антикорупційної поведінки за останні 3 роки		

Кейс до теми 7 **Підозрілі транзакції в** **компанії «ФінТрейд»**

Компанія «ФінТрейд» - небанківська фінансова установа, яка надає послуги переказу коштів і фінансового лізингу. Під час внутрішнього аудиту було виявлено кілька транзакцій, які потенційно можуть свідчити про порушення політики KYC (Знай свого клієнта) та AML (протидія легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом).

Підозрілі транзакції:

	Транзакція	Клієнт	Сума (USD)	Призначення платежу	Дата	Коментар
1	T-101	ТОВ «АгріПро»	92 000	«Оплата за консультаційні послуги»	10.06.	Часті перекази з однаковим змістом
2	T-102	ФОП Іваненко О.	48 000	«Приватна допомога»	11.06.	Незвично велика сума для ФОП
3	T-103	Компанія з ОАЕ	250 000	«Інвестиція в IT-проєкт»	13.06.	Відсутність підтверджуючих документів
4	T-104	ТОВ «ЕкоТрейд»	98 500	«Оплата послуг за договором №34»	14.06.	Договір не знайдено у системі

Завдання:

1. Проаналізуйте транзакції.

Які ознаки фінансових порушень або недотримання внутрішніх політик ви бачите?

Чи можна ці транзакції кваліфікувати як підозрілі з точки зору AML?

2. Визначте подальші дії аудитора.

Яку документацію потрібно запросити для перевірки законності операцій?

Кому потрібно повідомити у випадку виявлення порушення (внутрішньо/зовнішньо)?

3. Оцініть ризики.

Які ризики для компанії можуть виникнути у разі ігнорування цих транзакцій?
Як компанія повинна змінити внутрішній контроль, щоб уникнути подібного в майбутньому?
4. Сформулюйте короткий висновок аудитора (3–5 речень).

Тести до теми 7

1. Який з перелічених документів регулює боротьбу з відмиванням доходів в Україні?

- а) Закон «Про Національне антикорупційне бюро України».
- б) Закон «Про запобігання корупції».
- в) Закон «Про бухгалтерський облік».
- г) Закон «Про запобігання та протидію легалізації доходів...»

2. Що таке КУС у сфері фінансового моніторингу?

- а) Аналіз ринку.
- б) Знання внутрішніх процесів.
- в) Знання свого клієнта.
- г) Оцінка ризиків контрагента.

3. Що є головною метою аудиту відповідності?

- а) Визначити ринкову вартість компанії.
- б) Виявити фінансові махінації.
- в) Перевірити дотримання норм і регуляторних вимог.
- г) Зменшити податкове навантаження.

4. Яке з наведених джерел не є обов'язковим під час аудиту відповідності?

- а) Внутрішні регламенти компанії.
- б) Законодавчі акти.
- в) Персональні погляди працівників.
- г) Контракти з партнерами.

5. Що таке AML?

- а) Асоціація місцевого лізингу.
- б) Система оцінки майна.
- в) Антифрод-платформа.
- г) Протидія відмиванню коштів.

6. Який міжнародний орган розробив рекомендації з протидії відмиванню коштів (AML)?

- а) ISO.
- б) FATF.
- в) IMF.
- г) COSO.

7. Який документ встановлює етичні принципи діяльності аудиторів?

- а) Кодекс адміністративного судочинства.
- б) Етичний кодекс професійного бухгалтера.
- в) Кримінальний кодекс України.
- г) МСФЗ.

8. Що з наведеного є прикладом фінансового злочину?

- а) Виплата заробітної плати.
- б) Незначна помилка у звітності.

- в) Виведення грошей через фіктивні компанії.
- г) Недостача в касі через людський фактор.

9. Яке з наведених понять не стосується аудиту відповідності?

- а) Due diligence.
- б) Зовнішнє незалежне оцінювання.
- в) Виявлення шахрайства.
- г) Маркетингова стратегія.

10. Який підхід найчастіше використовується в комплаєнс-аудиті?

- а) Підхід справедливої вартості.
- б) Ризикоорієнтований підхід.
- в) Порівняльний підхід.
- г) Індуктивно-логічний підхід.

11. Хто несе головну відповідальність за дотримання вимог АМЛ у компанії?

- а) PR-відділ.
- б) Юридичний відділ.
- в) Керівник компанії.
- г) Відділ постачання.

12. Що таке санкційний список?

- а) Список перевірених клієнтів.
- б) Список працівників компанії.
- в) Список країн, заборонених до співпраці.
- г) Перелік осіб і організацій з обмеженим доступом до фінансових послуг.

13. Який документ є основним для оцінки ризиків АМЛ?

- а) Податкова декларація.
- б) Ризик-профіль клієнта.
- в) Договір на співпрацю.
- г) Банківська виписка.

14. Яке з наступних тверджень є правдивим щодо комплаєнс-аудиту?

- а) Проводиться лише при підозрі на злочин.
- б) Проводиться виключно державними органами.
- в) Є добровільним і неформальним заходом.
- г) Може бути ініційований як внутрішньо, так і зовні.

15. Що з нижченаведеного є методом запобігання фінансовим злочинам?

- а) Делегування повноважень.
- б) Обмеження виводу коштів без перевірки.
- в) Виплата бонусів.
- г) Спрощення КУС-процедури.

16. Який термін означає оцінку контрагента перед початком співпраці?

- а) Кредитний моніторинг.
- б) Due diligence.
- в) Стрес-тестування.
- г) Аудиторська перевірка.

17. Що входить до процесу КУС?

- а) Ідентифікація клієнта.
- б) Оцінка реклами.
- в) Створення вебсайту.
- г) Розробка бізнес-плану.

18. Що з наведеного приклад комплаєнс-ризиків?

- а) Проблеми з постачанням.
- б) Несвоєчасна сплата ПДВ.
- в) Порушення санкційного режиму.
- г) Зниження прибутку компанії.

19. Яка структура зазвичай відповідає за впровадження політики комплаєнсу?

- а) HR-відділ.
- б) Маркетинговий відділ.
- в) Комплаєнс-служба.
- г) Відділ ІТ.

20. Що входить до компетенції внутрішнього аудитора з комплаєнсу?

- а) Підписання фінансової звітності.
- б) Проведення рекламних кампаній.
- в) Моніторинг дотримання нормативних вимог.
- г) Контроль витрат на виробництво.

Список рекомендованої літератури до теми 7

1. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
2. Постанова НБУ № 65 від 19.05.2020 «Про затвердження Положення про здійснення фінансового моніторингу банками». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-20#Text>
3. FATF Recommendations (2023). URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/FATF-Recommendations.html>
4. Directive (EU) 2015/849 (4th AML Directive). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32015L0849>
5. ISO 37301:2021 – Compliance management systems. URL: <https://www.iso.org/standard/75080.html>
6. COSO Framework – Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission. URL: <https://www.coso.org>
7. Basel Committee on Banking Supervision – Guidelines on Sound management of risks related to money laundering and financing of terrorism (updated 2020). URL: <https://www.bis.org/bcbs/publ/d505.htm>
8. Slinko S. V., Yepryntsev P. S., Shapar A. O., Sanakoiev D. B., Harkusha A. H. (2021) Modern indicators of financial crimes detection and their prevention in Ukraine // Amazonia Investigatio. – 2021. – Vol. 10, № 44. – P. 61–72. DOI: 10.34069/AI/2021.44.08.6 URL: <https://doi.org/10.34069/AI/2021.44.08.6>
9. Shyshkova N.L.(2018) Vykorystannia blokcheinu u transformatsii derzhavnoho finansovoho kontroliu [The use of blockchain in the transformation of state financial control]. Problemy ekonomiky.
10. Shyshkova N.L.(2019) Perspektyvy IT-modernizatsii bukhgalterskoho obliku: aktualizatsiia teorii i praktyky [Prospects for IT modernization of accounting: actualization of theory and practice]. - Ekonomichnyi visnyk,
11. Shyshkova N.L.(2018) Perspektyvy vprovadzhennja blokchejnu v buhgalters' komu obliku [Prospects for the Implementation of Blockchain in Accounting]. Accounting and Finance.
12. Shyshkova, N., Ashcheulova, O., Blishchuk, K., Kozak, I., Anisimova, L. and Povoroznyk, M. Evaluation of the Business Model of Introducing High Technology into the Solidarity Economy (2022). Economic Affairs, Vol. 67, No. 05, pp. 961-970. DOI: 10.46852/0424-2513.4.2022.3

Глосарій термінів до теми 7

	Термінологія	Англійський переклад	Пояснення / Контекст
1	Аудит відповідності	Compliance Audit	Перевірка дотримання організацією законодавства, регуляторних вимог, внутрішніх політик.
2	Фінансові злочини	Financial Crimes	Незаконні дії, пов'язані з грошима: відмивання коштів, шахрайство, корупція тощо.
3	Внутрішній контроль	Internal Control	Система процедур і політик для забезпечення надійності фінансової звітності та відповідності.
4	Відмивання коштів	Money Laundering	Процес приховування джерела незаконно отриманих коштів.
5	Кіберзлочинність	Cybercrime	Злочини, що здійснюються з використанням комп'ютерних технологій.
6	Ризик відповідності	Compliance Risk	Ризик недотримання вимог законодавства чи внутрішніх політик.
7	Фінансовий моніторинг	Financial Monitoring	Спостереження за фінансовими операціями для виявлення підозрілої активності.
8	Політика «знай свого клієнта»	Know Your Customer (KYC)	Ідентифікація та перевірка особи клієнта з метою запобігання фінансовим злочинам.
9	Ділова добросовісність	Due Diligence	Перевірка благонадійності партнерів або клієнтів.
10	Антикорупційна політика	Anti-Corruption Policy	Система заходів для запобігання та виявлення корупції.
11	Виявлення шахрайства	Fraud Detection	Методи і процеси виявлення обману або зловживань.
12	Підозріла операція	Suspicious Transaction	Фінансова транзакція, яка може свідчити про протиправну діяльність.
13	Внутрішній аудит	Internal Audit	Незалежна оцінка процесів і систем управління в межах організації.
14	Регуляторні вимоги	Regulatory Requirements	Обов'язкові норми та правила, встановлені державними чи галузевими органами.
15	Санкційні списки	Sanctions Lists	Переліки осіб чи організацій, до яких застосовано обмеження (санкції).
16	Конфлікт інтересів	Conflict of Interest	Ситуація, коли особисті інтереси можуть вплинути на об'єктивність прийняття рішень.
17	Аудиторський звіт	Audit Report	Документ з висновками аудитора щодо відповідності та ефективності контролів.
18	Протидія легалізації доходів	Anti-Money Laundering (AML)	Заходи та політики, спрямовані на виявлення і запобігання відмиванню коштів.
19	Етичний кодекс	Code of Ethics	Сукупність принципів, які регулюють поведінку працівників та організації.
20	Зовнішній аудит	External Audit	Аудит, проведений незалежною стороною для оцінки фінансової звітності та дотримання норм.

8 Стандарти міжнародного податкового планування BEPS

8.1 Нейтралізація наслідків гібридних податкових схем

8.2 Обов'язкові правила розкриття інформації

8.3 Вирішення податкових проблем "цифрової економіки"

Очікувані дисциплінарні результати навчання:

Використовувати положення міжнародних стандартів аудиту і контролю при проведенні аудиторських та суміжних послуг, забезпечення дотримання вимог контролю якості, формування надійної звітності та підтримки довіри суспільства до фінансової інформації

Формулювати рекомендації та обґрунтовані висновки через надання консультацій власникам, менеджменту суб'єкта господарювання та іншим користувачам інформації у сферах обліку, аналізу, контролю, аудиту та оподаткування щодо мінімізації податкових ризиків (нейтралізації гібридних схем, обов'язкових правил розкриття, вирішення податкових проблем цифрової економіки), запобігання фінансовим злочинам, дотримання міжнародних вимог до прозорості та побудови ефективних механізмів відповідності (включаючи рекомендації OECD, Basel Committee, практику аудиту систем AML/CFT, оцінку ризиків і контрольних процедур)

8.1 Нейтралізація наслідків гібридних податкових схем

Гібридні податкові схеми виникли внаслідок правових і регуляторних розбіжностей між податковими системами різних держав, що дозволяло досягати ефекту подвійного неоподаткування (double non-taxation).

Основні прояви таких схем включають:

- 1) Гібридні фінансові інструменти, коли один і той самий платіж (наприклад, відсотки за борговими зобов'язаннями) класифікується як витрати у юрисдикції платника (країна А) і водночас не визнається доходом у юрисдикції одержувача (країна Б).
- 2) Гібридні юридичні особи (entity mismatch), коли одна і та сама структура розглядається як юридична особа у країні А (об'єкт оподаткування) та як «прозора» структура у країні Б (оподаткування не застосовується).

Механізми BEPS для нейтралізації гібридних схем

1. Правило включення доходу (Inclusion Rule). Цей механізм передбачає, що юрисдикція резидентства інвестора повинна оподатковувати дохід, що unikнув оподаткування в іншій країні через гібридний дисбаланс.

Наприклад, ірландська дочірня компанія виплачує відсотки материнській компанії у Великій Британії за допомогою гібридного інструмента. У Великій Британії ці відсотки не визнаються доходом. Згідно з Inclusion Rule, Велика Британія оподатковує цей дохід, незважаючи на його попереднє виключення.

2. Правило заперечення витрат (Denial Rule). Це правило забороняє визнавати певні витрати (наприклад, відсоткові платежі) у разі, якщо:

- а) отриманий дохід не підлягає оподаткуванню у країні одержувача;
 б) одержувачем є гібридна структура, яка не є платником податку в юрисдикції резидентства.

Наприклад, німецька компанія здійснює виплату відсотків люксембурзькій гібридній структурі, яка вважається «прозорою» і, відповідно, не оподатковується. Застосування Denial Rule у Німеччині призводить до невизнання цих витрат.

Типові схеми, що нейтралізуються у межах BEPS

	Схема	Механізм до BEPS	BEPS-нейтралізація
1	Double Irish/Dutch Sandwich	Переміщення роялті через гібридні структури в низькоподатковій юрисдикції	Denial Rule щодо роялті
2	Двоїсті резидентні компанії	Компанія мала резидентність у двох країнах і використовувала це для уникнення ПУП	Tie-breaker rule згідно BEPS Action 6
3	Фінансування через гібриди	Виплата псевдодивідендів, що визнавалися як витрати в одній країні	Inclusion Rule для доходу одержувача

Виклики впровадження BEPS-ініціатив

1. Юридична складність - національне законодавство повинно визнавати правові категорії інших країн, що створює колізії (наприклад, як Німеччині трактувати «прозорість» компанії у Люксембурзі).
2. Ризик подвійного оподаткування - одночасне застосування правил Inclusion та Denial може призвести до подвійного оподаткування одного і того ж доходу.
3. Уникнення через треті країни - мультиюрисдикційні структури, які включають країни, що не імплементували BEPS або ATAD (наприклад, Кіпр до впровадження ATAD), можуть залишатись інструментом ухилення.

Ефективність та результати впровадження (за даними OECD)

Зменшення податкових втрат: ЄС оцінив скорочення втрат бюджету на приблизно €60 млрд на рік завдяки застосуванню ATAD.

Ліквідація традиційних схем: класична схема «Double Irish» повністю заборонена з 2025 року.

Отже, BEPS (нейтралізація ефектів гібридних механізмів) є суттєвим кроком у трансформації міжнародного податкового простору.

Його реалізація має низку наслідків:

- для бізнесу - необхідність перегляду корпоративних структур, фінансових потоків і юрисдикційної присутності;
- для держав - отримання ефективного інструменту захисту податкової бази без істотного погіршення інвестиційного клімату;
- для аудиторів та консультантів - підвищення значущості податкової перевірки (due diligence) в транскордонних угодах.

Податкові стратегії, засновані на розбіжностях у національному праві, більше не є безпечними: вони перетворюються на джерело ризику подвійного оподаткування. Це ставить бізнес перед вибором між складністю і ризиками або прозорістю і стабільністю.

8.2 Обов'язкові правила розкриття інформації

У рамках 12-го Напрямку дій BEPS (Action 12) країни зобов'язані впровадити національні законодавчі механізми, які зобов'язують платників податків завчасно розкривати інформацію про агресивні податкові схеми. Мета полягає у забезпеченні своєчасного доступу

податкових органів до даних, які можуть свідчити про ризики ухилення або уникнення від оподаткування.

Основні елементи, що підлягають розкриттю:

- юридична структура схеми;
- учасники (включаючи вигодоодержувачів та посередників);
- очікувані податкові наслідки;
- посилання на відповідні норми BEPS (наприклад, Action 2 щодо гібридних структур).

Європейська директива DAC6 (Directive on Administrative Cooperation – Action 6) впровадила **обов'язкове розкриття транскордонних схем (Mandatory Disclosure Rules, MDR)**. Вона встановлює 30-денний строк на подання інформації з моменту впровадження або доступності схеми.

Дії аудитора в межах перевірки обов'язкового розкриття

1. Ідентифікація схем, що підлягають розкриттю. Аудитор повинен провести попередню оцінку потенційної наявності обов'язку розкриття. Зокрема, варто поставити клієнту низку питань за такими критеріями:

	Критерій	Ключове питання
1	Головна податкова перевага	Чи є основною метою структури отримання податкової вигоди?
2	Конфіденційність	Чи містить угода положення про нерозголошення податкової сутності схеми?
3	Залежна винагорода	Чи залежить винагорода розробника/провайдера схеми від досягнутої податкової економії?

2. Перевірка повноти та якості розкриття

1. Аналіз документів:

Перевірка поданих повідомлень MDR (наприклад, форм DAC6 у країнах ЄС);

Оцінка дотримання 30-денного строку з моменту впровадження схеми.

2. Перевірка змісту:

Ідентифікація всіх учасників схеми (зокрема, пов'язаних осіб та посередників);

Посилання на відповідні положення BEPS (наприклад, BEPS Action 2 при використанні гібридного інструменту).

3. Оцінка матеріальності схеми:

Визначення податкової економії та порівняння її з пороговими значеннями (наприклад, €25,000 за DAC6).

3. Дії у разі виявлення порушень

	Тип порушення	Заходи реагування аудитора
1	Недостовірне розкриття	Вимога подання коригуючого звіту; розрахунок можливого штрафу; аналіз правових наслідків.
2	Повне нерозкриття	Нагадування клієнту про санкції (до €5 млн); визнання порушення як суттєвого недоліку СВК.

Ключові ризики для аудитора та механізми їх профілактики

	Ризик	Рекомендовані дії аудитора
1	Невиявлення схеми	Проведення інтерв'ю з податковими/юридичними радниками клієнта Перевірка наявності «red flags» у договорах.
2	Помилкова кваліфікація	Користування методичними посібниками OECD з MDR Консультації з міжнародними податковими експертами.
3	Несанкціонована допомога	Заборона консультування клієнта з питань обходу MDR Повна фіксація змісту наданих порад.

Вплив виявлених порушень на аудиторський висновок:

1. Суттєве перекручення фінансової звітності - нерозкриття податкової схеми може спричинити необхідність створення резерву на майбутні штрафи, що впливає на достовірність фінансових результатів.

2. Оцінка ефективності системи внутрішнього контролю (SOX 404) - систематичні порушення MDR можуть бути кваліфіковані як матеріальний (суттєвий) недолік, що потребує негативного висновку щодо СВК.

3. Звіт про управління (Management Report) - порушення строків розкриття вважається свідченням низького рівня прозорості, що має бути зазначене в Annual Report.

Приклад із практики - схема з гібридним фінансуванням.

Французька материнська компанія фінансує швейцарську дочірню структуру через гібридний інструмент.

Дії аудитора:

Перевіряє, чи було подано повідомлення за формою DAC6 (у межах 30 днів).

Аналізує повноту розкриття:

Ідентифікацію учасників (французька материнська та швейцарська дочірня компанії);

Характер податкової вигоди (неоподатковувані відсотки в Швейцарії);

Посилання на відповідні BEPS-норми (зокрема, Action 2).

У разі відсутності звіту - аудитор ініціює його подання та пропонує зарезервувати 20% від податкової економії як потенційний штраф.

Аудиторська функція в контексті MDR (BEPS Action 12) трансформується у важливий елемент превентивного нагляду за дотриманням податкової дисципліни. Аудитор стає не лише «виявником» порушень, але й ключовим консультантом, який здатен застерегти клієнта від правових, фінансових та репутаційних ризиків, включно з кримінальною відповідальністю посадових осіб. Як свідчить справа Sum-Ex, ігнорування вимог прозорості може мати катастрофічні наслідки не лише для бізнесу, а й для його керівництва.

Без належної системи перевірки розкриття податкових схем, аудит втрачає свою функцію гаранта достовірності звітності та відповідальності бізнесу перед державою.

8.3 Вирішення податкових проблем "цифрової економіки"

Сучасна міжнародна система оподаткування стикається зі значними викликами у контексті глобалізації цифрової економіки. Зокрема, актуальними є наступні проблеми:

1.1. Відсутність фізичної присутності компаній на ринках, де генерується дохід. Цифрові транснаціональні корпорації (зокрема Google, Meta) отримують значну частину доходів із юрисдикцій, у яких не мають постійних представництв. Відсутність матеріального зв'язку з державою унеможливує ефективне оподаткування таких доходів на національному рівні, що веде до розмивання податкової бази.

1.2. Невизначеність податкової юрисдикції для цифрових доходів. Доходи, пов'язані з користувацькими даними, алгоритмічною обробкою інформації та наданням цифрових послуг, важко чітко закріпити за конкретною податковою юрисдикцією. Це створює підґрунтя для подвійного неоподаткування або ухилення від оподаткування через перенесення прибутку у низькоподаткові зони.

Ініціативи BEPS: підходи Pillar 1 та Pillar 2

Проект OECD/G20 щодо розширеного плану дій BEPS (Base Erosion and Profit Shifting) включає два ключові підходи: Pillar 1 (перерозподіл прав на оподаткування) та Pillar 2 (встановлення глобального мінімального рівня оподаткування).

Pillar 1 - новий розподіл податкових прав. Цей механізм передбачає перерозподіл частини прибутків наднаціональних компаній на користь ринкових юрисдикцій, навіть за відсутності фізичної присутності.

	Компонент	Дії бізнесу	Дії держав
1	Amount A (25% прибутку понад 10% рентабельності для компаній з глобальним доходом > €20 млрд)	Визначення глобального прибутку Розрахунок суми, що підлягає перерозподілу між юрисдикціями	Впровадження уніфікованого механізму розподілу Установлення механізмів альтернативного вирішення спорів (ADR)
2	Amount B (фіксована маржа для функцій базового маркетингу та дистрибуції)	Автоматизоване застосування стандартної маржі для дистриб'юторів	Публікація національних нормативів згідно з методологією OECD

Приклад застосування Amount A.

Компанія Booking.com, з глобальним доходом €30 млрд і рентабельністю 13%:

- сума прибутку, що перевищує поріг (10% від доходу), становить €3 млрд × 3% = €0,9 млрд;
- 25% від надлишкового прибутку (€1 млрд) підлягає перерозподілу між країнами пропорційно до частки локального доходу.

Pillar 2 - встановлення глобального мінімального податкового рівня (15%). Цей підхід передбачає забезпечення того, щоб прибутки міжнародних корпорацій оподатковувалися за ефективною ставкою не нижчою за 15% у кожній юрисдикції.

	Інструмент	Дії бізнесу	Дії аудитора
1	GloBE Rules	Розрахунок ETR (Effective Tax Rate) у розрізі юрисдикцій Сплата Top-up Tax за ставкою до 15%	Перевірка методології ETR Аналіз звітності, зокрема Country-by-Country Reporting (CbCR)
2	QDMTT (Qualified Domestic Minimum Top-up Tax)	Вирахування національного top-up з глобальної суми податку	Контроль відповідності нормам OECD.
3	PIR (Income Inclusion Rule)	Застосування top-up податку на рівні материнської компанії за доходами "дочок" з низьким ETR	Аудит консолідованих податкових показників групи.

Дочірня компанія в Ірландії з ETR = 12,5%, прибуток €100 млн:

- Top-up Tax = (15% – 12,5%) × €100 млн = €2,5 млн.

Практичні кроки у відповідь на впровадження BEPS (Pillar 1 та Pillar2)

	Суб'єкт	Напрямок	Крок
1	Компанії	1. Реструктуризація активів	Перенесення цифрових активів (IP, користувацькі дані) у юрисдикції з ETR ≥ 15%
		2. Модернізація систем	Інтеграція модулів GloBE у ERP-системи (наприклад, SAP Tax Compliance)
		3. Підготовка звітності	Формування GloBE Information Return згідно зі стандартами OECD
2	Аудитори	1. Перевірка ETR	Аналіз розрахунку ефективної ставки, виключення непридатних складових (ПДВ, мита тощо)
		2. Оцінка QDMTT	Перевірка відповідності національного top-up податку мінімальним вимогам OECD (≥ 15%)
		3. Аудит IT-систем	Верифікація правильного визначення юрисдикції доходу (напр., за IP-адресами користувачів)

Реальні наслідки впровадження BEPS

	Категорія	Наслідок
1	Бізнес	Google у 2023 році зарезервувала €3,1 млрд на сплату Top-up Tax.
2	Держави	140+ країн підписали багатосторонню угоду; очікуване щорічне збільшення доходів - \$150 млрд.
3	Аудиторські фірми	Різке зростання попиту на податковий аудит цифрових бізнес-моделей та транснаціональних структур.

Запровадження Pillar 1 та Pillar 2 становить перехід до нової моделі глобального оподаткування, що відповідає викликам цифрової економіки. Для забезпечення відповідності новим стандартам компанії повинні:

- оперативно адаптувати структуру бізнесу, зокрема шляхом релокації цифрових активів;
- забезпечити коректну звітність у кожній юрисдикції, зокрема шляхом точного розрахунку ETR;
- залучити кваліфікованих аудиторів, адже помилки у класифікації цифрових доходів можуть призвести до значних штрафних санкцій (до 125% від суми Top-up Tax).

Цифрові транснаціональні корпорації більше не мають можливості скористатися розбіжностями в національних податкових системах. Глобальна мінімальна ставка 15% формує нову податкову реальність для доступу до світових ринків.

Завдання на розуміння/застосування BEPS

Дайте рекомендації по кожній ситуації (2-8):

	Ситуація / Проблема	Вимоги BEPS	Дії аудитора, що слід прийняти (відповідно до BEPS)
1	Компанія А (UK) надає позику компанії В (Сургус) зі ставкою 12%, при тому як ринок - 4%. Ці відсотки зменшують базу оподаткування у Великій Британії	Дія 4 - обмеження надмірного відрахування відсотків	Провести детальний аналіз умов внутрішньогрупової позики, зокрема: перевірити обґрунтованість відсоткової ставки з урахуванням ринкових умов (аналіз порівнянних неконтрольованих операцій, CUP); здійснити тестування на відповідність принципу «витагнутої руки» (arm's length principle); проаналізувати рівень заборгованості та вплив відсоткових платежів на базу оподаткування; застосувати правила обмеження процентних витрат, передбачені BEPS Action 4 (наприклад, 30% EBITDA-ліміт або фіксований поріг); перевірити, чи не перевищують витрати на обслуговування боргу гранично допустимі рівні, встановлені податковим законодавством відповідної юрисдикції (thin capitalization rules, interest deduction limitations); оцінити наявність підстав для коригування витрат або перекваліфікації частини боргу в капітал; надати рекомендації щодо реструктуризації позики, включно зі зниженням процентної ставки, переглядом умов кредитування або альтернативним фінансуванням (наприклад, збільшенням статутного капіталу).
2	Компанія С (Netherlands) отримує роялті від групи, але не має персоналу та офісу, лише IP		
3	Компанія D (Ireland) зареєстрована в Ірландії, але управляється зі США, що дозволяє уникати оподаткування в обох країнах		
4	Компанія E (Estonia) продає SaaS в Україні без реєстрації та податкових платежів у країні клієнтів		

5	Компанія F (Luxembourg) отримує дивіденди без оподаткування завдяки застосуванню двосторонньої угоди без суттєвої присутності		
6	Компанія G (Poland) виплачує роялті в Угорщину, де ставка - 0%, а потім кошти переказуються на BVI		
7	Компанія H (Germany) не надала Country-by-Country Reporting попри наявність понад €750 млн глобального доходу		
8	Компанія I (France) перенесла виробництво до Чехії, але трансфертне ціноутворення не змінено, прибуток залишився у Франції		

Кейс до теми 8

DIGITAX Ltd: аудит податкових ризиків у світлі BEPS

DIGITAX Ltd - транснаціональна IT-компанія з головним офісом в Ірландії. Компанія має наступну структуру:

R&D-центр у Сінгапурі (з витратами, які частково компенсуються за рахунок роялті з інших юрисдикцій).

IP-права зареєстровані в Нідерландах (отримує ліцензійні платежі).

Підрозділ онлайн-продажів - в Естонії (низький податок на реінвестований прибуток).

Маркетинговий офіс - на Кіпрі.

Гібридна компанія - зареєстрована в Люксембурзі, визнана податковим резидентом тільки частково.

DIGITAX готується до зовнішнього аудиту податкової структури для інвестора з США.

Аудитор (ви) має перевірити, чи відповідає податкова модель DIGITAX міжнародним стандартам BEPS. **Завдання:**

1. Ідентифікувати ризикові зони в структурі компанії.
2. Оцінити відповідність політик компанії вимогам BEPS.
3. Надати рекомендації для зниження податкових та репутаційних ризиків.

Тести до теми 8

1. Яка з наведених юрисдикцій першою ввела власний QDMTT згідно з вимогами ОЕСД?

- а) Бермуди.
- б) Ірландія.
- в) Велика Британія.
- г) Німеччина.

2. Що є основною метою Amount A у рамках Pillar 1?

- а) Визначити ділову репутацію компанії.
- б) Перерозподіл надприбутку до країн ринку.
- в) Збільшити податкові кредити для інвесторів.
- г) Запровадити санкції до офшорів.

3. Яке значення має глобальний мінімальний рівень оподаткування у рамках Pillar 2?

- а) 10%.
- б) 12%.
- в) 15%.
- г) 20%.

4. Яка компанія має підпадати під дію Amount A?

- а) З річним глобальним доходом від €5 млрд.
- б) Із середнім ETR нижче 10%.
- в) З глобальним доходом понад €20 млрд і прибутковістю >10%.
- г) З понад 500 працівниками.

5. Що перевіряє Inclusion Rule (IR) у структурі Pillar 2?

- а) Відсутність офшорних операцій.
- б) Доходи дочірніх компаній з низьким рівнем оподаткування.
- в) Чисту вартість активів групи.
- г) Ліцензії на фінансову звітність.

6. Яка з компаній найімовірніше має впровадити SAP Tax Compliance для GloBE?

- а) Локальна ІТ-фірма.
- б) Неприбуткова організація.
- в) Державне підприємство.
- г) Транснаціональна корпорація.

7. Який документ обов'язковий у звітності Pillar 2?

- а) Податковий акт країни.
- б) Балансова відомість.
- в) GloBE Information Return.
- г) Трудова угода.

8. Як визначається база розподілу прибутку у рамках Amount A?

- а) Частка імпорту в країні.
- б) Частка продажів у кожній юрисдикції.
- в) Чисельність працівників.
- г) Рівень ETR.

9. У чому полягає функція механізму ADR у BEPS?

- а) У регуляції ставок податків.

- б) У врегулюванні податкових спорів.
- в) У перевірці ліцензій.
- г) У створенні ІТ-систем.

10. Що вимагає перевірки аудитором при оцінці QDMTT?

- а) Зовнішні інвестиції компанії.
- б) Платоспроможність партнерів.
- в) Відповідність національного топ-апу вимогам OECD.
- г) Кількість працівників у країні.

11. Який із наведених показників не впливає на розрахунок Amount A?

- а) Глобальний дохід.
- б) Рентабельність компанії.
- в) Надприбуток.
- г) Сума сплачених дивідендів.

12. Для яких компаній GloBE Rules є обов'язковими?

- а) Для всіх підприємств, що здійснюють експорт.
- б) Для компаній, що працюють в одній юрисдикції.
- в) Для мультинаціональних груп з консолідованим доходом $\geq$ €750 млн.
- г) Для будь-якого приватного бізнесу.

13. Що перевіряє аудитор при аудиті ІТ-систем у рамках BEPS?

- а) Витрати на програмне забезпечення.
- б) Доступ до банківських рахунків.
- в) Коректність визначення юрисдикції доходу.
- г) Наявність підписів у звітах.

14. Що є метою реструктуризації цифрових активів?

- а) Зменшити кількість дочірніх компаній.
- б) Перенести ІР у юрисдикції з ETR $\geq$ 15%.
- в) Підвищити внутрішню ліквідність.
- г) Скоротити витрати на зарплати.

15. Який з інструментів призначено для обчислення додаткового податку для материнської компанії?

- а) GloBE Return.
- б) IIR (Inclusion Rule).
- в) SAP ERP.
- г) Transfer Pricing File.

16. У чому полягає головна роль Amount B?

- а) Відображати фінансові ризики.
- б) Контролювати валютні операції.
- в) Забезпечити стандартну маржу для базового маркетингу та дистрибуції.
- г) Оцінити податкові збитки.

17. Який документ використовується для податкового контролю за країнами з низькими податковими ставками?

- а) OECD License Certificate.
- б) AML Declaration.
- в) Country-by-Country Report.
- г) GloBE Forecast Summary.

18. Який показник слід розраховувати в рамках GloBE Rules у розрізі кожної юрисдикції?

- а) Валовий прибуток.
- б) Рівень інфляції.
- в) Ефективна ставка оподаткування (ETR).
- г) Обсяг експорту.

19. Який наслідок передбачено за порушення вимог до GloBE-звітності?

- а) Усне попередження.
- б) Технічний аудит.
- в) Штраф у розмірі до 125% від суми Тор-уп Так.
- г) Тимчасове блокування вебсайту компанії.

20. Яке твердження найбільш відповідає ідеї BEPS 2.0?

- а) Оподаткування залежить лише від країни реєстрації компанії.
- б) Компанії мають право обирати податкову ставку самостійно.
- в) Податки стосуються лише фізичної присутності.
- г) Прибуток має оподатковуватись там, де створюється економічна вартість.

Список рекомендованої літератури до теми 8

1. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
2. OECD/G20 Inclusive Framework on BEPS – Addressing the Tax Challenges of the Digital Economy. URL: <https://www.oecd.org/tax/beps/>
3. Pillar One and Pillar Two Blueprints – OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project. URL: <https://www.oecd.org/tax/beps/beps-actions/action1/>
4. OECD Model Rules for Pillar Two – Global Anti-Base Erosion (GloBE) Rules. URL: <https://www.oecd.org/tax/beps/global-anti-base-erosion-model-rules-pillar-two.htm>
5. KPMG Insights – BEPS 2.0: Pillar One and Pillar Two Explained. URL: <https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2021/10/beps-2-pillar-one-and-pillar-two-explained.html>
6. Deloitte BEPS Global Minimum Tax Tracker. URL: <https://www.deloitte.com/global/en/issues/tax/beps-global-minimum-tax.html>
7. EY BEPS 2.0 Tracker – Latest Implementation Status. URL: https://www.ey.com/en_gl/beps/beps-2-0-pillar-two-tracker
8. PwC – Understanding BEPS 2.0: Global Tax Reform. URL: <https://www.pwc.com/gx/en/services/tax/beps.html>
9. SAP – GloBE Reporting and Tax Technology Solutions. URL: <https://www.sap.com/products/finance/tax-compliance.html>
10. IFAC – The Accountancy Profession’s Role in Addressing BEPS. URL: <https://www.ifac.org/knowledge-gateway/contributing-global-economy/discussion/addressing-beps-through-global-cooperation>
11. World Bank – International Taxation and the Digital Economy: Challenges and Policy Options. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/taxation/publication/international-taxation-and-the-digital-economy>
12. IMF Policy Paper – Corporate Taxation in the Global Economy. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/Policy-Papers/Issues/2019/03/08/Corporate-Taxation-in-the-Global-Economy-46650>
13. Shyshkova N.L., Nechai N.M., Shyshkova D.S. (2025) Ethical audit of the use of derivatives in tax strategies. Бізнес Інформ. 2025. № 3. URL: https://www.business-inform.net/article/?year=2025&abstract=2025_3_0_240_251
14. Шишкова Н.Л., Бессонова С.І. (2022) Організаційні аспекти формування і подання фінансової звітності у форматі iXBRL. Економічний вісник НТУ. №3 (79). <https://doi.org/10.33271/ebdut/79.086>

Глосарій термінів до теми 8

	Термінологія	Англійський переклад	Пояснення / Контекст
1	План BEPS	BEPS Plan	Глобальний план дій від ОЕСР щодо боротьби з розмиванням бази оподаткування і виведенням прибутку з-під оподаткування.
2	Розмивання податкової бази	Base Erosion	Зменшення податкової бази за допомогою агресивного податкового планування.
3	Виведення прибутку	Profit Shifting	Перенесення прибутку до юрисдикцій з низьким або нульовим оподаткуванням.
4	ОЕСР	OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development)	Міжнародна організація, яка ініціювала проєкт BEPS.
5	Юрисдикція з низьким оподаткуванням	Low-tax jurisdiction	Країна або регіон з пільговим податковим режимом.
6	Агресивне податкове планування	Aggressive tax planning	Схеми, що використовують прогалини у законодавстві з метою мінімізації податків.
7	Ерозія податкової бази	Tax base erosion	Зниження об'єкта оподаткування через трансфертні ціни, роялті тощо.
8	Трансфертне ціноутворення	Transfer pricing	Визначення цін на товари/послуги між пов'язаними компаніями в різних країнах.
9	Звітність по країнах	Country-by-Country Reporting (CbCR)	Механізм звітності для транснаціональних компаній про діяльність у різних країнах.
10	Економічна сутність	Economic substance	Вимога про наявність реальної господарської діяльності в юрисдикції.
11	Податкова угода	Tax treaty	Угода між країнами про уникнення подвійного оподаткування.
12	Подвійне оподаткування	Double taxation	Оподаткування одного й того ж доходу у двох юрисдикціях.
13	Штучні структури	Artificial structures	Структури, створені лише для податкової вигоди без економічної сутності.
14	Уникнення оподаткування	Tax avoidance	Законні, але неетичні способи мінімізації податкового навантаження.
15	Ухилення від сплати податків	Tax evasion	Незаконна практика уникнення сплати податків.
16	Гібридні інструменти	Hybrid mismatches	Фінансові інструменти, що мають різне трактування в різних юрисдикціях.
17	Постійне представництво	Permanent establishment	Місце ведення бізнесу в іншій країні, що підпадає під місцеве оподаткування.
18	Обмін податковою інформацією	Exchange of tax information	Співпраця між податковими органами різних країн.
19	Стандарти BEPS	BEPS Standards	15 дій ОЕСР, які створюють міжнародні податкові стандарти.
20	Податкова прозорість	Tax transparency	Концепція відкритості податкових структур і звітності для запобігання ухиленню.

9 Міжнародні стандарти FATF та практика впровадження

9.1 Аудит систем протидії відмиванню коштів (AML) та фінансуванню тероризму (CFT)

9.2 Рекомендації FATF, OECD, Basel Committee

9.3 Практика впровадження

9.4 Аудит ризиків і контрольних процедур

Очікувані дисциплінарні результати навчання:

Використовувати положення міжнародних стандартів аудиту і контролю при проведенні аудиторських та суміжних послуг, забезпечення дотримання вимог контролю якості, формування надійної звітності та підтримки довіри суспільства до фінансової інформації. Формулювати рекомендації та обґрунтовані висновки через надання консультацій власникам, менеджменту суб'єкта господарювання та іншим користувачам інформації у сферах обліку, аналізу, контролю, аудиту та оподаткування щодо мінімізації податкових ризиків (нейтралізації гібридних схем, обов'язкових правил розкриття, вирішення податкових проблем цифрової економіки), запобігання фінансовим злочинам, дотримання міжнародних вимог до прозорості та побудови ефективних механізмів відповідності (включаючи рекомендації OECD, Basel Committee, практику аудиту систем AML/CFT, оцінку ризиків і контрольних процедур)

9.1 Аудит систем протидії відмиванню коштів (AML) та фінансуванню тероризму (CFT)

Ключові вимоги FATF в контексті аудиту систем AML/CFT

	Стандарт FATF	Об'єкт аудиту	Критичні параметри оцінки
1	Ризик-орієнтований підхід (RBA)	Аналіз системи управління ризиками	Оцінка врахування географічних, клієнтських та продуктових ризиків Наявність та формалізація методології ризик-аналізу
2	Ідентифікація клієнта (CDD)	Процедури KYC/EDD	Перевірка бенефіціарних власників (UBO) Скрінінг щодо санкційних списків (OFAC, ЕС) Визначення джерел коштів
3	Моніторинг транзакцій	Функціонування систем виявлення STR	Наявність типових сценаріїв (наприклад, часті перекази понад \$10 000) Ефективність та повнота розслідувань
4	Санкційна відповідальність	Реакція на порушення політик AML	Наявність внутрішніх дисциплінарних заходів (звільнення, штрафи) Організація навчання та підвищення кваліфікації персоналу

Методологія аудиту системи AML/CFT (план перевірки)

1. Оцінка ефективності ризик-орієнтованого підходу (RBA)

Порівняння внутрішньої методики оцінки ризиків з вимогами FATF (наприклад, аналіз включення криптоактивів до переліку ризиків).

Оцінка відповідності ресурсного забезпечення AML-ризикам (зокрема, перевірка адекватності аналітичного персоналу для обслуговування клієнтів високого ризику).

2. Аналіз процедур клієнтської перевірки (CDD/EDD)

Стандартна перевірка (KYC):

Вибірка клієнтських досьє (наприклад, 20 файлів);

Перевірка наявності: офіційних документів, підтвердження адреси, даних про УВО, результатів санкційного скринінгу.

Поглиблена перевірка (EDD):

Перевірка джерел походження активів (банківські витяги, податкові декларації);

Ідентифікація та моніторинг політично значущих осіб (PEP).

Приклад тестування: для клієнта-імпортера дорогоцінного каміння - перевірка даних про постачальників з країн високого AML-ризик; верифікація кінцевого бенефіціара через відкриті реєстри (наприклад, OpenCorporates).

3. *Аудит систем моніторингу транзакцій*

Аналіз налаштувань сценаріїв (на основі рекомендацій FinCEN або подібних органів);

Виявлення прогалин, зокрема відсутність механізмів обробки криптовалютних операцій;

Тестування ефективності обробки алертів та своєчасності подання звітів STR (наприклад, у межах 30 днів після виявлення).

4. *Оцінка комплаєнс-культури організації*

Проведення опитування персоналу на предмет знання політик AML, зокрема щодо подання STR та дотримання конфіденційності;

Аналіз внутрішніх розслідувань за фактами недотримання комплаєнс-процедур.

Типові недоліки та дії аудитора

	Виявлена проблема	Рекомендовані дії аудитора	Наслідки для суб'єкта
1	Відсутність чіткої ідентифікації УВО	Ініціювати розширений аналіз власності, використовуючи відкриті реєстри	Можливість штрафних санкцій (наприклад, \$60 млн - кейс Danske Bank)
2	Неактуальні сценарії в системі STR	Рекомендувати оновлення систем моніторингу з використанням ML/AI	Підвищення якості виявлення підозрілих операцій, зниження хибнопозитивних алертів
3	Відсутність EDD для PEP	Вимагати додаткової перевірки походження коштів та зв'язків PEP	Ризик втрати ліцензії (наприклад, кейс Latvijas Pasta Banka)

Формат звітності аудитора

Оцінка відповідності системи FATF-вимогам:

- не модифікована думка: система AML/CFT функціонує ефективно;

- з застереженням: виявлено незначні недоліки, що не впливають на загальну ефективність (наприклад, затримки з поданням STR);

- негативна думка: існують суттєві порушення (відсутність EDD, відмова від ідентифікації УВО тощо).

Аудит системи протидії відмиванню коштів - це критично важливий елемент захисту від юридичних та репутаційних ризиків. Ефективна перевірка має зосереджуватись не на формальному аналізі документів, а на реальній перевірці функціонування ключових елементів контролю, включаючи:

- імітаційне тестування транзакцій;

- аналіз систем моніторингу в контексті сучасних викликів (наприклад, криптовалютні ризики);

- жорстке ставлення до високоризикових клієнтів;

- підтримання динаміки відповідності вимогам FATF.

9.2 Рекомендації FATF, OECD, Basel Committee

Рекомендації FATF (AML/CFT)

	Принцип	Конкретні вимоги	Дії для комплаєнсу
1	Ризик-орієнтований підхід	Ідентифікація/оцінка ризиків (географія, продукти, клієнти)	Впровадити AML-моделі на основі ML/AI для аналізу ризиків у реальному часі
2	Перевірка клієнтів (CDD)	Встановлення UBO; санкційні перевірки; EDD для PEP/високоризикових клієнтів	Автоматизувати KYC-процеси з використанням реєстрів (OpenCorporates, LEI)
3	Моніторинг транзакцій	Виявлення підозрілих операцій (STR); аналіз ланцюга транзакцій	Налаштувати сценарії моніторингу для криптоактивів, транскордонних переказів
4	Санкції за порушення	Кримінальна відповідальність; конфіскація активів; відкликання ліцензій	Щорічне навчання співробітників; тестування систем на вразливості

Вимоги FATF - це забезпечення динамічного AML-контролю.

Рекомендовані дії - інтеграція систем аналізу транзакцій у реальному часі для виявлення підозрілих операцій, зокрема з використанням криптовалют. Прикладом є впровадження технологій на зразок Chainalysis, які дозволяють проводити поглиблений аналіз транзакцій у блокчейн-мережах.

Ризики невиконання - недостатня реакція на фінансові злочини може призвести до серйозних наслідків, включаючи відкликання банківської ліцензії. Характерним прикладом є справа ABLV Bank (Латвія), який був фактично виведений з ринку через виявлені порушення стандартів FATF.

Рекомендації OECD (податкова прозорість)

	Ініціатива	Ключові вимоги	Дії для бізнесу
1	BEPS (15 дій)	Ліквідація "податкових схем" (гібридні схеми, трансфертне ціноутворення)	Перегляд трансфертних цін; внесення змін до договорів з контрагентами
2	Правило GloBE (Pillar 2)	Глобальна мінімальна ставка 15%; податок для низькоподаткованих юрисдикцій	Розрахунок ETR по кожній юрисдикції; резервування коштів для топ-ап податку
3	CRS/AEOI	Автоматичний обмін фінансовою інформацією між країнами	Збір/надання даних про рахунки іноземних резидентів (звіти до податкових органів)

Вимоги OECD - формування системи податкової прозорості.

Рекомендовані дії - розробка внутрішньої карти податкових ефективних ставок (ETR) за всіма юрисдикціями, де здійснюється діяльність, із метою забезпечення відповідності правилам глобального мінімального податку (Pillar Two).

Ризики невиконання - ігнорування вимог OECD щодо прозорості та справедливого оподаткування може призвести до застосування так званого top-up tax і штрафних санкцій до 125% від суми недоплаченого податку.

Рекомендації Базельського комітету (банківське регулювання)

	Стандарт	Основні вимоги	Дії для банків
1	Basel III	Підвищення капіталу Tier 1 (до 6%); введення буферів (CCB, G-SIB)	Оптимізація капітальної структури; зменшення ризикованих активів
2	LCR/NSFR	Забезпечення ліквідності (LCR > 100%; NSFR > 100%)	Створення портфелю високоліквідних активів (держоблігації)
3	Операційні ризики	Впровадження складових капіталу за операційними ризиками (SMA)	Оцінка ефективності внутрішнього контролю; страхування ризиків
4	Кібербезпека	Principle for Operational Resilience (захист від кібератак, планування відновлення)	Тестування систем на стійкість; створення резервних ЦОД

Вимоги Basel Committee - управління капіталом і банківською стійкістю.

Рекомендовані дії - формування додаткового буфера капіталу не менше ніж на 2% вище встановленого мінімального рівня, як захисного механізму від фінансових коливань і зовнішніх шоків.

Ризики невиконання - недотримання вимог Basel III/IV щодо достатності капіталу може стати підставою для втручання регуляторів, включаючи накладення обмежень на операційну діяльність банку. Аналогічна ситуація була зафіксована у кейсі Monte dei Paschi di Siena (Італія).

Порівняння пріоритетів

	Організація	Фокус	Ключовий інструмент
1	FATF	Боротьба з відмиванням	▪ Санкційні списки; STR-звіти ▪ До \$1 млрд (банки); закриття ліцензій
2	OECD	Податкова справедливість	▪ GloBE топ-ап податок; CRS ▪ Топ-ап податок + 125% штраф
3	Basel Committee	Стабільність банків	▪ Капітальні буфери; LCR ▪ Обмеження діяльності (напр., заборона виплати дивідендів)

Організації **FATF**, **OECD** та **Basel Committee on Banking Supervision** утворюють так званий «залізний трикутник» глобальної фінансової стабільності:

FATF - забезпечує цілісність фінансової системи, захищаючи її від злочинних впливів через впровадження стандартів AML/CFT;

OECD - формує механізми глобальної податкової справедливості, зокрема через ініціативи BEPS та автоматичний обмін інформацією (CRS);

Basel Committee - розробляє нормативи банківського регулювання для запобігання фінансовим кризам.

Ігнорування стандартів цих інституцій несе прями екзистенційні ризики для фінансових установ.

9.3 Практика впровадження

Основні етапи впровадження стандартів FATF:

1. Адаптація нормативно-правової бази. Першим і ключовим етапом впровадження міжнародних стандартів FATF є імплементація відповідних положень у національне законодавство. Це включає прийняття спеціалізованих актів, спрямованих на протидію легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом (AML), та фінансуванню тероризму (CFT). Наприклад, у країнах Європейського Союзу запроваджено Директиву 5AMLD, а в США – Закон Patriot Act. Важливою інституційною умовою є створення уповноважених органів фінансової розвідки, таких як, наприклад, Служба фінансового моніторингу України.

Приклад: у Німеччині закон «Geldwäschegesetz» (GwG) зобов'язує операторів віртуальних активів (включаючи криптовалютні біржі) впроваджувати процедури KYC та здійснювати перевірку клієнтів.

2. Формування комплаєнс-функції в приватному секторі

У межах інституційної реалізації стандартів FATF важливе місце посідає побудова ефективної комплаєнс-системи в суб'єктах первинного фінансового моніторингу. Її ключові елементи включають:

	Елемент	Опис реалізації
1	Оцінка ризиків	Розробка ризик-орієнтованого підходу, що враховує географічні чинники, характеристики продуктів/послуг, типи клієнтів; ідентифікація вразливих бізнес-процесів
2	KYC/EDD	Інтеграція автоматизованих рішень для перевірки клієнтів (наприклад, Refinitiv World-Check, ComplyAdvantage); перевірка бенефіціарних власників через відкриті реєстри (наприклад, LEI, OpenCorporates)
3	Моніторинг транзакцій	Використання сценарних моделей виявлення аномальної активності (наприклад, перекази понад \$10 000 без очевидного економічного змісту); застосування AI/ML для виявлення поведінкових патернів
4	Звітність	Автоматизація процесу подачі підозрілих транзакцій (STR/SAR) через спеціалізовані платформи, зокрема GoAML

Прикладні кейси впровадження

	Компанія	Ключові рішення	Результати
Успішні кейси			
1	Revolut	Власна AI-платформа для AML; інтеграція понад 50 санкційних списків.	Зниження кількості хибнопозитивних алертів на 40%; відсутність штрафних санкцій з 2021 року.
2	Standard Chartered	Централізована база даних клієнтів (60+ юрисдикцій); щоденне оновлення PEP-списків.	Скорочення часу на проходження KYC з 30 днів до 48 годин.
Невдалі кейси (з ризиковими наслідками)			
1	Danske Bank (Естонія)	Ігнорування високих ризиків із країн СНД; реєстрація фіктивних бенефіціарів (15 000 клієнтів).	Штраф €1,8 млрд; припинення діяльності в країнах Балтії.
2	Westpac (Австралія)	Недостатній моніторинг транзакцій, пов'язаних із дитячою експлуатацією.	Штраф \$1,3 млрд; відставка генерального директора.

Основні виклики впровадження стандартів FATF

1. Технологічні бар'єри.

Проблема: неможливість інтеграції AML-систем із застарілою банківською інфраструктурою.
Рішення: впровадження API-шлюзів (наприклад, Plaid) для з'єднання з FinTech-інструментами.

2. Дефіцит кваліфікованих ресурсів

Проблема: обмежена кількість аналітиків з достатньою експертизою у сфері розслідувань складних фінансових схем.
Рішення: залучення зовнішніх провайдерів з фокусом на криптовалюту або мережеву аналітику (наприклад, Chainalysis).

3. Регуляторна фрагментація

Проблема: відсутність гармонізації між рекомендаціями FATF та окремими національними законодавствами (наприклад, різниця між вимогами ОАЕ та Німеччини).
Рішення: створення транснаціональних комплаєнс-хабів, як це реалізовано в HSBC (5 центрів по всьому світу).

Інструменти впровадження та технологічна підтримка

Категорія	Технології / інструменти	Приклади
KYC / EDD	Перевірка PEP, мережевий аналіз зв'язків	Refinitiv World-Check, LexisNexis Risk
Моніторинг транзакцій	Машинне навчання, блокчейн-аналітика	Palantir FinCrime, Elliptic
Звітність та STR	Автоматизовані подачі звітності	GoAML (ООН), Fincen Gate (США)

Ефективна AML/CFT-система - це не набір політик на папері, а жива, інтегрована екосистема реагування на ризики.

9.4 Аудит ризиків і контрольних процедур

Роль аудиту в системі AML/CFT

Аудит систем протидії відмиванню коштів і фінансуванню тероризму (AML/CFT) є ключовим інструментом забезпечення ефективності внутрішнього контролю та відповідності міжнародним стандартам, зокрема Рекомендаціям FATF, Принципам Базельського комітету з банківського нагляду (BCBS), а також практикам OECD.

Метою аудиту є **оцінка ефективності впроваджених політик, процедур і технологій**, а також виявлення прогалин, що можуть призвести до комплаєнс-ризиків, регуляторних санкцій або використання організації як інструменту фінансових злочинів.

Ключові завдання аудиту в сфері AML/CFT

№	Завдання	Опис
1	Оцінка ризик-орієнтованого підходу	Аналіз методології ідентифікації, класифікації та моніторингу ризиків (включаючи географічні, продуктово-клієнтські, транзакційні ризики)
2	Оцінка процедур KYC/EDD	Перевірка ефективності і повноти процедур ідентифікації клієнтів, верифікації бенефіціарів, обробки PEP-клієнтів та клієнтів із високим рівнем ризику
3	Оцінка технологічного контролю	Аудит налаштувань моніторингу транзакцій, сценаріїв виявлення аномалій, інтеграції з базами даних (санкційні списки, PEP, UBO)
4	Аналіз якості звітності STR/SAR	Перевірка своєчасності, повноти та обґрунтованості подання повідомлень про підозрілі операції до уповноважених органів
5	Оцінка комплаєнс-культури та навчання	Аналіз системи підготовки персоналу, наявності тренінгів, внутрішніх комунікацій щодо ризиків AML/CFT

Методика аудиту ризиків AML/CFT

1. Підготовчий етап

Збір нормативної та методологічної документації (AML-політики, ризик-матриці, сценарії моніторингу). Вивчення регуляторних вимог у юрисдикціях діяльності (FATF, ЄС, США тощо).

2. Оцінка контрольованого середовища

Аналіз корпоративного управління в частині AML/CFT (ролі ради директорів, комплаєнс-офіцера, незалежного нагляду). Перевірка розподілу функцій та повноважень у межах системи контролю.

3. Аналіз процедур і систем

Вибіркова перевірка клієнтських досьє на предмет виконання KYC/EDD. Тестування роботи моніторингової системи через симуляцію підозрілих транзакцій. Перевірка правильності визначення ризикових категорій клієнтів.

4. Інтерв'ювання відповідальних осіб

Збір якісної інформації щодо практик виявлення та реагування на підозрілу активність. Оцінка обізнаності персоналу щодо чинної політики AML/CFT.

5. Формування висновків та рекомендацій

Документування виявлених порушень або недоліків. Надання конкретних пропозицій щодо удосконалення внутрішнього контролю.

Типові недоліки, виявлені в ході аудиту

	Недолік	Ризик
1	Неповне документування бенефіціарної структури	Можливість участі фіктивних осіб або офшорних посередників
2	Відсутність періодичного перегляду ризик-профілю клієнтів	Невиявлення змін, що впливають на рівень ризику
3	Надто широкі або застарілі сценарії моніторингу	Пропущені підозрілі операції або велика кількість хибних спрацювань
4	Несвоєчасне подання STR	Регуляторні санкції, втрати репутації
5	Формальний характер навчання персоналу	Недостатній рівень виявлення та ескалації підозрілої активності

Інструменти та стандарти аудиту AML/CFT

	Категорія	Інструменти / джерела
1	Методологічна база	Рекомендації FATF (особливо №1, 10, 11, 20, 23), Принципи Basel Committee, OECD Typologies
2	Аудиторські програми	COSO Framework, ISO 37301 (комплаєнс), ACAMS AML Audit Toolkit
3	ІТ-аналітика	ACL, SAS AML, Tableau для візуалізації ризиків

Роль аудиту в забезпеченні відповідності FATF

Аудит слугує не лише інструментом контролю, а й механізмом запобігання системним порушенням. Регулярні внутрішні та зовнішні перевірки дозволяють:

Виявляти слабкі ланки до того, як їх ідентифікує регулятор;

Демонструвати органам нагляду наявність дієвої системи внутрішнього контролю;

Стимулювати культуру відповідальності та ризик-усвідомленості в організації.

Аудит у сфері AML/CFT – це не просто формальна перевірка, а невід’ємна частина системи управління ризиками, яка гарантує, що організація не лише декларує, а й реалізує відповідність вимогам FATF. Ефективний аудит дозволяє трансформувати комплаєнс із витратного центру в інструмент зниження регуляторних, фінансових і репутаційних ризиків.

Завдання на розуміння/застосування FATF, OECD та Basel Committee on Banking Supervision

Дайте рекомендації по кожній ситуації (2-10):

	Ситуація / Проблема	Вимоги	Дії, що слід прийняти (відповідно до FATF, OECD та Basel Committee on Banking Supervision)
1	Відкриття рахунку компанії з непрозорою структурою власності	FATF Рекомендація 10 (Due Diligence)	Здійснити ретельну ідентифікацію кінцевих бенефіціарних власників (КБВ) відповідно до принципів поглибленої перевірки клієнта (Customer Due Diligence, CDD). Це включає встановлення фізичних осіб, які прямо або опосередковано володіють контрольним пакетом акцій (звичайно 25% і більше), мають вирішальний вплив на управління або отримують економічну вигоду від діяльності компанії. Використовувати надійні незалежні джерела для перевірки отриманої інформації, зокрема реєстри бенефіціарних власників, державні бази даних, офіційні вебсайти компаній, платні комерційні бази (World-Check, Orbis, Dow Jones тощо).
2	Часті великі перекази з країни, яка перебуває у списку країн під посиленням моніторингом FATF		
3	Недостатнє оновлення внутрішніх AML/CFT політик		
4	Виявлено політичну експозицію (PEP), про яку не повідомили		
5	Відсутність реєстрації внутрішніх підозрілих транзакцій		
6	Банк не перевіряє клієнтів за санкційними списками		

7	Відсутність періодичної оцінки ризиків клієнтського портфеля		
8	Надання кореспондентських банківських послуг банку з високоризикової юрисдикції		
9	Ризик фінансування тероризму через нефінансову установу		
10	Країна не імплементувала рекомендації FATF у національне законодавство		

Кейс до теми 9

Аудит системи AML/CFT у банку «ФінБезпека»

Ви – внутрішній аудитор у банку "ФінБезпека". Ваше завдання - оцінити відповідність внутрішньої системи протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (AML/CFT) міжнародним стандартам (зокрема, рекомендаціям FATF). Нещодавно банк відкрив рахунок для великої іноземної компанії з високоризикової юрисдикції, яка проводить часті перекази значних сум третім сторонам.

Вхідні дані:

1. Юрисдикція компанії-клієнта: країна, яка не має повної відповідності Рекомендаціям FATF.
2. Тип клієнта: компанія з непрозорою структурою власності.
3. Операції: часті транзакції понад 200 000 доларів США третім особам з різних країн.
4. Внутрішня політика банку: AML-політика оновлювалася 2 роки тому, немає окремої перевірки по санкційних списках.
5. Оцінка ризиків клієнтів проводиться, але не переглядається після відкриття рахунку.
6. Відсутність STR (Suspicious Transaction Report) щодо цього клієнта.

Завдання:

1. Ідентифікуйте 3 основні порушення або недоліки у системі AML/CFT банку «ФінБезпека».
2. Вкажіть, які Рекомендації FATF порушено або недостатньо впроваджено.
3. Сформулюйте 2 аудиторські рекомендації щодо вдосконалення системи контролю ризиків AML/CFT.
4. Оцініть, чи повинен банк подати STR щодо клієнта. Обґрунтуйте.

Тести до теми 9

1. Що означає скорочення AML?

- а) Asset Management Level.
- б) Audit of Monetary Losses.
- в) Anti-Money Laundering.
- г) Advanced Market Leverage.

2. Яка структура відповідає за оцінювання ризиків в банках згідно з підходами Basel Committee?

- а) Рада клієнтів.
- б) Відділ маркетингу.
- в) Служба безпеки.
- г) Функція управління ризиками.

3. Що з наведеного є ознакою високого AML-ризик?

- а) Регулярні платежі зарплати.
- б) Наявність складної структури власності.
- в) Щомісячна сплата комунальних послуг.
- г) Наявність державної реєстрації.

4. Хто вважається PEP (Politically Exposed Person)?

- а) Студент з візою.
- б) Політик або близький родич політика.
- в) Підприємець малого бізнесу.
- г) Тимчасовий працівник.

5. Коли слід проводити оновлення інформації про клієнта?

- а) Раз на 10 років.
- б) Ніколи після відкриття рахунку.
- в) За потреби або при зміні ризик-профілю.
- г) Тільки за запитом клієнта.

6. Що означає скорочення CFT?

- а) Countering the Financing of Terrorism.
- б) Centralized Financial Tracking.
- в) Corporate Financial Testing.
- г) Crypto Funding Technique.

7. Який документ вимагається для перевірки КБВ (кінцевого бенефіціара)?

- а) Звіт про прибутки.
- б) Свідоцтво про шлюб.
- в) Структура власності компанії.
- г) Реклама в ЗМІ.

8. Яка з юрисдикцій може вважатися офшорною?

- а) Німеччина.
- б) США.
- в) Британські Віргінські острови.
- г) Канада.

9. Який принцип лежить в основі рекомендацій FATF?

- а) Єдиний стандарт для всіх клієнтів.
- б) Контроль на етапі реєстрації компаній.

- в) Ризик-орієнтований підхід.
- г) Повна заборона на транзакції.

10. Що є підозрілою транзакцією?

- а) Переказ між родичами.
- б) Регулярна оплата за комунальні послуги.
- в) Транзакція без очевидного економічного сенсу.
- г) Оплата шкільного навчання.

11. Як часто FATF публікує список країн під посиленням моніторингом?

- а) Раз на тиждень.
- б) Щомісяця.
- в) Щокварталу.
- г) Один раз на 10 років.

12. Що передбачає Enhanced Due Diligence (EDD)?

- а) Повне ігнорування клієнта.
- б) Спрощене відкриття рахунку.
- в) Поглиблену перевірку клієнта з високим ризиком.
- г) Підписку на розсилки.

13. Яка організація публікує «Чорний список» юрисдикцій?

- а) FATF
- б) IMF
- в) UN
- г) Європарламент

14. Що входить до обов'язків працівника фінансового моніторингу?

- а) Розробка логотипу.
- б) Виявлення підозрілих транзакцій.
- в) Розсилка новин.
- г) Надання податкових консультацій.

15. Що з нижченаведеного не є функцією AML-системи?

- а) Моніторинг транзакцій.
- б) Генерація підозрілих активностей.
- в) Реклама банківських продуктів.
- г) Зберігання історії транзакцій.

16. Що таке STR у контексті AML?

- а) Стратегічне тарифне рішення.
- б) Підозріле повідомлення про транзакцію.
- в) Списання торговельного рахунку.
- г) Спеціальний тарифний розрахунок.

17. Який термін зберігання документації клієнта згідно з FATF?

- а) 1 рік.
- б) 3 роки.
- в) 5 років.
- г) 10 років.

18. Що не є частиною політики AML?

- а) Процедура верифікації клієнта.
- б) Реклама фінансових послуг.
- в) Виявлення КБВ.
- г) Моніторинг транзакцій.

19. Який ризик виникає при співпраці з банками без належної AML-політики?

- а) Ризик втрати персоналу.
- б) Репутаційний ризик.
- в) Збільшення прибутку.
- г) Лояльність клієнтів.

20. Що вимагає FATF у випадку підозрілих операцій?

- а) Знищити дані.
- б) Повідомити поліцію.
- в) Подати звіт до уповноваженого органу.
- г) Перевести клієнта до VIP.

Список рекомендованої літератури до теми 9

1. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
2. Постанова НБУ № 65 від 19.05.2020 «Про затвердження Положення про здійснення фінансового моніторингу банками». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-20#Text>
3. Methodology for Assessing Compliance with Anti-Money Laundering/CFT Standards. 2002. URL: <https://www.imf.org/external/np/leg/amlcft...>
4. The FATF Recommendations. 2012 (updated 2024). URL: <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/recommendations/...>
5. A Beneficial Ownership Implementation Toolkit. 2019. URL: <https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/networks/global-forum-tax-transparency/beneficial-ownership-toolkit.pdf>
6. Basel AML Index Reports. 2021. URL: <https://www.baselgovernance.org/basel-aml-index>
7. Building Effective Beneficial Ownership Frameworks. 2024. URL: <https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/networks/global-forum-tax-transparency/effective-beneficial-ownership-frameworks-toolkit-second-edition-2024.pdf>
8. Risk-based AML/CFT Supervisory Toolkit (Training materials). 2025. URL: <https://www.imf.org/en/Capacity-Development/...>
9. Elements of an Effective AML/CFT Framework. URL: <https://www.elibrary.imf.org/downloadpdf/book/9781589067738/ch015.pdf>
10. Handbook for Assessors: AML/CFT Evaluations and Assessments. 2009. URL: <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf/documents/reports/Handbook%20for%20assessors.pdf>
11. Shyshkova N.L.(2018) Vykorystannia blokcheinu u transformatsii derzhavnogo finansovoho kontroliu [The use of blockchain in the transformation of state financial control]. Problemy ekonomiky.
12. Shyshkova N.L.(2019) Perspektyvy IT-modernizatsii bukhgalterskoho obliku: aktualizatsiia teorii i praktyky [Prospects for IT modernization of accounting: actualization of theory and practice]. - Ekonomichniyi visnyk,
13. Shyshkova N.L.(2018) Perspektyvy vprovadzhennja blokchejnu v buhgalters' komu obliku [Prospects for the Implementation of Blockchain in Accounting]. Accounting and Finance.
14. Shyshkova, N., Ashcheulova, O., Blishchuk, K., Kozak, I., Anisimova, L. and Povoroznyk, M. Evaluation of the Business Model of Introducing High Technology into the Solidarity Economy (2022). Economic Affairs, Vol. 67, No. 05, pp. 961-970. DOI: 10.46852/0424-2513.4.2022.3

Глосарій термінів до теми 9

	Термінологія	Англійський переклад	Пояснення / Контекст
1	Відмивання коштів	Money Laundering	Процес легалізації коштів, одержаних злочинним шляхом, з метою приховання їх незаконного походження.
2	Фінансування тероризму	Terrorist Financing	Надання або збирання коштів з наміром їх використання для терористичних дій.
3	Ризик-контрольні процедури	Risk Control Procedures	Заходи для виявлення, оцінки та зниження ризиків AML/CFT у фінансових установах.
4	Рекомендації FATF	FATF Recommendations	Міжнародний стандарт із 40 рекомендацій для боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму.
5	Підозріла транзакція	Suspicious Transaction	Операція, яка не має очевидного економічного сенсу або не відповідає звичайній діяльності клієнта.
6	KYC (Знай свого клієнта)	Know Your Customer (KYC)	Процес ідентифікації та верифікації особистості клієнта до початку співпраці.
7	Підвищений ризик	High Risk	Категорія ризику, що потребує посиленого моніторингу та додаткових заходів.
8	CDD (Належна перевірка клієнта)	Customer Due Diligence (CDD)	Стандартна перевірка клієнта на предмет ідентифікації та розуміння його діяльності.
9	Підвищена належна перевірка	Enhanced Due Diligence (EDD)	Розширені заходи перевірки клієнтів із високим рівнем ризику.
10	Політика протидії відмиванню коштів	Anti-Money Laundering Policy	Внутрішні правила організації щодо виявлення, запобігання та повідомлення про випадки AML.
11	Оцінка ризиків	Risk Assessment	Процес визначення та аналізу потенційних ризиків у сфері AML/CFT.
12	Внутрішній аудит	Internal Audit	Незалежна перевірка внутрішніх процесів та контролів на відповідність AML/CFT вимогам.
13	Профіль ризику клієнта	Customer Risk Profile	Характеристика клієнта за ризиками з точки зору AML/CFT.
14	Підставна особа	Front Person / Straw Man	Особа, яка формально здійснює дії або володіє активами, що фактично належать іншому.
15	Юрисдикція з високим ризиком	High-Risk Jurisdiction	Країна, що не дотримується міжнародних стандартів FATF.
16	Моніторинг транзакцій	Transaction Monitoring	Процес спостереження за операціями клієнтів з метою виявлення підозрілої активності.
17	Фінансова розвідка	Financial Intelligence	Інформація про фінансові потоки, що може бути використана у кримінальному розслідуванні.
18	Орган фінансового моніторингу	Financial Intelligence Unit (FIU)	Національний орган, що займається збором і аналізом підозрілих фінансових операцій.
19	Юридична особа-прокладка	Shell Company	Компанія без реальної економічної діяльності, що використовується для приховування власника або коштів.
20	Вигодоодержувач	Beneficial Owner	Фізична особа, яка фактично володіє або контролює компанію чи рахунок, навіть якщо юридично вона не зазначена.

10 Вплив технологій (Blockchain, AI, Data Analytics) на методологію, ризики та процеси аудиту та контролю

10.1 Нові можливості (безперервний аудит, покращене тестування)

10.2 Нові ризики (якісні дані, алгоритмічна упередженість, кіберзагрози)

10.3 Вплив технологій на методику, ризики та ефективність аудиту і контролю

Очікувані дисциплінарні результати навчання:

Обґрунтовувати інноваційні підходи до інформаційного забезпечення системи контролю використання ресурсного потенціалу суб'єктів господарювання та органів державного сектору, що забезпечують довіру до інформації, кібербезпеку, стратегічну відповідність бізнес-цілям та ефективне управління ризиками

Пропонувати інноваційні підходи до впровадження та оцінки ефективності системи контролю суб'єктів господарювання, що забезпечує відповідність ESG-вимогам, управління ризиками (екологічними, соціальними, корпоративними), прозорість звітності, запобігання злочинності та підвищення інвестиційної привабливості через інтеграцію міжнародних практик

10.1 Нові можливості (безперервний аудит, покращене тестування)

Безперервний аудит - нова парадигма внутрішнього контролю.

Сутність концепції: *безперервний аудит* (Continuous Auditing) передбачає перехід від періодичних перевірок до постійного автоматизованого моніторингу фінансових та нефінансових показників у режимі реального часу. Такий підхід забезпечує оперативне виявлення відхилень і зниження ризиків завдяки використанню сучасних цифрових технологій, зокрема штучного інтелекту (AI), блокчейн-рішень та API-інтеграції з ERP-системами.

Прикладні аспекти впровадження в контексті міжнародних стандартів:

	Напрямок	Приклад впровадження	Ефект
1	SOX 404	Моніторинг змін прав доступу до фінансових систем Автоматичне сповіщення про порушення ролевих моделей	Скорочення часу виявлення порушень у СВК з кількох місяців до хвилин
2	ESG	Встановлення CO ₂ -датчиків для звітності Score 1/2 NLP-аналіз звітів постачальників щодо відповідності ESRS	Повне охоплення ланцюга постачання без обмеження вибіркою
3	AML / FATF	AI-сканери для виявлення і блокування підозрілих транзакцій	Зниження штрафних ризиків на 90% (аналогічно до практик Revolut)
4	BEPS	Автоматичний розрахунок ETR по юрисдикціях Сигналізація при відхиленнях від порогу 15%	Превентивне виявлення податкових ризиків, зокрема щодо top-up податку

Покращене тестування - від вибіркового аналізу до предиктивного аудиту. Інструментарій: сучасне тестування спирається на машинне навчання, роботизовану автоматизацію процесів (RPA) та підходи науки про дані, що дозволяє перейти від традиційної вибірки до аналізу повної сукупності операцій.

Метод	Технологія	Приклад застосування
-------	------------	----------------------

1	Предиктивна аналітика	ML-моделі для прогнозування зон підвищеного ризику	Виявлення схем трансфертного ціноутворення у транснаціональних групах
2	Аналіз 100% популяції	RPA + OCR для цифрової обробки первинних документів	Повний аудит операцій із РЕР, що перевищує традиційну вибірку
3	Блокчейн-верифікація	Перевірка достовірності транзакцій на основі незмінності записів	Запобігання фальсифікації даних у ланцюгах ESG-постачання

Синергія з міжнародними стандартами

Вплив інноваційних підходів на відповідність нормативним вимогам:

FATF / AML: Використання мережевого аналізу для виявлення складних схем відмивання грошей через криптовалютні обмінники.

Приклад: Платформа *Elliptic* здійснює аналіз понад 1 млрд транзакцій щоденно.

ESG: Супутниковий моніторинг екологічних показників, зокрема викидів та вирубки лісів, з автоматичним порівнянням з базами даних, такими як CDP.

Приклад: *Google Earth Engine* - аудит лісокористування серед постачальників.

SOX / BEPS: Використання NLP-алгоритмів для сканування договорів і виявлення прихованих зобов'язань згідно з BEPS Action 12.

Ключові виклики та шляхи їх подолання

	Виклик	Інноваційний підхід
1	Надлишок даних ("data overload")	Впровадження Data Lakes з подальшим використанням квантових обчислень
2	Регуляторне відставання	Розробка внутрішніх стандартів, зокрема алгоритмів машинного навчання для AML
3	Кіберзагрози	Використання гомоморфного шифрування для безпечної обробки конфіденційних даних

Поточні трансформації в аудиті демонструють не просто вдосконалення процесів, а зміну самого характеру професії аудитора - від ретроспективного контролера до аналітика ризиків у реальному часі. Створення цифрового двійника бізнесу означає:

Постійний потік ESG-даних з IoT-пристроїв до систем звітності;

Здатність алгоритмів передбачати порушення AML ще до їх фактичного виникнення;

Гарантовану автентичність даних завдяки блокчейн-технологіям.

Майбутнє вже настало: аудит, що раніше займав місяці, тепер здійснюється миттєво.

Організації, які не адаптують інновації, ризикують опинитися поза межами ринку.

10.2 Нові ризики (якісні дані, алгоритмічна упередженість, кіберзагрози)

Ризик якості даних: «Garbage in - garbage out»

Передумови виникнення: інтенсивна автоматизація аудиторських процесів із використанням AI, RPA та API без належної перевірки джерел первинних даних призводить до систематичних помилок на етапі прийняття рішень.

Наслідки помилок у даних:

	Напрямок	Приклад	Потенційні наслідки
	ESG	Некоректні або неповні дані Score 3, отримані від постачальників	Встановлення хибних стратегій декарбонізації; репутаційні збитки (аналог Volkswagen Dieselgate)
	SOX 404	Автоматизований збір фінансових даних без урахування ручних коригувань	Викривлення оцінки ефективності внутрішнього контролю
	AML	Неактуальні санкційні бази даних у неоновлюваних API	Пропуск підсанкційних транзакцій; штрафи до \$1 млрд (наприклад, BNP Paribas)

Профілактичні заходи:

Рамки управління даними (Data Governance Frameworks): валідація джерел, аудит "лінії походження" даних (наприклад, Collibra).

Блокчейн-технології: незмінність та часові мітки даних (як у *IBM Food Trust* для ESG).

Алгоритмічна упередженість: «Непрозорий код - небезпечні висновки»

Передумови виникнення: моделі AI навчаються на історичних наборах даних, які можуть містити вбудовані соціальні, географічні або економічні упередження.

Кейси прояву алгоритмічної дискримінації:

Сфера	Прояв упередженості	Ризики
Кредитний аудит (FATF)	Відхилення заявок за поштовим індексом, пов'язаним із етнічною приналежністю	Юридична відповідальність, публічний осуд (як у випадку <i>Apple Card</i>)
ESG-рейтинги	Недооцінювання компаній з Африки через дефіцит даних	Зниження доступу до зеленого фінансування
BEPS	ML-модель не враховує певні офшорні юрисдикції, зокрема країни-члени OECD	Пропущене трансфертне ціноутворення та податкові ризики

Рекомендовані контрзаходи:

Пояснюваний AI (Explainable AI): використання підходів LIME, SHAP для аналізу логіки рішень алгоритму.

Етичний аудит моделей: перевірка навчальних даних на репрезентативність (приклад - Rumetrics у HR-сфері).

Кіберзагрози: «Атака на аудит - атака на довіру»

Причини посилення загроз: концентрація аудиторських даних у хмарних середовищах підвищує ризик як зовнішніх атак, так і внутрішнього саботажу.

Типові інциденти:

Вразливість	Сфера	Приклад
1 Викрадення ESG-даних	ESG-звітність	Витік даних щодо викидів <i>Coca-Cola</i> - падіння капіталізації
2 Втручання у фінансові системи	SOX-звітність	SQL-атака на ERP Oracle - спотворення балансу
3 Саботаж AML-систем	Фінансовий моніторинг	Відключення виявлення схем - порушення FATF-рекомендацій

Інструменти захисту:

Zero Trust Architecture: принцип постійної верифікації доступу (рішення від *Okta, Zscaler*).

Квантове шифрування: технології post-quantum безпеки для аудиту (експерименти *ING* і *Google*).

Комплексний вплив ризиків на аудит

Інтегральні сценарії загроз: ESG-звітність формується AI-моделлю, натренованою на неякісних даних, що зберігаються у вразливій хмарній системі → результат: повна компрометація довіри.

Відповідні практики управління ризиками:

Тип ризику	Інструмент	Приклад впровадження
Дані	Blockchain-нотаризація	<i>Walmart</i> : Hyperledger для простежуваності постачання
Алгоритмічна упередженість	Різноманітні набори даних	<i>Microsoft</i> : ініціатива FairLearn
Кібербезпека	Homomorphic Encryption	<i>JPMorgan</i> : безпечна обробка AML-даних

Сучасний аудит має ознаки подвійної природи:

Переваги: безперервний моніторинг, аналітика великих даних, раннє виявлення ризиків.

Загрози: похибки в джерелах, непрозорість алгоритмів, підвищений кіберрииск.

Стратегічні рекомендації:

Людина - Алгоритм: аудитор має залишатися остаточним модератором висновків, отриманих від AI.

Тестування цифрових систем: регулярні тести AML-платформ та аудит explainable AI.

Підготовка до квантової ери: впровадження post-quantum криптографії вже сьогодні, у зв'язку з ризиками зламу традиційного шифрування (RSA-256) до 2030 року.

Штучний інтелект може створити бездоганний ESG-звіт для компанії, яка навіть не існує. У той самий час, децентралізовані аудиторські системи можуть стати інструментом злочинців. У цьому середовищі головна зброя аудитора - технологічна грамотність.

10.3 Вплив технологій на методіку, ризики та ефективність аудиту і контролю

Приклад методіки аудиту етичності використання деривативів у податкових стратегіях (з використанням нових технологій)

Визначення етичності практик хеджування ризиків через деривативи є можливим за умови наявності чітких критеріїв та процесів. Використання таких фінансових інструментів має бути обґрунтованим реальними економічними потребами суб'єкту господарювання (наприклад, для захисту від валютних, цінних чи процентних ризиків), а також відповідати принципам прозорості та законності. Якщо операції з деривативами чітко пов'язані з реальними ризиками, а їх фінансові та податкові наслідки відображають реальний стан справ у бізнесі, це є сигналом етичності. Навпаки, відсутність етичності проявляється, коли деривативи використовуються з метою штучної мінімізації податкових зобов'язань без реальних економічних обґрунтувань. Призначення таких операцій – для створення податкових вигід без реального хеджування ризиків, маніпуляції з ринковими цінами, підміна реальних фінансових результатів для мінімізації податкових платежів, зокрема шляхом укладення між пов'язаними компаніями фіктивних правочинів із заздалегідь спланованим результатом, що є чіткими ознаками неетичної практики. Такі операції зазвичай пов'язані з відсутністю прозорості, маніпуляціями у звітності або порушенням законодавчих норм. Отже, якщо суб'єкт господарювання забезпечує належний рівень контролю, а її фінансова звітність є прозорою та достовірною в усіх суттєвих аспектах, це значно підвищує ймовірність, що операції з деривативами є етичними. Натомість, відсутність внутрішнього контролю та маніпуляція звітністю є сигналами порушення етики. При цьому для суб'єкту господарювання підвищуються ризики настання юридичних наслідків (штрафи, санкції, кримінальна відповідальність), репутаційних втрат у вигляді зменшення довіри інвесторів, акціонерів, клієнтів та інших стейкхолдерів.

Таким чином, визначальними факторами стають наявність внутрішнього контролю, незалежного аудиту, впровадження чітких політик і процедур з використання деривативів. Тільки детальний аудит та перевірка на основі чітких індикаторів і процедур дозволяють з високою мірою точності ідентифікувати етичність або неетичність використання деривативів у податковому плануванні. Однак це потребує комплексного підходу та об'єктивної оцінки всіх аспектів - від економічної до податкової складової. Враховуючи складність цих операцій та потенційні маніпуляції, ідентифікація етичності є можливою, але вимагає ретельного та всебічного дослідження.

В таблиці визначено коло осіб, що мають додержуватись етики при використанні деривативів у податковому плануванні, а також питання, що мають бути враховані, та процедури, які необхідно провести для забезпечення етичності.

Середовище контролю при використанні деривативів

№	Коло осіб, що повинні додержуватись етики	Питання, на які потрібно відповісти	Процедури для забезпечення етичності
1	Керівники підприємств (CEO, CFO)	1. Чи є реальна потреба у використанні деривативів для хеджування ризиків?	Оцінка фінансової стратегії та бізнес-плану для визначення доцільності використання деривативів.
		2. Чи відповідають операції з деривативами реальним економічним ризикам?	Оцінка реальних економічних ризиків підприємства та відповідність їх хеджуванню.
		3. Чи проводяться операції з деривативами з метою податкової оптимізації без реальних економічних підстав?	Перевірка фінансових та податкових звітів на наявність маніпуляцій для зменшення податкових зобов'язань.
2	Фінансові директори та керівники відділів бухгалтерії та податкового планування	1. Чи мають операції з деривативами справжнє економічне обґрунтування?	Аналіз контрактів і операцій на наявність реальних фінансових ризиків для хеджування.
		2. Чи є детальне обґрунтування для кожної угоди з деривативами?	Перевірка внутрішніх обґрунтувань та стратегій щодо хеджування.
		3. Чи проводиться мінімізація податкових зобов'язань через штучні операції?	Оцінка фінансових звітів, податкових декларацій та звітів з аудиту.
3	Юридичний відділ	1. Чи відповідають угоди з деривативами вимогам національного та міжнародного законодавства?	Перевірка юридичних контрактів і угод на відповідність законодавству, аудит зовнішніх юридичних консультацій.
		2. Чи є потенційні порушення законодавства, що стосуються податкових зобов'язань?	Оцінка податкових декларацій та юридичних консультацій для виявлення порушень.
4	Аудитори (внутрішні та зовнішні)	1. Чи є порушення стандартів бухгалтерії та фінансового обліку при укладенні угод з деривативами?	Проведення аудиту фінансової звітності, аналіз податкових декларацій.
		2. Чи забезпечується належний рівень прозорості в операціях з деривативами?	Оцінка звітності на прозорість і відповідність фінансовим стандартам.
		3. Чи забезпечується належний внутрішній контроль за операціями з деривативами?	Оцінка ефективності внутрішнього контролю, перевірка протоколів перевірок.
5	Податкові консультанти та зовнішні радники	1. Чи надаються консультації з урахуванням етичних стандартів і законності?	Перевірка консультаційних висновків на відповідність етичним та юридичним вимогам.
		2. Чи надаються рекомендації щодо уникнення податкових зобов'язань без реальних економічних підстав?	Оцінка податкових стратегій на наявність маніпуляцій з метою уникнення податків.
6	Акціонери та інвестори	1. Чи є прозорість щодо використання деривативів у податковому плануванні?	Оцінка звітності для акціонерів, наявність комунікації з інвесторами щодо фінансових стратегій.
		2. Чи є ризики для репутації підприємства через можливі неетичні практики?	Оцінка корпоративних звітів, аналіз репутаційних ризиків, залучення зовнішніх консультацій.
7	Менеджери з управління ризиками	1. Чи відповідне хеджування деривативами дійсним ризикам компанії?	Перевірка оцінки ризиків підприємства, внутрішніх документів щодо управління ризиками.
		2. Чи використовуються деривативи для мінімізації податкових зобов'язань без реальної потреби?	Аналіз операцій і контрактів на наявність штучного зниження податкових зобов'язань.

Отже, встановлення кола осіб, що повинні додержуватись етики (всі учасники процесу фінансового управління, юридичного супроводу, аудиту, податкового планування та прийняття рішень щодо фінансових операцій з деривативами), окреслення питань, на які потрібно відповісти та з'ясувати, чи дотримуються етичних стандартів і чи не використовуються деривативи в незаконних або неетичних цілях, визначення процедур для забезпечення етичності (всі етапи аудиту, внутрішній контроль, перевірка юридичних документів і консультацій, забезпечення прозорості) дозволяють на системному рівні оцінити етичність використання деривативів та встановити надійні механізми для запобігання порушенням. При цьому на аудиторів (внутрішніх та незалежних) покладається завдання по виявленню спроб маніпулювання чи приховування інформації. Їх дії мають забезпечувати виконання завдань:

1. Аналіз підозрілих змін у звітності (порівняння фінансових звітів за різні періоди, щоб виявити будь-які значні зміни, які не можуть бути пояснені реальними економічними подіями; дослідження значних прибутків чи збитків від деривативів).

2. Перевірка внутрішнього контролю і процедур (оцінка наявності і ефективності системи внутрішнього контролю, яка має гарантувати прозорість усіх операцій).

3. Використання аналітичних процедур (співвідношення між доходами, витратами і податковими зобов'язаннями) для виявлення показників, які суперечать загальноприйнятим економічним принципам, що може стати приводом для детальнішої перевірки.

4. Запити до управлінського персоналу та перевірка документів (контрактів та внутрішніх документів на предмет прозорості та коректності), що дозволяє виявити можливі неетичні чи незаконні практики.

5. Залучення зовнішніх консультантів та експертів для оцінки агресивних стратегій для оптимізації податкових зобов'язань, для аналізу складних фінансових інструментів, для виконання юридичних консультацій.

Саме аудитори мають достатньо інструментів для виявлення порушень у використанні деривативів при податковому плануванні. Ефективна перевірка вимагає системного підходу, аналізу фінансових і податкових звітів, належного внутрішнього контролю, що дозволяє виявити спроби маніпулювання інформацією чи уникнення податкових зобов'язань. Для запобігання шкідливій практиці приховування неетичних чи незаконних операцій з деривативами, аудитори повинні методично забезпечити та розробити робочі документи, що дозволять здійснювати ефективний контроль, аналіз і перевірку.

Робочі документи аудитора для виявлення порушень у використанні деривативів при податковому плануванні

№	Робочий документ	Призначення документа
1	Фінансова звітність	Для перевірки наявності неприродних коливань у доходах, витратах та податкових зобов'язаннях, а також для виявлення маніпуляцій з прибутками/збитками через деривативи.
2	Податкові декларації та звіти	Для аналізу відповідності податкових зобов'язань реальним економічним результатам і виявлення можливих спроб уникнення податків через маніпуляції з деривативами.
3	Контракти та угоди з деривативами	Для оцінки наявності реальних економічних ризиків, що хеджуються, а також відповідності умов угод з деривативами внутрішнім політикам компанії і законодавству.
4	Документи, що підтверджують економічні ризики (наприклад, фінансові прогнози, бізнес-плани)	Для перевірки, чи відповідають угоди з деривативами реальному економічному ризику компанії, і чи є ці угоди обґрунтованими з точки зору бізнес-стратегії.
5	Внутрішні політики та процедури щодо використання деривативів	Для перевірки, чи дотримується компанія внутрішніх стандартів та процедур при укладенні угод з деривативами і чи не намагаються приховати неетичні практики.
6	Звіти внутрішнього аудиту та перевірок	Для оцінки ефективності внутрішнього контролю та виявлення можливих проблем у політиці хеджування або ухилення від податків.
7	Юридичні консультації та зовнішні експертні висновки	Для перевірки, чи не надавалися сумнівні консультації з метою оптимізації податкових зобов'язань через деривативи без економічних підстав.
8	Облікові записи та бухгалтерські документи	Для перевірки правильності обліку операцій з деривативами і їх відповідності фінансовим стандартам і податковим вимогам.
9	Звіти незалежних консультантів та аудиторів	Для підтвердження належного зовнішнього контролю та підтвердження відповідності усіх операцій зовнішнім стандартам.
10	Документи, що підтверджують мету та обґрунтування хеджування	Для перевірки, чи є реальна економічна потреба у використанні деривативів, а не тільки бажання уникнути податкових зобов'язань.
11	Звітність за складними фінансовими інструментами (наприклад, свопи, змішані контракти)	Для аналізу складних операцій з деривативами на предмет їх законності, прозорості і відповідності фінансовій стратегії підприємства.

Робочі документи аудитора стають базою для виявлення аномалій в обліку та податкових зобов'язаннях, дозволяють перевірити, чи є у суб'єкта господарювання реальні економічні ризики, які потребують хеджування, чи немає маніпуляцій для мінімізації

податкових зобов'язань. Будь-які неприродні зміни в документах можуть бути сигналом для детальнішої перевірки, допомагають виявити можливі відхилення від етичних або законодавчих норм, забезпечуючи захист від шкідливих практик.

Розглянемо ключові аспекти аудиту етики податкового планування через деривативні контракти.

Законність і дотримання податкових правил		Якщо податкове планування здійснюється в межах чинного законодавства та дозволяє мінімізувати податкові зобов'язання, то з точки зору бухгалтерії це може бути цілком етичним. У разі використання деривативів для зниження податкових зобов'язань важливо, щоб ці операції відповідали вимогам національного податкового законодавства, а також міжнародним стандартам, таким як BEPS (Base Erosion and Profit Shifting).
Прозорість і доброчесність		Етичність процесу визначається тим, наскільки прозорими є ці операції. Податкове планування, яке приховує реальні наміри або використовує складні структури, щоб уникнути податків, може бути розцінене як неетичне, навіть якщо воно не порушує закон. Ключовим аспектом є доброчесність у взаєминах з податковими органами та суспільством.
Ризик "податкової оптимізації"		Деривативи, як інструменти хеджування, можуть бути використані для мінімізації ризиків або для досягнення фінансових цілей підприємства. Однак використання деривативних контрактів суто з метою податкової оптимізації (наприклад, штучне створення збитків для зменшення оподаткування) може викликати питання етики, оскільки це може сприйматися як обхід податкових зобов'язань, навіть якщо таке планування не суперечить закону.
Особливості деривативів		Деривативні контракти - це складні фінансові інструменти, які можуть бути використані як для хеджування, так і для спекуляцій. Використання таких інструментів для зниження податкових зобов'язань повинно бути чітко обґрунтованим, і бухгалтер має дотримуватись принципів професійної етики, таких як об'єктивність, незалежність та доброчесність.
Міжнародні стандарти і регуляція		З точки зору Міжнародних стандартів фінансової звітності (IFRS) важливо, щоб будь-які операції з деривативами правильно відображалися у фінансовій звітності та відповідали вимогам щодо справедливості та прозорості. В Україні також є норми, які регулюють використання деривативів і фінансових інструментів для податкового планування (Податковий кодекс, ПСБО), і дотримання цих норм є ключовим для етичності операцій.

Ключові аспекти аудиту етики податкового планування через деривативні контракти

Здійснювати податкове планування за допомогою деривативів можливо, якщо це робиться в межах законів, стандартів, з дотриманням принципів доброчесності та прозорості. Важливо, щоб ці дії не ставали інструментом для уникнення податків через обхід законодавства, що може бути розцінено аудитором як неетичне. Для підприємства етичне використання деривативних контрактів для податкового планування може включати кілька варіантів, де метою є не уникнення податків, а забезпечення стабільності фінансових результатів і мінімізація ризиків, що можуть виникнути через коливання ринкових цін, валютних курсів, інших бенчмарків.

Більшість цих варіантів пов'язані з хеджуванням наступних ризиків:

1. Хеджування валютних ризиків, коли суб'єкт господарювання займається міжнародною торгівлею та може використовувати валютні ф'ючерсні контракти чи опціони для захисту від коливань валютних курсів, що дозволяє стабілізувати грошові потоки, точно прогнозувати витрати і доходи в різних валютах.

2. Хеджування процентних ставок, коли суб'єкт господарювання має значний борг із плаваючою процентною ставкою, то може використовувати процентні свопи або ф'ючерсні контракти на ставки для фіксації відсоткових ставок на майбутній період, що дозволяє мінімізувати ризики, пов'язані зі змінами ставок, забезпечити передбачуваність витрат на обслуговування боргу, що в свою чергу стабілізує фінансові результати.

3. Хеджування цінних ризиків, коли суб'єкт господарювання працює у сферах, залежних від цін на сировинні товари (нафту, метали, сільськогосподарські продукти), то може використовувати ф'ючерсні контракти на ці товари для фіксації цін на майбутні періоди,

що дозволяє їм зменшити волатильність витрат і доходів через непередбачувані коливання цін на ринку.

4. Хеджування товарних запасів, коли суб'єкт господарювання має значні запаси товарів і може використовувати деривативи для захисту від падіння ціни на товари (може укласти опціони на продаж, ф'ючерсні чи форвардні контракти на сировинні товари, щоб уникнути збитків у разі зниження їх вартості).

Таким чином, етичне використання деривативних контрактів сприяє стабільності фінансового стану підприємства, мінімізує ризики, пов'язані з валютними коливаннями, дозволяє підприємству планувати свої податкові зобов'язання більш точно. Коли операції не мають на меті уникнення податків, а лише захист від фінансових, валютних, товарних ризиків, цей підхід є етичним і відповідає вимогам прозорості та законності. В таблиці 3 поетапно відображено порядок податкового планування через застосування різних видів деривативних контрактів для агропромислового підприємства.

Організація податкового планування з використанням деривативів

Етап	Опис дії	Тип деривативного контракту	Ціль та податкові наслідки
1. Оцінка ризиків	Підприємство аналізує фінансові та валютні ризики, що можуть вплинути на доходи та витрати	-	Визначення основних ризиків для подальшого хеджування та податкового планування
2. Вибір виду деривативу	Підприємство обирає відповідний вид деривативного контракту для хеджування: форвард, ф'ючерс, опціон або своп, в залежності від виявлених ризиків	Форвардний контракт, ф'ючерс, опціон, своп.	Використання деривативів для зменшення податкових ризиків, пов'язаних з валютними або ціноутворювальними коливаннями
3. Укладення контракту	Підприємство укладає деривативний контракт (форвард, ф'ючерс, опціон чи своп) на відповідний термін та з умовами, які дозволяють мінімізувати фінансові ризики	Форвардний контракт на валюту, ф'ючерс на сировину.	Визначення умов, що допоможуть стабілізувати податкові зобов'язання підприємства шляхом стабільних фінансових результатів
4. Реєстрація операції	Всі операції з деривативами повинні бути правильно зареєстровані у бухгалтерії підприємства з врахуванням їх впливу на фінансові та податкові результати	Всі види деривативів	Врахування всіх операцій для коректного відображення у фінансовій звітності та обчислення податкових зобов'язань
5. Оцінка податкових наслідків	Оцінка можливих податкових наслідків укладених деривативів. Врахування ефекту хеджування на прибуток або збиток підприємства	Форвардні контракти на валюту та сировину	Урахування податкових переваг, пов'язаних з хеджуванням (наприклад, зниження курсових збитків або стабільні доходи для оподаткування)
6. Подача податкової звітності	Підприємство включає результати хеджування у свою податкову звітність, забезпечуючи відповідність вимогам податкового законодавства	Підсумковий результат використання деривативів	Подача коректної звітності, де відображаються прибутки або збитки від деривативних контрактів і їх вплив на податкові зобов'язання
7. Перевірка та моніторинг	Постійний моніторинг ефективності укладених деривативних контрактів та аналіз їх впливу на фінансові та податкові результати підприємства	Всі види деривативів	Оцінка відповідності фінансових результатів і податкових наслідків з огляду на зміни ринкових умов і податкового законодавства

Таким чином, організація податкового планування з використанням деривативів має враховувати етичність, прозорість та дотримання законодавства на кожному етапі. Тому, перш ніж прийняти рішення про використання деривативів, підприємство повинно оцінити наявні ризики, щоб розуміти, де саме необхідно застосувати фінансові інструменти для зниження волатильності (етап 1). Після оцінки ризиків вибирається відповідний вид деривативного контракту (форвард, ф'ючерс, опціон чи своп), який найкраще підходить для хеджування цих ризиків, зокрема з врахуванням місця укладання (організований чи неорганізований ринок, в Україні чи за її межами), форми виконання (поставні, розрахункові чи змішані контракти). Укладання контракту повинно бути чітко задокументовано, з врахуванням усіх юридичних і фінансових аспектів. На етапі 4 операції з деривативами повинні бути коректно відображені в обліку підприємства для правильного визначення податкових зобов'язань. Оцінка податкових

наслідків включає аналіз того, як хеджування через деривативи впливає на оподаткування підприємства, зокрема на обчислення прибутку чи збитку. Обов'язковий етап – постійний моніторинг ефективності укладених деривативів з метою коригування стратегії, якщо виникають нові ризики або зміни в законодавстві.

Для оцінки етичності хеджування ризиків підприємств через використання деривативів в податковому плануванні пропонується наступна форма анкети для управлінського персоналу для розкриття намірів та принципів, за якими здійснюється використання деривативів в контексті податкового планування (таблиця 4).

Анкета для оцінки етичності хеджування ризиків підприємств через використання деривативів в податковому плануванні

№	Питання	Відповідь/ Коментар
1	Які основні цілі використання деривативів у вашій компанії (наприклад, хеджування валютних ризиків)?	
2	Чи є в компанії реальна потреба у хеджуванні валютних або інших ризиків, які покриваються деривативами?	
3	Чи використовуються деривативи для здійснення трансакцій, що не відповідають фактичним операціям з валютними чи іншими ризиками?	
4	Які механізми контролю за використанням деривативів у компанії, щоб забезпечити відповідність етичним стандартам?	
5	Як часто компанія переглядає свої стратегії хеджування на відповідність законодавству та етичним нормам?	
6	Чи є внутрішні або зовнішні консультанти, які допомагають оцінити етичність та юридичну правильність використання деривативів у податковому плануванні?	
7	Чи може компанія довести, що її операції з деривативами направлені виключно на зменшення ризиків, а не на податкову оптимізацію?	
8	Чи використовує компанія деривативи для створення штучних збитків з метою зменшення податкових зобов'язань?	
9	Як проводиться звітність щодо використання деривативів і чи є в ній чітке розмежування між реальними операціями та операціями для податкових цілей?	
10	Які принципи та політики щодо етики компанія дотримується при здійсненні податкового планування з використанням фінансових інструментів?	
11	Чи була проведена внутрішня чи зовнішня перевірка ефективності та етичності хеджування ризиків із використанням деривативів?	
12	Чи є у компанії практика оцінки ризиків маніпуляцій або шахрайства при використанні деривативів для податкового планування?	
13	Як компанія забезпечує відповідність податковому законодавству в рамках використання деривативів для хеджування?	
14	Чи були випадки, коли податкові органи ставили під сумнів використання деривативів компанією? Якщо так, то як це було вирішено?	
15	Які кроки компанія готова зробити, щоб забезпечити максимальну прозорість і відповідність етичним стандартам у майбутньому використанні деривативів?	

Запропонований перелік питань має допомогти аудитору зібрати необхідну інформацію для оцінки етичності хеджування ризиків чи податкового планування, виявити потенційні проблеми чи ризики щодо маніпуляцій з податковими зобов'язаннями.

Щоб упевнитися в етичності хеджування ризиків підприємства через використання деривативів у податковому плануванні, аудитор повинен провести додаткові процедури, спрямовані на оцінку якості прийнятих рішень, їх відповідності законодавству та етичним стандартам. Ці процедури допоможуть аудитору не лише підтвердити законність операцій з деривативами, але й оцінити їхню етичність, враховуючи ширший контекст корпоративної відповідальності та взаємодії з регуляторами. В таблиці 5 узагальнено процедури перевірки, її методи та джерела інформації.

Програма перевірки етичності хеджування ризиків підприємств через використання деривативів у податковому плануванні

№	Процедура перевірки	Метод перевірки	Джерела інформації
1	Аналіз політики хеджування	Оцінка наявності та змісту політики хеджування ризиків	Внутрішні документи компанії (політика хеджування, фінансова стратегія)
2	Перевірка цілей використання деривативів	Аналіз документів, що підтверджують цілі використання деривативів	Контракти, звіти, внутрішні обґрунтування
3	Перевірка реальності потреби у хеджуванні	Порівняння із ринковими стандартами, аналіз фінансових та економічних показників	Фінансова звітність, порівняння з галузевими стандартами
4	Перевірка фінансових результатів від використання деривативів	Аналіз бухгалтерських записів, оцінка впливу деривативів на фінансові результати	Баланси, звіти про прибутки та збитки, контрактні документи
5	Аналіз податкових декларацій і звітності	Оцінка впливу деривативів на податкові зобов'язання компанії	Податкові декларації, фінансова звітність
6	Перевірка внутрішнього контролю	Оцінка існуючих контрольних процедур та системи внутрішнього аудиту	Внутрішні контрольні звіти, політики та процедури
7	Оцінка юридичної відповідності операцій з деривативами	Перевірка на відповідність законодавству, податковим та фінансовим нормам	Юридичні документи, звіти зовнішніх консультантів, контрактні документи
8	Перевірка на наявність маніпуляцій та зловживань	Аналіз операцій на наявність штучних збитків або прибутків, маніпуляцій з цінами	Звіти, контракти, бухгалтерські записи
9	Перевірка прозорості фінансової звітності та соціальної відповідальності	Оцінка звітів на наявність прозорості в питаннях використання деривативів	Фінансова звітність, корпоративні звіти (CSR)
10	Аналіз консультацій з податковими та юридичними фахівцями	Перевірка наявності зовнішніх консультацій, їх висновки та рекомендації	Зовнішні консультації, звіти юридичних та податкових фахівців
11	Перевірка відповідності трансакцій із деривативами реальним економічним ризикам	Аналіз економічної доцільності використання деривативів у бізнес-процесах	Бізнес-плани, економічні обґрунтування
12	Залучення зовнішніх експертів для додаткової перевірки	Проведення незалежної перевірки, залучення експертів для оцінки етичності операцій	Звіт зовнішніх експертів, консультації з аудиторськими фірмами
13	Аналіз впливу деривативів на довіру акціонерів та партнерів	Оцінка репутаційних ризиків через використання деривативів в податкових стратегіях	Інтерв'ю з акціонерами, партнерами, ринкові дослідження
14	Перевірка наявності практик з податкового шахрайства	Оцінка стратегій з податкової оптимізації, перевірка на наявність незаконних схем	Податкові декларації, звіти з аудиту, внутрішні документи
15	Аналіз політики ризиків і забезпечення належної відповідальності за використання деривативів	Оцінка практик управління ризиками і відповідальності за фінансові операції	Внутрішні документи з управління ризиками, звіти з аудиту

Отже, комплексна програма перевірки охоплює різні аспекти етичності та відповідності законодавству при використанні деривативів у податковому плануванні. Застосовуючи

процедури, аудитор зможе здійснити детальну оцінку практик підприємства щодо управління ризиками та податкового планування.

Потенційні «вузькі місця» порушення етики при використанні деривативів для податкового планування

№	Індикатор порушення етики	Місце для перевірки в документах та звітності
1	Використання деривативів без реального економічного ризику	Оцінка бізнес-плану, політики хеджування ризиків, угоди з деривативами
2	Штучне створення збитків або прибутків для зменшення податкових зобов'язань	Податкові декларації, фінансова звітність, звіти про прибутки та збитки
3	Мінімізація податкових зобов'язань через непрозорі операції	Фінансова звітність, бухгалтерські записи, звіти з аудиту
4	Використання складних фінансових інструментів без зрозумілої мети	Контракти на деривативи, фінансова звітність, внутрішні обґрунтування
5	Невідповідність між економічними наслідками операцій з деривативами та податковими вигодами	Податкові декларації, фінансова звітність, бізнес-плани, облікові записи
6	Використання деривативів в транзакціях, що суперечать фінансовим стандартам або законодавству	Юридичні консультації, звіти аудиторів, бухгалтерська та податкова звітність
7	Невиправдано високий рівень складності та кількості операцій з деривативами	Внутрішні документи, фінансова звітність, звіти з аудиту
8	Ігнорування внутрішнього контролю та аудитів	Звіти внутрішнього аудиту, політики внутрішнього контролю, аудиторські висновки
9	Консультації з сумнівними податковими радниками або консалтинговими фірмами	Договори з консалтинговими фірмами, рахунки за консультаційні послуги
10	Інсайдерські операції або маніпуляції з ринковими цінами	Транзакційні звіти, внутрішні розслідування, угоди з деривативами, фінансова звітність

Таким чином, існує чіткий зв'язок між індикаторами етичних порушень і джерелами інформації, де індикатори можна знайти в документах та звітності, що допомагає аудитору ефективно перевірити ситуацію щодо використання деривативів в податковому плануванні. Варто також враховувати недостатність існуючих інституційних рамок для мінімізації ризиків зловживань при укладенні фіктивних правочинів з використанням деривативних контрактів, адже їхня істотна частка в Україні укладається поза межами організованих ринків (фондових та товарних бірж), без залучення інвестиційних фірм та без звітування до торгового репозиторію (попри законодавче оформлення, фактично такий інститут дотепер не створено). Отже відсутність незалежної фіксації та звітування про умови деривативних контрактів створює можливості для маніпулювання датами, цінами та іншими параметрами правочинів з метою штучного формування заздалегідь спланованого фінансового результату.

Завдання на розуміння/застосування нових технологій

Дайте рекомендації по кожній ситуації (2-6):

	Ситуація / Проблема	Технологія	Дії аудитора, що слід прийняти
1	У компанії автоматизована система закупівель формує замовлення на основі AI-прогнозів попиту	AI / Predictive Analytics	Оцінка контролів, пов'язаних з використанням AI у формуванні закупівельних рішень: Перевірка відповідності сформованих замовлень очікуваному попиту: Оцінка економічного ефекту та виявлення надлишкових або неефективних закупівель: Документування результатів і формулювання висновків: Задokumentувати ідентифіковані ризики суттєвих викривлень, пов'язані з алгоритмом закупівель (у рамках оцінки ризику відповідно до ISA 315).

			Надати рекомендації щодо покращення контролів та обґрунтування параметрів, що застосовуються в AI-моделі. Визначити, чи потребує ця ділянка розкриття в примітках до фінансової звітності або додаткових процедур на рівні твердження «повнота»/«точність».
2	Логістика компанії оптимізується на базі AI-рішення, яке обирає маршрути і перевізників		
3	Клієнт веде облік товарів у розподіленій системі на блокчейні спільно з постачальниками		
4	У системі електронної комерції виявлено аномально високі повернення товарів у певному регіоні		
5	Зарплатна система використовує RPA-ботів для нарахування та переказів зарплати		
6	Компанія впровадила AI для автоматичного розподілу накладних витрат між підрозділами		

Кейс до теми 10 **Auditech Consulting – аудит майбутнього**

Компанія Auditech Consulting - одна з провідних аудиторських фірм Східної Європи. Протягом останніх трьох років компанія активно інтегрує новітні технології (штучний інтелект, аналітику даних і blockchain) у свою аудиторську діяльність.

*Один з клієнтів Auditech - велика роздрібна мережа **RetailNext**, яка нещодавно перейшла на частково децентралізовану фінансову систему з використанням блокчейну для обліку транзакцій. У той же час, вона запровадила AI-платформу для динамічного ціноутворення та аналізу споживчої поведінки.*

Auditech повинна провести аудит фінансової звітності RetailNext за рік, у якому було запроваджено ці технології.

Завдання:

1. Визначте 3 нові можливості, які відкриваються для аудиторів завдяки впровадженню AI, Blockchain і Data Analytics у компанії-клієнта RetailNext. Поясніть, як ці можливості можуть покращити ефективність аудиту.

2. Проаналізуйте 3 основні ризики, пов'язані з використанням нових технологій у процесі аудиту (наприклад: якість даних, кібербезпека, упередженість алгоритмів). Наведіть приклади можливих наслідків для аудиторського висновку.

3. Коротко опишіть, як має змінитися методологія аудиту для RetailNext після переходу на нові цифрові системи. Які аудиторські процедури потрібно змінити, скоротити або додати?

4. Запропонуйте перелік нових навичок та знань, які повинні мати аудитори Auditech для ефективної роботи з технологічними клієнтами. Можна поділити їх на групи.

Тести до теми 10

1. Що є ключовою перевагою використання блокчейну в аудиті фінансових операцій?

- а) Зниження витрат на хмарні сховища.
- б) Незворотність і прозорість транзакцій.
- в) Автоматичне складання бухгалтерських проводок.
- г) Збільшення швидкості інтернет-з'єднання.

2. Яку технологію використовують для автоматизації виявлення аномалій у великих масивах даних аудиту?

- а) VR (віртуальна реальність).
- б) AI (машинне навчання).
- в) 3D-друк.
- г) GPS-трекінг.

3. Що є головним ризиком використання AI в AML-моніторингу?

- а) Збільшення енергоспоживання.
- б) Алгоритмічна упередженість (наприклад, расова дискримінація).
- в) Несумісність з мобільними додатками.
- г) Висока вартість обладнання.

4. Який інструмент дозволяє аудиторам аналізувати 100% транзакцій замість вибірки?

- а) Електронні таблиці Excel.
- б) Паперові журнали.
- в) Big Data Analytics.
- г) Ручні калькулятори.

5. Для чого в ESG-аудиті застосовують IoT-датчики?

- а) Відстеження курсів акцій.
- б) Моніторинг викидів CO₂ у реальному часі.
- в) Аналіз соціальних мереж.
- г) Розрахунок дивідендів.

6. Що є ключовою метою Explainable AI (XAI) в аудиті?

- а) Приховати логіку алгоритмів від клієнтів.
- б) Забезпечити зрозумілість та прозорість рішень AI.
- в) Зменшити кількість даних для обробки.
- г) Прискорити роботу нейромереж.

7. Як технологія RPA (Robotic Process Automation) впливає на SOX-контроль?

- а) Збільшує кількість помилок у звітності.
- б) Автоматизує перевірку прав доступу до ERP-систем.
- в) Вимагає ручного введення даних.
- г) Замінює аудиторів роботами.

8. Що таке "безперервний аудит" (Continuous Auditing)?

- а) Аудит, що проводиться раз на 5 років.
- б) Моніторинг показників у режимі реального часу.
- в) Виключно ручний процес.
- г) Аналіз лише фінансових даних.

9. Який захід ефективно запобігає кібератакам на хмарні дані аудиту?

- а) Використання флеш-накопичувачів.
- б) Zero Trust Architecture (перевірка кожного запиту).
- в) Відмова від паролів.
- г) Друк даних на папері.

10. Для чого в BEPS-аудиті використовують ML-моделі?

- а) Прогнозування ризиків трансфертного ціноутворення.
- б) Розрахунок заробітної плати співробітників.
- в) Генерація маркетингових звітів.
- г) Візуалізація офісного простору.

11. Який приклад є кейсом успішного застосування AI в AML?

- а) Впровадження чат-ботів для підтримки клієнтів.
- б) Revolut: зниження помилкових алертів на 40%.
- в) Використання дронів для доставки документів.
- г) Автоматизація прибирання офісів.

12. Що виявляє супутниковий моніторинг у ESG-аудиті?

- а) Рівень задоволеності працівників.
- б) Динаміку вирубки лісів у ланцюгу поставок.
- в) Кількість лайків у соцмережах.
- г) Курс акцій на біржі.

13. Що є обмеженням технологій в аудиті?

- а) Надмірна швидкість обробки даних.
- б) Залежність від якості вхідних даних ("garbage in, garbage out").
- в) Відсутність потреби в кваліфікованих спеціалістах.
- г) Неможливість інтеграції з ERP.

14. Яка технологія запобігає підробці документів у фінансовому аудиті?

- а) Електронна пошта.
- б) Блокчейн (незмінність записів).
- в) Соціальні мережі.
- г) SMS-сповіщення.

15. Що аналізує мережева аналітика (Network Analytics) в AML?

- а) Швидкість інтернет-з'єднання.
- б) Зв'язки між підозрілими особами у транзакціях.
- в) Популярність сайтів компанії.
- г) Ефективність рекламних кампаній.

16. Навіщо аудиторам знати про Homomorphic Encryption?

- а) Для проектування офісних будівель.
- б) Для обробки зашифрованих даних без розкриття інформації.
- в) Для створення анімованих презентацій.
- г) Для підключення до Wi-Fi.

17. Який інструмент використовують для верифікації джерел даних у аудиті?

- а) Інстаграм-сторіс.
- б) Data Governance Framework (напр., Collibra).
- в) Твіттер.
- г) Фітнес-трекери.

18. Що є ключовим ефектом від використання AI у SOX-контролі?

- а) Збільшення кількості паперових звітів.
- б) Скорочення часу виявлення порушень із місяців до хвилин.
- в) Відмова від використання комп'ютерів.
- г) Перехід на ручний облік.

19. Яка технологія дозволяє аудитору перевіряти розрахунки ETR для BEPS у реальному часі?

- а) Факси.
- б) Хмарні платформи з ML-аналітикою (SAP S/4HANA).
- в) Радіозв'язок.
- г) Телеграф.

20. Який принцип є найважливішим при впровадженні AI в аудит?

- а) Максимальне скорочення штату аудиторів.
- б) Людина залишається останнім контролером висновків AI.
- в) Повна автономія алгоритмів без нагляду.
- г) Відмова від етичних стандартів.

Список рекомендованої літератури до теми 10

1. Професійна етика бухгалтера: підручник. С.Ф. Голов, Я.В. Голубка, В.М. Костюченко, Р.В. Кузіна, Л.В. Чижевська. – Житомир, ПП Рута 2022. – 260 с.// URL: <http://eztuir.ztu.edu.ua/123456789/8043>
2. Мейш, А. В., Іванова, Н. А., & Ковальова, Т. В. (2025). Оцінка ролі професійної етики в забезпеченні прозорості аудиторської діяльності. *Актуальні питання економічних наук*, (8). <https://doi.org/10.5281/zenodo.14887445>
3. Tereshchenko M. K., Shyshkova N. L. (2020) Analytical substantiation of determining the threat of violation of ethical principles of audit. *Economic Bulletin of the National Mining University scientific journal*, (71). doi: <https://doi.org/10.33271/ebdut/71.084>
4. Подольчук О., Подольчук Д. (2024) Особливості розвитку ринку похідних фінансових інструментів в Україні, *Економіка та суспільство*, (65). doi: 10.32782/2524-0072/2024-65-40.
5. Шеленко Д. І., Шпикуляк О. Г., Горбатюк О. В. (2024). Функціонування деривативних фінансових інструментів у розвитку біржової торгівлі: теоретико-еволюційний аспект. *Підприємництво і торгівля*, (41), 118-125. <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2024-41-15>
6. Шишков С. Є. Перспективи аудиторської діяльності на ринку капіталу України / С. Є. Шишков, Н. Л. Шишкова // *Економічний вісник Національного гірничого університету*. - 2020. - № 2. - С. 75-87. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evngu_2020_2_10
7. Марушко Н. С. (2023). Фінансовий моніторинг у сфері аудиторської діяльності: аналіз практики та його роль у протидії легалізації злочинних доходів. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія економічна)*, (1), 30–38. <https://doi.org/10.32782/2311-844X/2023-1-5>
8. Мулик А. К. Загальні підходи до організації комплаєнсу в банках/ А. К. Мулик // *Науковий вісник Ужгородського університету: серія: Право / голов. ред. Ю. М. Бисага – Ужгород, 2023. –Т. 1. Вип. 79. – С. 266-271. – Бібліогр.: с. 276-277 (12 назв). URL <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/288618/282274>*
9. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки. Закон України від 19 червня 2020 р. № 738-ІХ. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-20#Text>
10. Податковий кодекс України. Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Редакція від 01.01.2025. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

Глосарій термінів до теми 10

	Термінологія	Англійський переклад	Пояснення / Контекст
1	Безперервний аудит	Continuous Auditing	Автоматизований моніторинг бізнес-процесів у реальному часі замість періодичних перевірок.
2	Предиктивна аналітика	Predictive Analytics	Моделі прогнозування ризиків або аномалій на основі історичних даних.
3	Машинне навчання	Machine Learning	Метод AI, який дозволяє алгоритмам "вчитися" на даних без явного програмування.
4	Пояснюваний AI	Explainable AI (XAI)	Підхід до розробки моделей ШІ, який дозволяє зрозуміти логіку ухвалених рішень.
5	Роботизована автоматизація процесів	Robotic Process Automation (RPA)	Технологія, що імітує дії людини в цифрових системах для автоматизації задач.
6	Блокчейн	Blockchain	Розподілений реєстр, що забезпечує незмінність та прозорість транзакцій.
7	Смарт-контракт	Smart Contract	Програмований договір на блокчейні, що виконується автоматично при виконанні умов.
8	Аудит цифрового сліду	Digital Footprint Audit	Аналіз активності користувачів/систем для виявлення ризиків чи шахрайства.
9	Дані великого обсягу	Big Data	Великі, різноманітні та швидкоплинні масиви даних, що потребують спеціальної обробки.
10	Якість даних	Data Quality	Ступінь точності, повноти, актуальності та достовірності даних, що використовуються в аудиті.
11	Лінія походження даних	Data Lineage	Відстеження джерела, змін та руху даних у системах для забезпечення прозорості.
12	Кіберризик	Cyber Risk	Ризик втрати, витоку або спотворення даних через кібератаки або системні вразливості.
13	Гомоморфне шифрування	Homomorphic Encryption	Метод шифрування, який дозволяє обробляти зашифровані дані без їх розшифрування.
14	Архітектура нульової довіри	Zero Trust Architecture	Модель кібербезпеки, за якої не довіряють жодному користувачу чи пристрою без перевірки.
15	Цифровий двійник	Digital Twin	Віртуальна модель бізнес-процесу або організації, що відображає її стан у реальному часі.
16	Дані реального часу	Real-Time Data	Інформація, яка генерується, обробляється та використовується миттєво.
17	Аудит алгоритмів	Algorithmic Audit	Перевірка моделей штучного інтелекту та алгоритмів на надійність, точність і відсутність упередженості.
18	Тестування 100% популяції	Full-Population Testing	Аналіз усіх транзакцій/даних без застосування вибірки, зазвичай за допомогою RPA або AI.
19	ESG-аналітика	ESG Analytics	Збір і обробка даних про екологічні, соціальні та управлінські аспекти діяльності компанії.
20	Санкційний скринінг	Sanctions Screening	Автоматична перевірка транзакцій або клієнтів на відповідність санкційним спискам.

11 Перспективи розвитку міжнародних стандартів як відповідь на сучасні виклики в аудиті і фінансовому контролі

11.1 Сучасні виклики в сфері аудиту та фінансового контролю

11.2 Напрями розвитку міжнародних стандартів

11.3 Перспективи гармонізації стандартів на глобальному рівні (посилення співпраці між IFAC, IAASB, IASB та іншими організаціями)

Очікувані дисциплінарні результати навчання:

Аналізувати вимоги ключових стандартів INTOSAI (ISSAI), їхнього статуту, загальних принципів аудиту державних фінансів, а також специфіки аудиту ефективності, прозорості використання міжнародної допомоги, боротьби з корупцією та аудиту відбудови, задля їхньої адаптації та використання при розробці та вдосконаленні внутрішньофірмових стандартів і форм управлінської та іншої звітності суб'єктів господарювання, зокрема щодо забезпечення прозорості, підзвітності та ефективного протидіяння корупційним ризикам

Аналізувати положення Міжнародних стандартів аудиту (ISA), їх структури (стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг), сфери застосування, статусу, стану імплементації в Україні та ролі у забезпеченні глобальної фінансової стабільності, а також принципів професійної етики (згідно з Кодексом етики IESBA)

11.1 Сучасні виклики в сфері аудиту та фінансового контролю

1. Регуляторна фрагментація. Система фінансового контролю в Україні характеризується роздробленістю регуляторних повноважень між кількома органами, зокрема Національним банком України (НБУ), Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР), Державною службою фінансового моніторингу та Державною податковою службою. Відсутність уніфікованого стандарту звітності для державних підприємств зумовлює суперечливі вимоги до складання фінансової звітності.

Приклад. Підприємство, що володіє одночасно страховою та банківською ліцензіями, змушене готувати щонайменше три різні пакети звітності для кожного регулятора окремо, що спричиняє додаткові витрати на рівні 30%.

2. Дефіцит кваліфікованих кадрів. Спостерігається істотний відтік фахівців з аудиту до країн Європейського Союзу, що, за оцінками, охоплює приблизно 25% кваліфікованих кадрів із 2022 року. Крім того, існує суттєвий розрив між теоретичною підготовкою вітчизняних університетів та практичними навичками: 80% випускників не здатні ефективно застосовувати положення Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ).

Наслідки. Це призводить до зростання частки аудитів низької якості, особливо у сегменті малого та середнього бізнесу, що, за даними Аудиторської палати України (АПУ), становить до 40% випадків.

3. Недосконалість нормативно-правової бази. Закон України "Про аудит фінансової звітності" не передбачає ефективного механізму притягнення аудитора до відповідальності у

випадках свідомого надання неправдивого висновку. Відсутня імплементація Директиви ЄС щодо звітності суб'єктів, що становлять підвищений ризик у контексті протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом (AML).

Приклад. У процесі аудиту державного підприємства було виявлено суттєві викривлення фінансової звітності на суму €1,2 млрд. Втім, кримінальне провадження не було ініційоване через неможливість доведення умислу аудитора.

4. Політичний тиск та корупційні ризики. Аудиторські висновки, особливо в державному секторі, часто зазнають зовнішнього впливу з боку посадових осіб або власників підприємств. Зустрічаються випадки так званих "замовних" перевірок з боку органів державного фінансового контролю з метою тиску або дискредитації окремих компаній.

Приклад. Згідно з опитуванням АПУ (2023), 55% аудиторів зазнавали прямого тиску з вимогою внести зміни до висновків за результатами перевірки.

5. Відсутність розвиненої культури комплаєнсу. Системи внутрішнього контролю (СВК) функціонують переважно формально: наявні лише на рівні внутрішньої документації, без реального впровадження. Порушуються етичні стандарти, зокрема у вигляді конфліктів інтересів під час відбору аудиторських фірм у публічних тендерах.

Приклад. Одна з нафтогазових компаній, маючи сертифіковану ERP-систему контролю, допустила несанкціоновані зміни у програмному забезпеченні, що спричинило розкрадання активів на суму €500 млн.

6. Відставання від міжнародних стандартів

	Стандарт	Статус в Україні	Потенційні наслідки
1	ISA 600 (аудит груп компаній)	Не застосовується до холдингових структур	Ризик невиявлення викривлень у дочірніх компаніях
2	ISAE 3402 (аудит сервісних компаній)	Відсутність національних аналогів	Банківські установи не можуть передавати функції на аутсорсинг
3	ESRS (ЄС-стандарти ESG)	Не імплементовані	Зменшення інвестиційної привабливості з боку ЄС

Рекомендовані заходи для подолання викликів:

1. Інституційна реформа: створення єдиного регулятора аудиторської діяльності за аналогією з PCAOB (США), шляхом консолідації функцій НБУ, Держфінпослуг та НКЦПФР.
2. Гармонізація нормативної бази: імплементація положень Директиви ЄС 537/2014 щодо зовнішнього аудиту та директив, пов'язаних із протидією відмиванню коштів (AML).
3. Освітня реформа: запровадження обов'язкової сертифікації викладачів за міжнародними програмами (ACCA, DipIFR); державна підтримка проходження стажувань у міжнародних аудиторських фірмах.
4. Гарантування незалежності аудитора: встановлення кримінальної відповідальності за тиск на аудитора; впровадження анонімних каналів подання скарг на керівництво компаній.

Система аудиту в Україні перебуває в кризовому стані через нефункціональність регуляторного середовища, дефіцит кадрового потенціалу та високі корупційні ризики. Такий стан справ обмежує можливості залучення прямих іноземних інвестицій і сприяє збереженню "сірої" економіки.

Перехід до якісної моделі аудиту можливий лише за умов повної інтеграції з європейським нормативним полем, створення незалежного органу нагляду, а також інвестицій у людський капітал. Лише усвідомлення того, що аудит - це не витрати, а інструмент відновлення довіри інвесторів, дозволить здійснити справжню реформу сектору.

11.2 Напрями розвитку міжнародних стандартів

1. Гармонізація фінансової звітності на міжнародному рівні. Однією з ключових тенденцій є зближення підходів до фінансової звітності між основними стандартами — Міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ) та Загальноприйнятими принципами бухгалтерського обліку США (US GAAP). Конвергенція спрямована на забезпечення порівнянності та однаковості фінансової інформації для транснаціональних інвесторів.

Прикладом є спільні проекти Ради з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (IASB) та Ради з стандартів фінансового обліку США (FASB) щодо визнання доходу, обліку оренди та фінансових інструментів.

2. Інтеграція нефінансової та ESG-звітності. Зростає значущість нефінансової інформації, пов'язаної зі сталим розвитком, кліматичними ризиками, соціальними аспектами та корпоративним управлінням (ESG). Відповіддю на цю потребу стало створення стандартів: IFRS S1 та S2, розроблені Міжнародною радою зі стандартів сталого розвитку (ISSB, 2023), Європейські стандарти ESRS (в межах CSRD), Регуляторні ініціативи SEC (США) щодо кліматичних розкриттів.

Це свідчить про поступовий перехід від домінування фінансової звітності до багатовимірної системи корпоративної прозорості.

3. Цифровізація фінансової звітності. У відповідь на потреби автоматизації та прозорості розвиваються формати електронної подачі звітності. Зокрема, широке застосування знаходить XBRL (eXtensible Business Reporting Language), що забезпечує машинозчитуваність, стандартизацію та ефективність аналізу даних. Цифровізація сприяє зменшенню людського фактору, підвищенню точності та своєчасності поданих звітів.

4. Адаптація стандартів до новітніх економічних реалій. У зв'язку з поширенням фінансових технологій (FinTech), цифрових активів та нових бізнес-моделей, міжнародні регулятори ініціюють створення або адаптацію стандартів для:

- обліку криптоактивів (проект IFRS ED, 2024),
- визнання smart-контрактів, токенизованих активів,
- сервісних організацій та провайдерів цифрових послуг.

Це відображає необхідність нормативного реагування на динамічну трансформацію фінансових ринків.

5. Посилення етичної складової регулювання. Міжнародна рада з етичних стандартів для бухгалтерів (IESBA) активно переглядає та оновлює етичний кодекс для забезпечення вищих стандартів незалежності, запобігання конфлікту інтересів та протидії шахрайству. Етика все частіше розглядається не лише як комплаєнс, а як основа довіри до фінансової звітності.

6. Уніфікація стандартів аудиту. Розвивається комплекс міжнародних стандартів аудиту (ISA), зокрема зосереджених на якості аудиторських перевірок:

- ISA (International Standards on Auditing) — основа методології зовнішнього аудиту;
- ISQM (International Standards on Quality Management) — фокус на внутрішню систему якості аудиторських фірм.

Ці стандарти спрямовані на уніфікацію підходів до аудиту у глобальному масштабі, забезпечення об'єктивності та захисту прав зацікавлених сторін.

Глобальні тенденції у розвитку міжнародних стандартів вказують на системне розширення парадигми звітності: від фінансової до нефінансової, від паперової — до цифрової, від формального — до етичного та змістовного підходу. У цьому контексті ключову роль відіграють такі організації, як IASB, IFAC, ISSB, IESBA та IOSCO, які визначають глобальні правила прозорості, відповідальності та сталості в економіці.

11.3 Перспективи гармонізації стандартів на глобальному рівні (посилення співпраці між IFAC, IAASB, IASB та іншими організаціями)

1. Необхідність гармонізації. У контексті глобалізації фінансових ринків та транскордонної економічної діяльності уніфікація стандартів обліку, аудиту та звітності стає критично важливою. Відсутність єдиного підходу до звітності знижує порівнянність фінансових показників, ускладнює інвесторський аналіз та створює регуляторні бар'єри. Гармонізація є передумовою забезпечення прозорості, зниження вартості капіталу та покращення довіри до фінансової інформації на міжнародному рівні.

2. Ключові організації у процесі гармонізації.

2.1. IFAC (International Federation of Accountants)

Глобальний координатор професійної бухгалтерської спільноти.

Забезпечує узгодженість професійної етики, навчальних стандартів і практик.

Ініціює міжорганізаційну взаємодію.

2.2. IAASB (International Auditing and Assurance Standards Board)

Відповідає за розробку Міжнародних стандартів аудиту (ISA), стандартів впевненості та забезпечення якості.

У співпраці з регуляторами зосереджується на адаптації стандартів до ризик-орієнтованого середовища та технологічних викликів.

2.3. IASB (International Accounting Standards Board)

Розробляє та впроваджує Міжнародні стандарти фінансової звітності (IFRS).

Підтримує діалог з FASB (США), EFRAG (ЄС) та іншими для забезпечення конвергенції стандартів.

2.4. ISSB, IESBA, IPSASB

ISSB – займається нефінансовою та ESG-звітністю.

IESBA – забезпечує етичну основу для діяльності професійних бухгалтерів.

IPSASB – розробляє стандарти для державного сектору.

3. Сучасні ініціативи щодо посилення співпраці.

IFAC і IOSCO координують діяльність з акцентом на регуляторну прийнятність стандартів у різних юрисдикціях.

Спільні консультаційні документи між IAASB, ISSB та IASB, що спрямовані на узгодження вимог щодо розкриття сталих ризиків.

Глобальна стратегія IFAC - створення інтегрованої екосистеми фінансової та нефінансової звітності.

4. Переваги глобальної гармонізації.

Порівнянність фінансової інформації між країнами.

Скорочення витрат на комплаєнс для міжнародних компаній.
Підвищення прозорості для інвесторів та аналітиків.
Підвищення довіри до результатів аудиту, незалежно від юрисдикції.
Сприяння регуляторній конвергенції.

5. Виклики та ризики.

Національні інтереси: опір змінам у країнах з усталеними локальними стандартами.
Рівень економічного розвитку: розрив у можливостях імплементації стандартів.
Технічна складність: недостатність кадрів та ресурсів для повної реалізації положень.

6. Перспективи подальшої інтеграції.

Поглиблення взаємодії IFAC та ISSB щодо стандартизації ESG-розкриттів.
Єдина база стандартів для аудиту, обліку та звітності як основа транснаціонального регулювання.

Зміцнення ролі міждержавних платформ (наприклад, G20, World Bank, UNCTAD) у підтримці спільних ініціатив.

Подальше посилення співпраці між провідними міжнародними організаціями у сфері обліку, аудиту та звітності є ключовим фактором ефективного функціонування глобального фінансового середовища. Гармонізація стандартів створює умови для інтегрованої, етично відповідальної та прозорої звітності, що відповідає запитам цифрової, сталої та глобалізованої економіки.

Кейс до теми 11 «У тенетах багатостандартності»

Ви - сертифікований аудитор, якого залучила міжнародна консалтингова компанія для проведення комплексної перевірки групи компаній "Greenenergy Global", що працює у сферах: відновлюваної енергетики (ЄС), постачання обладнання (Україна), фінансових інвестицій (Кіпр, Сінгапур).

Компанія перебуває в процесі підготовки консолідованої звітності, адже планує залучити фінансування від інвесторів ЄС. Проте, внутрішні звітні системи розрізнені: Європейський сегмент — веде облік за IFRS (включаючи Climate-related disclosures згідно ISSB).

Український підрозділ звітує за НП(С)БО, частково адаптуючи МСФЗ.

Кіпрський офіс — використовує місцеві стандарти та US GAAP для окремих проектів. У звітності сервісної компанії у Сінгапурі — відсутня перевірка за ISAE 3402 (на вимогу потенційного банківського партнера).

Завдання:

1. Оцінити ризики при формуванні консолідованої фінансової звітності за IFRS.
2. Підготувати звіт (таблиця), в якому:
  - визначити, які саме міжнародні стандарти аудиту та звітності мають бути застосовані.
  - пояснити, які виклики виникають через фрагментованість регулювання у різних юрисдикціях.

- вказати, які заходи потрібно впровадити для забезпечення достовірності й відповідності звітності очікуванням міжнародних інвесторів.

3. **Підготуйте короткий виступ** (2–3 хв.) перед керівництвом компанії, в якому:

- поясните важливість впровадження гармонізованих стандартів;
- висловіте свою професійну думку про необхідність ESG-звітності відповідно до ISSB/ESRS.

Таблиця для аналізу та підготовки аналітичного звіту аудитора

(для виконання п.2 завдання)

№	Аспект	Виявлена проблема / факт	Застосовний міжнародний стандарт	Аудиторський ризик / потенційні наслідки	Рекомендовані дії/ рішення
1	Облік в ЄС-підрозділі	Звітність за IFRS з елементами ESG	IFRS S1, S2; ESRS	Невідповідність між звітністю в ЄС та інших підрозділах	Встановити базову структуру консолідації за IFRS
2	Український підрозділ	Ведення обліку за НП(С)БО, часткова адаптація МСФЗ			
3	Кіпрський офіс	Використання US GAAP для проєктів			
4	Сінгапурська сервісна компанія	Відсутність звіту ISAE 3402			
5	Консолідована звітність	Розрізнені облікові політики			
6	ESG-звітність	Неоднорідність підходів до нефінансової інформації			
7	Етичні аспекти	Різні підходи до незалежності аудиторів			
8	Комунікація з керівництвом	Відсутність розуміння важливості гармонізації			

Список рекомендованої літератури до теми 11

1. Шишков С. Є. Перспективи аудиторської діяльності на ринку капіталу України / С. Є. Шишков, Н. Л. Шишкова // Економічний вісник Національного гірничого університету. - 2020. - № 2. - С. 75-87. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evngu_2020_2_10

2. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки. Закон України від 19 червня 2020 р. № 738-ІХ. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-20#Text>

3. Kaletnik, H., & Zdyrko, N. Public financial control in Ukraine: state, problems, prospects. *Economic Annals-XXI*, 187(1-2), 163–176 (2021). doi:10.21003/ea.V187-16 emerald.com+1businessperspectives.org+1arXiv+3ea21journal.world+3Allied Business Academies+3

4. Filatova, H., Ovcharova, N., & Kravchenko, O. Forensic audit of public debt in the financial control system of Ukraine. *Accounting and Financial Control*, 6(1), 1–12 (2025). doi:10.21511/afc.06(1).2025.01

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Фундаментальні принципи аудиту державного сектора. INTOSAI, 2019. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/IntCooperation/INTOS/SANDART/ISSAI_100_ukr.pdf.
2. INTOSAI Handbook on Good Practices relating to Anti-Corruption. INTOSAI, 2020. URL: https://www.intosai.org/fileadmin/downloads/downloads/4_good_practice/Corruption/INTOSAI_Handbook_on_Good_Practices_relating_to_Anti-Corruption_EN.pdf.
3. ISSAI 5600: Auditing Emergency Aid. INTOSAI, 2019. URL: <https://www.issai.org/wp-content/uploads/2019/10/ISSAI-5600-Auditing-Emergency-Aid.pdf>.
4. Методика проведення аудиту відбудови державної інфраструктури. Рахункова палата України, 2023. URL: https://rp.gov.ua/upload-Work/Method_recom_recovery_audit.pdf.
5. Міжнародні стандарти аудиту, затверджені наказом Міністерства фінансів України. Міністерство фінансів України, 2023. https://mof.gov.ua/uk/international_quality_control.
6. COSO Internal Control – Integrated Framework (2013). Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission. URL: <https://www.coso.org>.
7. Методичні посібники щодо ДВФК. Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/rozvitok-derzhavnogo-vnutrishnogo-finansovogo-kontrolju>.
8. Sarbanes-Oxley Act of 2002 (законодавчий текст у вигляді PDF). U.S. Government Publishing Office, оновлено 2019. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/COMPS-1883/pdf/COMPS-1883.pdf>.
9. Shyshkova N. L., Khutorna H. P., Shyshkova D. S. International standards of audit: update of implementation practice in Ukraine. *Economic Bulletin of Dnipro University of Technology*. 2023. №1(80). P.36 – 49.
10. Шишкова Н.Л. Використання блокчейну в трансформації державного фінансового контролю. *Проблеми економіки*, № 2 (36). 2018 . С. 382 – 388.
11. Шишкова Н.Л., Шишкова Д.С. Ризик-орієнтований відбір об'єктів аудиту для ефективного управління розрахунками з замовниками підприємства. *Наукові вісті Давіського університету*. №27. 2024. URL: https://nvdu.snu.edu.ua/wp_27.pdf.
12. Makurin A. A., Usatenko O. V., Shyshkova N. L. Current tools to control decarbonization in Ukraine both governmentally and locally. *Scientific Bulletin of National Mining University*. 2024. №. 3. P.108 – 115. URL: <https://nvngu.in.ua/jdownloads/Makurin.pdf>.
13. COBIT 2019 Framework: Introduction & Methodology. Затверджено ISACA. ISACA, 2018. URL: <https://www.isaca.org/resources/cobit>.
14. Шишкова Н.Л. Принципи побудови внутрішнього контролю діяльності вищого навчального закладу у відповідності до COBIT 5. *Економічний вісник НТУ*. 2017. №3 (59). С.100 – 108. URL: https://ev.nmu.org.ua/index.php/uk/archive?arh_article=1047.
15. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». 06.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.
16. Постанова НБУ № 65 від 19.05.2020 «Про затвердження Положення про здійснення фінансового моніторингу банками». URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ -20#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-20#Text).
17. FATF Recommendations. 2023. URL: <https://www.fatf-Recommendations.html>.
18. Shyshkova N.L., Nechai N.M., Shyshkova D.S. Ethical audit of the use of derivatives in tax strategies. *Бізнес Інформ*. 2025. № 3. URL: <https://www.business-inform.net/article>.
19. Шишкова Н.Л. Використання блокчейну у трансформації державного фінансового контролю. *Проблеми економіки*. 2018. № 2 (36). С.382-388. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2018-2_0-pages-382_388.pdf.
20. Шишков С. Є., Шишкова Н.Л. Перспективи аудиторської діяльності на ринку капіталу України. *Економічний вісник НТУ*. 2020. № 2. С. 75-87. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evngu_2020_2_10.

21. Tereshchenko M. K., Shyshkova N. L. (2020) Analytical substantiation of determining the threat of violation of ethical principles of audit. *Economic Bulletin of the National Mining University scientific journal*. (71). doi: <https://doi.org/10.33271/ebdut/71.084>
22. Shyshkova N.L., Nechai N.M., Shyshkova D.S. (2025) Ethical audit of the use of derivatives in tax strategies. *Бізнес Інформ*. 2025. № 3. URL: https://www.business-inform.net/article/?year=2025&abstract=2025_3_0_240_251
23. Shyshkova N.L.(2018) Vykorystannia blokcheinu u transformatsii derzhavnoho finansovoho kontroliu [The use of blockchain in the transformation of state financial control]. *Problemy ekonomiky*.
24. Shyshkova N.L.(2019) Perspektyvy IT-modernizatsii bukhgalterskoho obliku: aktualizatsiia teorii i praktyky [Prospects for IT modernization of accounting: actualization of theory and practice]. - *Ekonomichnyi visnyk*,
25. Shyshkova N.L.(2018) Perspektyvy vprovadzhennja blokcheinu v buhgalters' komu obliku [Prospects for the Implementation of Blockchain in Accounting]. *Accounting and Finance*.
26. Shyshkova, N., Ashcheulova, O., Blishchuk, K., Kozak, I., Anisimova, L. and Povoroznyk, M. Evaluation of the Business Model of Introducing High Technology into the Solidarity Economy (2022). *Economic Affairs*, Vol. 67, No. 05, pp. 961-970. DOI: 10.46852/0424-2513.4.2022.3
27. Шишкова Н.Л., Бессонова С.І. (2022) Організаційні аспекти формування і подання фінансової звітності у форматі iXBRL. *Економічний вісник НТУ*. №3 (79). <https://doi.org/10.33271/ebdut/79.086>
28. Шишкова Н.Л., Макурін А.А. (2025) Оцінка аудиторського ризику з врахуванням принципів сталого розвитку для ефективного управління підприємством. *Економічний вісник НТУ*. №3 (91). 2025. №28. URL: <https://ev.nmu.org.ua/index.php/uk/archive>
29. Усатенко О., Шишкова Н. (2025) Інформаційні системи і технології в управлінні обліковою політикою компанії для організації системи внутрішнього аудиту. *Актуальні питання економічних наук*, (15). <https://doi.org/10.5281/zenodo.17127571>
30. Шишкова Н.Л. (2023) Автоматизація обліку запасів: інноваційні технології, оцінка ефективності// № 4 (2023): *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*// URL: <https://aab-economics.kmf.uz.ua/aabe/issue/archive>
31. Макурін А.А., Шишкова Н.Л. (2025) Управління ризиком для цілей обліку в сучасних умовах цифровізації. *Економічний вісник Дніпровської Політехніки*. №1, 2025 р. С. 81 – 89. <https://doi.org/10.33271/ebdut/89.081>
32. Шишкова Н. Л., Усатенко О. В. (2024) Аутсорсинг обліку і аудиту: сучасні виклики та технології штучного інтелекту для ефективного управління підприємством. *Наукові вісті Давіського університету*. 2024. №26. URL: <https://dspace.snu.edu.ua/handle/123456789/15704>.
33. Pashkevych M.S., Shyshkova N.L. (2021) Innovative-cognitive competencies of a stock accountant. *Ekonomichnyi visnyk*. DOI <https://doi.org/10.33271/ebdut/75.095> <https://doi.org/10.33271/ebdut/75> <https://ev.nmu.org.ua/docs/2021/EV20213.pdf>
34. Шишкова Н.Л. Контроль: незалежний, внутрішній, державний: Навч. посібник. Видання 1-ше [Електронне видання]. Ч. II. Організація аудиту / Н.Л.Шишкова ; Нац. техн. ун-т «Дніпровська політехніка». – Електрон. текст. дані. – Д. : НТУ «ДП», 2021. – 155с.

ПРИКЛАД БІЛЕТУ

1. Що є головною метою стандартів INTOSAI (ISSAI)?

- а) Зниження податків для міжнародних корпорацій.
- б) Забезпечення надійності аудиту державних фінансів та прозорості в секторі.
- в) Стандартизація бухгалтерського обліку в приватному секторі.
- г) Регулювання криптовалютних операцій.

2. Який документ ISA регламентує загальні принципи аудиту фінансової звітності?

- а) ISA 805.
- б) ISA 200 "Загальні цілі незалежного аудитора".
- в) ISA 600.
- г) ISA 570.

3. Який компонент COSO Framework відповідає за етичну культуру організації?

- а) Контрольні дії.
- б) Контрольне середовище (Control Environment).
- в) Моніторинг.
- г) Оцінка ризиків.

4. Який розділ SOX вимагає особистої сертифікації фінансової звітності CEO/CFO?

- а) Розділ 802.
- б) Розділ 302.
- в) Розділ 404.
- г) Розділ 906.

5. Що є ключовим об'єктом контролю в стандарті COBIT?

- а) IT-ресурси, процеси та інформація.
- б) Фінансові активи компанії.
- в) Соціальна відповідальність.
- г) Викиди парникових газів.

6. Який стандарт регулює аудит звітності про викиди парникових газів?

- а) SASB.
- б) ISAE 3410.
- в) GRI 101.
- г) TCFD.

7. Що є головним завданням Compliance Audit за FATF?

- а) Оптимізація податкового навантаження.
- б) Перевірка дотримання антивідмивного законодавства (AML).
- в) Аналіз рентабельності інвестицій.
- г) Оцінка ESG-ризиків.

8. Яку мету переслідує план BEPS Action 5?

- а) Ліквідація податку на прибуток.
- б) Боротьба з шкідливою податковою практикою через прозорість правил.
- в) Запровадження єдиного світового податку.
- г) Скорочення соціальних витрат.

9. Який принцип FATF вимагає ідентифікації кінцевого бенефіціара (UBO)?

- а) Принцип конфіденційності.
- б) Принцип "Знай свого клієнта" (KYC).
- в) Принцип податкової оптимізації.
- г) Принцип суверенітету.

10. Яка технологія дозволяє проводити аудит 100% транзакцій замість вибірки?

- а) 3D-друк.
- б) Big Data Analytics.

- в) VR-шоломи.
- г) Дрони.

11. Який стандарт INTOSAI регулює аудит національної безпеки?

- а) ISSAI 1000.
- б) ISSAI 5510 "Аудит у сфері національної безпеки".
- в) ISSAI 3000.
- г) ISSAI 4000.

12. Який ISA стандарт визначає процедури виявлення шахрайства?

- а) ISA 320.
- б) ISA 240 "Обов'язки аудитора щодо шахрайства".
- в) ISA 700.
- г) ISA 580.

13. Який елемент COSO Framework відповідає за своєчасне виявлення загроз?

- а) Інформація та комунікація.
- б) Моніторинг (Monitoring).
- в) Контрольне середовище.
- г) Контрольні дії.

14. Який розділ SOX вимагає аудиту системи внутрішнього контролю (СВК)?

- а) Розділ 302.
- б) Розділ 404.
- в) Розділ 906.
- г) Розділ 1107.

15. Який процес COBIT фокусується на захисті даних від кібератак?

- а) APO01.
- б) DSS05 "Управління безпекою".
- в) BAI09.
- г) MEA03.

16. Що вимірює ESG-показник "G" (Governance)?

- а) Викиди CO₂.
- б) Різноманітність персоналу.
- в) Незалежність ради директорів та антикорупційні механізми.
- г) Обсяг використаної води.

17. Що перевіряє Compliance Audit у сфері AML?

- а) Рівень задоволеності клієнтів.
- б) Наявність KYC-процедур та звітів про підозрілі операції (STR).
- в) Ефективність маркетингових кампаній.
- г) Рентабельність активів.

18. Яка дія BEPS спрямована на протидію гібридним податковим схемам?

- а) Action 1.
- б) Action 2.
- в) Action 13.
- г) Action 15.

19. Що є обов'язковим для фінансових установ за FATF Рекомендацією 16?

- а) Інвестування в "зелені" облігації.
- б) Переказ інформації про платника при переказах коштів (Travel Rule).
- в) Використання AI для прогнозування біржових курсів.
- г) Скорочення штату співробітників.

20. Який виклик виникає при використанні AI в аудиті?

- а) Збільшення використання паперу.
- б) Алгоритмічна упередженість (Bias).
- в) Відсутність автоматизації.
- г) Неможливість аналізувати великі дані.

Завдання 1. Ідентифікація стандартів у кейсі

Аудитор перевіряє державну установу, яка надає публічні послуги. Під час аудиту виявлено, що установа не оцінює систематично ризики корупції та не має процедури внутрішнього контролю.

Визначте, які стандарти або підходи слід застосувати в цьому випадку. Поясніть коротко чому (1–2 речення на кожен стандарт).

Завдання 2. Порівняльна таблиця

Складіть коротку порівняльну таблицю з трьома відмінностями між стандартами ISSAI та ISA за такими критеріями:

1. Сфера застосування.
2. Тип суб'єктів аудиту.
3. Основна мета.

Завдання 3. Кейс-аналіз із кібербезпеки

Під час аудиту великої корпорації виявлено недоліки в управлінні доступом до фінансової інформації. Аудитор підозрює порушення політик безпеки.

Які два стандарти або підходи допоможуть аудитору оцінити стан інформаційної безпеки та надійності систем? Поясніть коротко, як вони застосовуються.

Завдання 4. Аналіз ESG-звітності

Вам надано фрагмент ESG-звіту компанії, де зазначено, що компанія скоротила викиди CO₂ на 20% за рік.

1. Які ключові аспекти повинен перевірити аудитор, щоб підтвердити достовірність цієї інформації?
2. Яке значення ESG-звітності у контексті міжнародних стандартів аудиту та сталого розвитку?

Завдання 5. Виявлення ризиків із технологій

Наведіть два приклади, як сучасні технології (Blockchain, AI, Data Analytics) змінюють:

1. Ризики в аудиті
2. Методологію аудиту

Навчальне видання

Шишкова Наталія Леонідівна

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ В АУДИТІ Й КОНТРОЛІ

Навчальний посібник

Видано в авторській редакції.

Електронний ресурс.

Підписано до видання 18.12.2025. Авт. арк. 9,5.

Підготовлено до видання
в Національному технічному університеті «Дніпровська політехніка».
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДК № 1842 від 11.06.2004.
49005, м. Дніпро, просп. Дмитра Яворницького, 19.